

ENDÜLÜS SÛFİLERİ

MUHYİDDİN İBN ARABİ

Türkçesi: Dr. Refik Algan

İngilizceden çeviren: Dr. Ralph Austen

DHARMA®

DHARMA®

Dünya Dinleri ve Kültürleri / Sufizm
Endülüs Sufileri / Muhyiddin İbn Arabi
(Sufis of Andalusia, 1977 Baskısı)

Yayın Yönetmeni: Cem Şen
Türkçesi: Refik Algan
Kapak tasarımı: DHARMA CREATİF
Yayına hazırlayan: Namık Kemal Atalay

Renk Ayrımı: 3B Grafik
Basım: Kitap Matbaacılık
Cilt: Fatih Mücellit

Yayın Tarihi: Aralık 2002 (1. basım)
İletişim adresi: PK 1358 Sirkeci 34438, İstanbul
GSM: 0532 - 377 11 45
Tel.: 0212 - 512 81 21 pbx
Faks: 0212 - 512 50 21
E-posta: dharma@dharma.com.tr
Web sitesi: <http://www.dharma.com.tr>

Türkçe yayın hakları: © Dharma Yayınları
Bu kitabın, Türkçe konuşulan ülkelerdeki tüm yayın hakları
Dharma Yayınları'na aittir. Yayıncının yazılı izni olmaksızın çoğaltılamaz.
Kaynak gösterilmek koşuluyla alıntı yapılabilir.

Kütüphane Bilgi Kartı (CIP):
Muhyiddin İbn Arabi
Endülüs Sufileri
1. Dünya Dinleri 2. Felsefe 3. İslam 4. Sufizm
İstanbul, Dharma Yayınları, 2002, 288 sayfa
ISBN: 975-8729-04-07

Endülüü Sûfileri

Muhyiddin İbn Arabi

İngilizceye Tercüme Eden: Dr. J. Austin

Türkçesi: Dr. Refik Algan

DHARMA®

İÇİNDEKİLER

Giriş: Kutsal Ruh ve En Değerli İnciler.....	9
İbn Arabî'nin Yaşamı ve Yapıtı.....	15
Sûfî Yolu.....	51
(1) Loule'lu Ebu Cafer El-Üryanî.....	65
(2) Ebu Yakup Yusuf Bin Yahlaf El Kumi.....	75
(3) Salih El-Adavî Berberî.....	81
(4) Alcarefe'li Ebu Abdullah Muhammed El-Şarafi.....	87
(5) Ebu Yahya El- Sinhaci.....	91
(6) Şubarbul'lu Ebu El-Haccac Yusuf El-Şubarbulî.....	93
(7) Ebu Abdullah Muhammed Bin Kasım.....	99
(8) Ebu İmran Musa Bin İmran El-Martulî.....	105
(9) Terzi Ebu Abdullah Muhammed El-Hayyat.....	111
(10) Çömlekçi Ebu El-Abbas Ahmed El-Carrar.....	111
(11) Ebu Abdullah Bin Cumhur Muhammed.....	117
(12) Sepici Ebu Ali Hasan el-Şakkaz.....	119
(13) Ebu Muhammed Abdullah Bin Muhammed Bin El-Arabî.....	123
(14) Moron'lu El-Mavrurî Hoca'nın Oğlu, Ebu Muhammed Abdullah.....	127

(15) Priego'lu Ebu Muhammed Abdullah El-Bagi El-Şakkaz.....	141
(16) Ebu Muhammed Abdullah El Kattan.....	145
(17) Kina Toplayıcısı Abdullah İbn Ca'dun El-Hinnavi.....	149
(18) Ronda'lı Ebu Abdullah Muhammed Bin Eşref El-Rundi.....	153
(19) Musa Ebu İmran El-Sadrani.....	159
(20) Ebu Muhammed Makluf El-Kaba'ili.....	163
(21) Ayakkabı Tamircisi Salih El-Karraz.....	165
(22) Abdullah El-Hayyat ya da El-Karrak.....	169
(23) Ebu El-Abbas Ahmed Bin Hammam.....	171
(24) Sal'lı Ebu Ahmed El-Salevi.....	173
(25) Ebu İshak Bin Ahmed Bin Tarif.....	175
(26) Malaga'lı Ebu Muhammed Abdullah.....	177
(27) Abdullah bin Takmist.....	181
(28) Sakhan Denen Bir Adam.....	183
(29) Ebu Yahya Bin Ebu Bekr El-Sinhaci.....	185
(30) Ebu El-Abbas Bin Tacah.....	187
(31) Priego'lu Ebu Abdullah Bin Bistam El-Bagi.....	189
(32) Yusuf Bin Taizza.....	191
(33) Ebu El-Hasan El-Kanuni.....	193

(34) El Haddad.....	195
(35) Kordoba'lı Ebu İshak El-Kurtubi.....	197
(36) El-Mehdiya'lı Ebu Abdullah El-Mehdevi.....	199
(37) Ali Bin Musa Bin El-Nakarat.....	201
(38) Ebu El-Hüseyin Yahya Bin El-Saig.....	203
(39) Beca'lı İbn El-As Ebu Abdullah El-Bacı.....	205
(40) Evora'lı Ebu Abdullah Bin Zain El-Yabari.....	207
(41) Ebu Abdullah El-Kazzaz.....	209
(42) Ebu Zekeriyeh Yahya Bin El-Hasani.....	211
(43) Zenci Abd El-Selam El-Esved.....	213
(44) Kazallı'lı Ebu Abdullah El-Kastili.....	215
(45) Ebu El-Abbas Ahmed Bin Mundhir.....	217
(46) Öğretmen Musa.....	219
(47) Ayakkabı Tamircisi Ebu El-Abbas El-Karraz.....	221
(48) Purçenalı El-Hac Ebu Muhammed Abdullah El-Buryani.....	223
(49) Ebu Abdullah Muhammed El-Nabili.....	225
(50) Berberi Ebu Abdullah.....	227
(51) Meymun Bin El-Tunusi Ebu Vekil.....	229
(52) Ebu Muhammed Abdullah Bin Kamis El-Kinani.....	231
(53) Yediler.....	233

(54) Fakirlerin Anası Şems.....	235
(55) Nunah Fatıma Bint İbn El-Muthanna.....	237
(56) Ebu Abdullah Muhammed Bin El-Mücahid.....	243
(57) Ebu El-Hasan El-Münhanall.....	247
(58) Cerezli Ahmed El-Şarışl.....	249
(59) Ebu Abdullah El-Gillizl.....	251
(60) Abd El-Macîd Bin Salmah.....	253
(61) Kına Toplayıcısı Ebu İshak İbrahim El-Hinnavl.....	255
(62) El-Aşal El-Kaballl.....	257
(63) İbn El-Hakim El-Kahhal.....	259
(64) Kasım el-Devlah'ın Kölesi Olan Bir Kız.....	261
(65) Zeynep El-Kaliyye.....	263
(66) Ebu Abdullah El-Tartusi.....	265
(67) İbn Cafer.....	267
(68) Umar El-Karkari.....	269
(69) Ali İbn Abdullah Bin Cami.....	271
(70) Abdülhak El-Habdamivi El-Varrak.....	273
(71) Köle Abdullah Bedr El-Habeşi.....	275
Diğer Şeyhler.....	277

Giriş:

Kutsal Ruh ve En Değerli İnciler

Burada çevirisi yapılmış olan yaşamöyküsel portreler, 12'inci ve 13'üncü yüzyılları arasında Müslüman İspanya'da ve birkaçı da başka yerlerde yaşamış olan bazı Sûfî üstatların hayatları ve öğretileri ile ilgilidir. Bu portreler, ünlü Sûfî üstadı Muhyî el-Dîn İbn Arabî'nin (ya da el-Arabî) iki yapıtından alınmıştır ki bu "giriş" in bir bölümünü de onun hayatı ve yapıtı oluşturmaktadır. Bu yapıtların birincisi ve en önemlisi, *Ruh-ul Kudûs fî münâsahat el-nefs* (Nefsin Nasihatleri içinde Kutsal Ruh)dur¹. Bu yapıt, Tunus'ta² yaşamakta olan eski arkadaşı Ebu Muhammed Abdül Aziz bin Ebu Bekr el-Kuraşî el-Mahdavi'ye hitaben yazılmış uzun bir mektup biçimindedir. Bu yapıt Mekke'de Hicri 600, Miladi 1203 veya 1204 yıllarında meydana getirilmiş olup üç ana konuyu ele almaktadır.

Bunların birincisi, kendi dönemindeki Sûfîzmin uygulaması içinde iyice açığa çıkmış olduğunu düşündüğü birçok kötüyü kullanma ve yetersizlikler hakkındaki yakınmalardır. İkincisi, buna karşılık olarak, ona öğretmenlik yapmış olan ya da karşılaşmış olduğu elli beş kadar Sûfinin hayatı ve öğretilerini ele alan bir bölümden oluşmaktadır. Bu bölüm *tümûyle* çevirilmiştir ve bu çalışmanın esas yapısını oluşturmaktadır. Yazara göre bu bölümün amacı, onca kötüyü kullanmalara karşın, İslam dünyasında hala yüksek bir manevî düzeye erişmiş birçok Sûfinin bulunduğunu göstermek-

tır. *Ruh el-Kudüs*'ün üçüncü bölümü ise manevi yolda karşılaşılan bazı zorluk ve engellerin tartışılmasından meydana gelmiştir ki bu bağlamda, yazarın kendisine ait bazı deneyimler ile de örnekler verilerek açıklamalar sunulmuştur.

Hiç kuşkusuz ki bu yapıt birçok açıdan çok büyük bir öneme sahiptir: yazarının yaşamının ilk yılları ve ruhsal gelişimi, Müslüman Batı'daki Sûfizmin tarihi ve sonuncu olarak da Sûfizmin öğretisi ve uygulamaları üzerine büyük bir ışık tutması bakımından. Yapıtın taşıdığı bu önem, bilginlerin de gözünden kaçmamıştır; *Ruh el-Kudüs*, İbn Arabî'nin hem Arapça olarak basılmış hem de bir Avrupa diline çevrilmiş az sayıdaki eserleri arasındadır.

Bu yapıt üç kez basılmıştır: ilk olarak Yahya Efendi 1281 Hicri baskısını esas alarak MS 1605'de Kahire'de; ikinci olarak Escorial, 21. sûfiden 40. sûfiye kadar olan bölümü MS 1741'de Madrid'de basmıştır ve yakınlarda da, 1281 Hicri Baskısıyla rahmetli Muhammed bin Muhammed el-Cezairî'nin koleksiyonundaki el yazması karşılaştırılarak 1964 yılında Şam'da basılmıştır. Ayrıca, M. Asin Palacios³, bu yapıtın yaşam öyküleri bölümünü de *Vidas de Santones Andaluces* (Endülüs'lü Azizlerin Yaşamları) başlığı altında İspanyolca'ya çevirmiş ve 1939 yılında Madrid'de basmıştır.

Kendi çevirim için ben tümüyle İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki 79a, 1-103 tasnif numaralı ve Hicri 600, Miladi 1203 veya 1204 tarihli mükemmel bir el yazmasını kullandım; bu el yazması, İbn Arabî'nin kendisi tarafından imzalanmış olup kopyayı kendisine okutturduktan sonra sayfa kenarlarına da kendi eli ile düzeltmeler eklemiştir. Bu kopyanın sonunda, en azından dokuz kadar samâ ya da elyazmasının orijinal olduğunu belirten belge bulunmaktadır.⁴ Bu elyazmasının olağanüstü niteliklerini görünce, yapıta ait diğer elyazmalarına başvurmaya gerek duymadım.

Bu çeviri ile sadece bir bölümü birleştirilmiş olan ikinci ya-

pıt, İbn Arabî'nin *El-Durrah el-fakirah fi dhikr man intafa'tu bihi fi tarik el-âkhira'dır* (Ahiret yolunda kendilerinden yarar sağladığım kişilerin sözleri ile ilgili Değerli İnci). Bu yapıt ne yazık ki İbn Arabî'nin İspanya ya da Kuzey Afrika'da bırakmış olduğu aynı başlıklı ama çok daha geniş hacimli bir yapıtın sadece bir özetidir. Bu özetin hangi koşullar altında yazılmış olduğu en iyi İbn Arabî'nin kendi sözleri ile anlatılmaktadır: "Bana çok iyi davranmış olan Şam'daki kardeşlerden birisi, içinde, kendileri ile karşılaşp ahiret yolu hakkında yarar sağlamış olduğum kişilerin bazılarını kaydetmiş olduğum bir kitap hakkında benden bilgi istemişti. Ama, Batı'da bırakmış olduğum kitabın bir kopyası yanımda yoktu. Bu yüzden, bu özeti onun için yazdım."⁵ Kendi Şeyh'lerini *Durrah'*da daha geniş bir biçimde ele aldığını söyleyerek *Ruh el-Kudüs'*te bu yaşam öyküleri bölümünün kısalığına açıklık getirmektedir. Bununla birlikte buradaki özet, *Ruh el-Kudüs'*teki bölümden daha kısadır.

*Durrah'*da buna benzeyen bol miktarda malzeme olduğu için sadece *Ruh el-Kudüs'*te bulunmayan bölümleri çevirdim. *Ruh el-Kudüs'*de ele alınan şeyhlerin çoğu, bazen daha geniş ya da daha kısa olarak *Durrah'*da da anlatılmıştır. *Ruh el-Kudüs'*de ele alınan elli beş kişinin sadece yirmi altısı *Durrah'*da bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, *Durrah'*da kaydedilen kişilerin toplamını kırk beşe çıkararak *Durrah*, onaltı şeyhin daha adını vermektedir. Böylece iki yapıt birlikte ele alındığında, dördü kadın olan yetmiş bir kişi ortaya çıkmaktadır.

Öyle görünmektedir ki *Durrah'*ın günümüze gelen biricik elyazması, İstanbul'da Esad Efendi Koleksiyonunda bulunmaktadır. Brockelmann'ın da aralarında bulunduğu birçok kişi, *Durrah'*ı, *Ruh el-Kudüs* ile karıştırmıştır; öyle ki bir zamanlar *Durrah'*a ait olduğu düşünülen kopyalar gerçekte *Ruh el-Kudüs'*e aittir.⁶ Esad Efendi Elyazması, *Neshî* ile özensiz bir el tarafından yazılmıştır ve bazen belirli sözcükleri, isim ve

cümlecikleri okumak neredeyse olanaksızdır. El yazması üzerindeki tarih Hicri 1006, Miladi 1597 veya 1598'dir ki bu, orijinalinin yazılış tarihi ile bugüne kadar gelebilmiş olan bir-cik kopyanın arasında yaklaşık olarak dört-yüz yıl geçmiş olduğunu gösterir.

Durrah'ın özgün ve artık varolmayan kopyasına gelince, bu da, kendisinden 600 Hicri Tarihli *Ruh el-Kudüs*'te söz edildiğine göre Hicri 600, Miladi 1203 veya 1204'ten önceki bir tarihte yazılmış olmalıdır. Önde gelen müridi, Şadr el-Din el-Kunavi'nin Hicri 627, Miladi 1230'da eline teslim ettiği ve İbn Arabi'nin kendi yapıtlarının bir listesi olan *Fihris el-muşanna-fât*'ın içinde *Durrah*, Batı'da yazılmış olan ve Hicri 627, Miladi 1230'da kopyaları hâlâ bulunan kitaplar arasında yer almakta, ama sözünü ettiği ve bir daha hiç görmediği arkadaşında (olasılıkla İbn Saidabün⁷) bıraktıkları arasında bulunmamaktadır. Bu nedenle, yapıtın tamamına ait bir el-yazmasının gün ışığına çıkma olasılığı da bulunmaktadır.

Kısaltılmış biçimi içinde *Durrah* ile ilgili olarak iki sorun ortaya çıkmaktadır: birincisi, yazılış tarihi ile ilgili sorun ve ikincisi de, *Durrah* ve *Ruh el-Kudüs*'teki isim ve sözler arasındaki farkların yarattığı sorundur.

Durrah'ın varolan özetinin yazılış tarihi ile ilgili olarak öyle görünüyor ki İbn Arabi'nin yukarıda aktarılmış olan "Şam'daki kardeşlerden birisi" sözü ve Şam'da iken el-Rıfai ile ilgili olarak elde ettiği bilgiden söz edişine bakarak bu yapıtın, Şam'ı ziyaret ettikten bir süre sonra, yani Hicri 620, Miladi 1223 yılından sonra yazılmış olması gerektiğini söyleyebiliriz.

Özetinin, *Ruh el-Kudüs*'ün yazılmasından o kadar yıl sonra yapılmış olması gerçeği, *Ruh el-Kudüs* ve *Durrah*'taki belirli olayların anlatımı sırasındaki çeşitli uyumsuzlukları açıklamaya yardımcı olmaktadır. Buna en iyi örneklerden bir tanesi, İbn Arabi'nin, İbn Ca'dün ile Fas'taki karşılaşmasını an-

latmasıdır.⁸ Şeyhlerin verilmiş olan belirli adlarına ilişkin de önemli değişiklikler bulunmaktadır. Örneğin, *Ruh el-Kuds*'teki Ebu Câfer el-Üryâni, *Durrah*'ta Abdullah el-Üryâni olarak geçmektedir.

Olayların çok küçük bir değişiklikle aktarıldığı durumlar da ise, bundan sadece bir bellek yanılmasının sorumlu olduğu düşünülebilir.

Dipnotlar

1. Bu başlık aşağıdaki çeşitlemelere de sahiptir: *el-risalet el-Mah-daviyye*; *Ruh el-kuds fi muhâsabat el-nefs*; *el-Ruh el-Kutsiyyah*; *Kitâb el-kuds fi*; vs. O.Yahya, *Histoire et classification de l'oeuvre d'Ibn Arabi*, II, Şam, 1964, sayfa 446

2. Çevirinin 91 ve 135'inci sayfalarında kendisinden söz edilmektedir.

3. M. Asin Palacios hem genel olarak Sufizm hakkında hem de özel olarak İbn Arabi hakkında birçok önemli çalışmalar yapmıştır. Bunlar arasında en çok bilineni *Islam Cristianizado*'dur (Madrid, 1931).

4. Beni bu elyazmasının varlığından haberdar eden O. Yahya'nın değerli *Histoire et Classification*'u ve diğer çalışmalarına derin bir borç duymaktayım. Cf. II. Sayfa 446-50.

5. Esad Efendi 1777, f. 75b, l.4 Cf.

6. No. 1777, ff. 75-113b.

7. O. Yahya, *Histoire et classification*, I, sayfa 192-3

8. O. Yahya, *Histoire et Classification* I, sayfa 37-43

İbn Arabî'nin Yaşamı ve Yapıtı

Kendi imzasına göre "Muhammed bin Ali bin Muhammed İbn el-Arabi el-Tai el-Hatimi" Hicri 560 yılının Ramazan ayında ya da miladi 7 Ağustos 1165'te, İspanya'nın güneydoğusundaki Mursia'da doğmuştur. Onun doğduğu sırada Mursia, Hristiyan kökenli görkemli bir komutan, Muhammed bin Said bin Mardaniş tarafından yönetiliyordu; Mursia'nın Almohadiar tarafından ele geçirilmesine direndi, ama sonunda yenik düştü.

İbn Arabî, köklü bir Arap ailesinden geliyordu. Babası Ali İbn Arabî'nin mevki ve etki sahibi bir kişi olduğu açıktır; arkadaşları arasında ünlü filozof İbn Rüşd'ü (Averroes) saymaktadır.¹ İbn Mardaniş'in veziri olma olasılığı bulunmakla birlikte bu kesin değildir. Yüksek toplumsal ve kültürel ilişkilerine ek olarak İbn Arabî'nin ailesi güçlü dini eğilimleriyle de tanınmaktaydı. Yaşamının ileri yaşlarında Sûfi Yolu'na girmiş olan babasının erkek kardeşi için İbn Arabî aşağıda çevirisi yapılmış olan portrelerden birisini ayırmıştır. *Fütuhat*'ta da annesinin Sûfi olan iki erkek kardeşinden, Ebu Müslim el-Kavlani ve Yahya bin Yuhan'dan söz etmektedir. Birincisi ile ilgili olarak İbn Arabî'nin anlattığına göre, namazda ayakta durmaktan yorulan kendi bacaklarını sopalar ile dövermiş. "Allah'ın kutsaması ve selamı onun üzerine olsun, Hz.Peygamber'in Dostları, onun dostluğu sadece kendileri- ne mi aittir sanırlar ki? Allah adına yemin olsun ki, onlardan sonra gelip de onun dostluğuna yine layık olanların varolduğunu onlar anlayana kadar ona yakınlaşmaya devam edecek-

ğim," dediği de aktarılmıştır. Diğer kardeşi de, Ebu Abdullah el-Tunisi adlı mübârek bir insanla karşılaşınca kadar Tlem-sen kentinin hükümdarlığını yapmıştır:

"Kral (İbn Yugan) en değerli giysilerini giymiş ve 'Üzerimdeki bu güzel elbiseler içinde namaz kılmak benim için helal midir?' diye Şeyhe sormuş; Şeyh de gülmüş ve, 'Senin aklının zayıflığına, kendin ve manevi durumun hakkındaki bilgisizliğine gülüyorum,' demiş, 'Benim gözümde sen, bir cesedin kanına bulanmış biçimde etrafı koklayan ve tüm pisliği içinde onu yiyen ve sonra da üzerine sıçramasın diye çişini yaparken bir ayağını havaya kaldıran bir köpek gibisin. Senin her şeyin yasalara ters ve tüm bu insanların çektikleri acılar boynuna borç olmuşken bana elbiselerin hakkında soru soruyorsun,' demiş. Bunun üzerine kral ağlamaya başlamış, atından inmiş, iktidarını bırakmış ve Şeyhe hizmet etmeye başlamış."²

İbn Mardaniş'in düşüşünden ve Mursia'nın Almohadlar tarafından işgal edilmesinden sonra, İbn Arabî'nin ailesi, Almohad hükümdarı Ebu Yakup Yusuf'un büyük bir soyluluk ve cömertlik göstermesiyle kendilerine yeni yönetim içinde bir yer garanti etmiş olduğu Sevilla'ya taşındı; gerçekten de Ali İbn el-Arabi devlet hizmetinde yer almış görünmektedir. Tüm bu değişiklikler olup biterken İbn Arabi sekiz yaşındaydı. Resmi eğitimi böylece Sevilla'da tamamladı. Geleneksel eğitimin çağdaş üstatlarının dizleri dibinde Kur'an, Kur'an yorumu, Hadis, Hukuk, Arap Dilbilgisi ve Kompozisyon eğitimi gördü. Bu üstatların birçoğu ona kendi konularında öğretmenlik yapma iznini vermiştir. İbn Arabi, kendi yapıtları, çalışmış olduğu yapıtlar ve bu yapıtları birlikte çalışmış olduğu üstatlardan oluşmuş geniş bir liste oluşturmuştur.³ Çalışmalarında başarılı olmuş ve önemli bir gelecek vaatetmiş olmalı ki daha sonraları Sevilla valisi tarafından kendisine sekreterlik görevi verilmiştir. Yaklaşık bu sıralarda, büyük bir saygınlık, ün ve etkiye sahip olan Muhammed bin

Abdun'un Meryem adındaki kızı ile evlendi. Onun bu eşi sadece iyi bir aileden gelmekle kalmayıp İbn Arabî'nin Yol'u izlemek arzusunun da paylaşılmıştır. Ortak deneyimlere ait bu paylaşım, *Fütuhât*'taki iki pasaja da yansımıştır.⁴

"Benim azize eşim, Meryem bint Muhammed bin Abdun dedi ki: 'Uykumda, bana hiç bedensel olarak görünmemiş olan, ama hep vecd durumunda iken görünen birisini gördüm. Bana Yol için bir arzu duyup duymadığımı sordu, ben de arzu ettiğimi söyledim, ama Yol'da "ulaşma"nın ne anlama geldiğini bilmiyordum. Sonra da bana beş şeyle ulaşabileceğimi söyledi: güven, kesinlik, sabır, kararlılık ve sadakat.' Böylece görüşünü benim dikkatime sunmuş oldu ve ben de ona, gerçekten de Yol'da yürüyenlerin yönteminin bu olduğunu söyledim."

"Ben kendim de o derecede gizemli bir deneyim yaşamış bir kişi görmemiştim. Ne var ki, eşim Meryem bint Muhammed bin Abdun bir keresinde bana öyle birisini görmüş olduğunu söylemiş, ve bu deneyimi yaşamış olan kişinin kim olduğunu bilerek manevi hâlini anlatmıştı. Şu da var ki, onda bir kuvvet eksikliği sayılabilecek bazı belirli hallerden de söz etmişti."

Her ne kadar İbn Arabî bize, kendisinin Hicri 580, Miladi 1184'te, yirmi yaşındayken⁵ Süfi Yolu'na başladığını söylemekteyse de, ilk gençlik yıllarının Yol'u izleyenlerle arkadaşlık içinde geçtiği, bu yönde çaba sarfettiği ve gerçekten de erken yaşlarda manevi bilgi derecelerine ulaşmış olduğu açıkça belli olmaktadır.⁶

Böylesine erken bir gelişmenin en çarpıcı kanıtlarından birisi de belki kendi kayıtlarında sözünü etmiş olduğu ve babası tarafından düzenlenmiş olan yaşlı ve ünlü felsefeci İbn Rüşd (Averroes) ile olan karşılaşmasıdır.⁷

"Kordoba'da, Ebu el-Valid İbn Rüşd'ün evinde iyi bir gün

geçirdim. Halvete çekilmiş olduğum sırada almış olduğum belirli vahiyleri işitmiş olduğu ve bunlara önemli ölçüde de hayret etmiş olduğu için benimle kişisel olarak karşılaşma arzusunu dile getirmişti. Bunun sonucu olarak, onun yakın arkadaşlarından biri olan babam, bir işi bahane ederek İbn Rüşş'e benimle tanışma fırsatını vermek için beni de yanına götürmüştü. O sırada ben daha sakalı çıkmamış bir gençtim. Eve adım atar atmaz, filozof bütün dostluk ve merhametini göstererek ayağa kalkıp bana sarıldı. Sonra da, 'Evet!' dedi ve onu anlamış olduğumu görerek bundan hoşnutluğunu dile getirdi. Diğer tarafta ben ise, onun bu hoşnutluğunun arkasındaki dürtünün farkında olarak, 'Hayır!' diye yanıt verdim. Bunun üzerine İbn Rüşş benden uzaklaştı, yüzünün rengi değişti ve benim hakkımda düşündüklerinden kuşkuya kapılmış göründü. Ondan sonra da bana şu soruyu sordu: 'Gizemci aydınlanmanın ve kutsal esinlenmenin sonucu olarak hangi çözüme ulaştın? Kurgusal düşünce ile ulaşılan çakışıyor mu?' 'Evet ve hayır! 'Evet' ve 'Hayır'ın arasında ruhlar maddenin ötesine uçuşa geçiveriyorlar ve boyunlar da kendilerini gövdelerinden ayırıyorlar!' diye yanıtladım. Bunun üzerine İbn Rüşş sarardı ve, 'Allah'tan başka güçlü olan yoktur,' sözünü kendi kendine yinelerken onun titrediğini gördüm. Çünkü yapmış olduğum göndermeyi anlamıştı."

Yol'a başlamadan önceki yıllarında ve sonrasında da İbn Arabi gizemci bilimleri ya da Süfilerin deyimiyle Gerçek bilgisini inceledi. Her ne kadar onun Şeyhlerinin çoğu, izdeşleri için düzenli dersler veriyorlar idiyse de, bu öğrenimin çoğu İbn Arabi'ye canlı örneklerle ve biçimsel çalışmalar ile ilişkileri gösterilerek verilmiş olmalı. Bu öğrenimden yarar sağlayabilmek, büyük ölçüde izdeşin yeteneğine ve manevi haline bağlıdır. Daha önce de belirtilmiş olduğu gibi, İbn Arabi'nin bu konuda çok donanımlı olduğuna dair bir kuşku bulunmamaktadır. Öğretilen dersler arasında Süfizmin

metafizik öğretileri, evrenbilim, içrek (ezoterik) yorumlar, harfler ve sayılar bilimi ve Yol'un kendisine ait evreler bulunmaktaydı. Bunlara ek olarak, İzdeşin hergün, zikir, namaz, oruç, gece tapınımı ve meditasyon gibi Sûfizm uygulamaları ile uzun saatler geçirmesi gerekiyordu. İzdeşin yeteneğine uygun olarak bu öğrenim ve uygulamalar, anlaşılması ve denetim altında tutulması gereken duyularüstü bazı deneyimlere yol açabilirdi. İbn Arabî'nin yaşamı boyunca bu çeşit deneyimlerden çok sayıda yaşamış olduğu görülmektedir. Bunların arasında görüler, geleceği görmek, canlı ve ölümler ile ruhsal iletişim ve şifa gücü gibi yetenekler bulunmaktadır.

Hâlâ Sevilla'dayken bile İbn Arabî dünyadan kopuk bir biçimde mezarlıklarda uzun saatler geçirmekte ve ölümlerin ruhları ile görüş alışverişinde bulunmaktaydı.

"Bir süre için mezarların arasında inzivaya çekildim. Şeyhimiz el-Kumi'nin birisine benim canlılar ile ilişkiyi kesip ölümler ile ilişki kurmaya başladığımı söylediğini işitmiştim. Bu yüzden ona haber gönderdim ve gelip kimlerle ilişkide olduğumu görmesi için ricada bulundum. Öğle namazını kıldıktan sonra tek başına geldi ve beni kabirlerin arasında başı eğik bir biçimde, o sırada benimle birlikte orada bulunan ruhlara konuşurken buldu. Çok büyük bir dikkatle geldi ve yanıma oturdu. Ona baktığım zaman yüzünün renginin değişmiş olduğunu, kendisini rahatsız hissettiğini ve üzerine çökmüş olan ağırlık yüzünden kafasını kaldıramadığını gördüm. Gülümsedim, ama o sıkıntısını çektiği gerginlik yüzünden gülümseyemedi. Görüşmelerimi bitirdikten sonra, Şeyhin sıkıntısı geçti, bana doğru döndü ve iki gözümün arasından öptü. O zaman ona, 'Ölümler ile iletişime geçmiş olan kimmiş, sen mi, yoksa ben mi?' diye sordum."

Yaşamöykülerinde, Şeyhlerine karşı duyduğu saygı ve boyun eğme açıkça görülmesine karşın, doğuştan gelen

belirli bir manevi yetkenin bazen onun bazı üstatları ile kendisi arasında oldukça tuhaf ilişkiler yaratmış olduğunu da bu öykü göstermektedir. Bu durum, kendisi ve Şeyhi el-Üryani arasındaki, belirli bir kişinin manevi haline ait anlaşmazlığı anlattığı öykü ile de desteklenmektedir. El-Üryani'den ayrıldıktan sonra el-Hızır ile karşılaşmış ve İbn Arabî'ye kendisinin değil, el-Üryani'nin haklı olduğunu söylemiştir. İbn Arabî, o sırada Yol'da yeni olduğunu kendisi de kabul etmektedir. İbn Arabî'ye öğretmenlik yapmış ve etkilemiş birçok Şeyh ve üstat arasında (ilerdeki yaşamöykülerinde görüleceği gibi önemli bir sayıda) özellikle iki tanesi, kadın olmaları nedeniyle özel bir ilgi çekmektedir. Onlar ile karşılaştığı zaman her ikisi de ilerlemiş bir yaştıydı. Bir tanesi Marçena'nın Güneşi'ydi ki İbn Arabî onun hakkında şunları söylemektedir:

"Erenler arasında, iç çekenler olarak bilinen erkek ve kadınlar vardır ki, Allah onlardan razı olsun. Endülüs'teki Marçena Zeytinlikleri'nde, kendisine Güneş denen ve onlardan olan bir bayan ile tanıştım. Yaşı oldukça ilerlemişti."⁸

Önemli bir süreyi birlikte geçirdiği diğer bayan da Kordobalı Fatma'ydı.

"Allah'ın sevdiklerinden birisine, Kordobalı Fata bint İbn el-Muthanna diye tanınan, irfan sahibi ve Sevilla'lı bir bayana izdeş olarak hizmet ettim. Onun hizmetinde birkaç yıl kadar bulundum ve kendisi o sıralarda doksan beş yaşlarındaydı... Tef çalardı ve bundan da büyük bir zevk alırdı. Ona bu konuyu açtığım zaman, "Bana yüzünü çevirmiş olan ve Kendi amaçları için beni bir vesile kılıp Dostlarından birisi yapmış; O'nunla büyük bir neşe buluyorum. İnsanlar arasında kimdim ki ben O'nun tarafından seçilmeye layık olayım? Ne zaman gafflete⁹ dalıp da O'ndan başka birşeye dönssem, kıskanır beni. O şeyle ilgili bir sıkıntı verir bana..." diye yanıtladı.

"Onun için kendi ellerimle, boyu kadar yükseklikte, ka-

mişlardan bir kulûbe yaptım ve ölünceye kadar da orada yaşadı. Bana, 'Ben senin manevi annenim ve dünya annenin de ışığıyım,' derdi. Annem onu ziyarete geldiği zaman Fatma ona, 'Ey ışığım, bu benim oğlumdur ve o da senin babandır; bu yüzden ona bir evlat olarak davran ve sakın onu sevmemezlik etme!' demişti."

İbn Arabî'nin bu dönemdeki Şeyhlerine ait diğer ayrıntılar yaşam öykülerinde bulunmaktadır.

Kendisinin üstat aradığı bir dönemde kendi büyük öğretisi de tanınır olmuştu ve öğretiyeye ait çeşitli sorunları önde gelen dinbilimciler ile sık sık tartışmaya başlamıştı.

"Bununla ilgili olarak, Kendi Başına Varolan (Kayyum) kutsal adına ait bilgi gelmektedir. İnsanlar için de bu sıfatı kabul edip etmemek konusunda kardeşlerimiz direnç gösterdiler. Endülüs'teki tarikatın büyük Şeyhi, Mutezile¹⁰ mezhebinden Ebu Abdullah bin Cüneyd el-Kabrafi'ki'nin böyle bir olasılığı kabul etmediğini işitmiştim. En sonunda bu sorun üzerinde benimle aynı görüşü paylaşınca kadar, onun Kabrafigo'daki yerinde, öğrencilerinin önünde bu konu üzerinde sık sık tartışmalar yaptım."¹¹

İbn Arabî'nin İber Yarımadası sahillerinin ötesine geziler yapması otuz yaşlarından sonra değildi. Hicri 590, Miladi 1193'te Tunus'a gitti. Algarve'deki Almoravidlere karşı ayaklanmanın Sûfi önderi İbn Kaysi'nin kitabı "Sandalların Çıkarılması"nı ilk kez oradayken inceledi. Daha sonra da bu yapıt üzerine geniş bir yorum yazdı.¹² Bu gezide, daha sonra *Ruh el-Kudüs*'ü göndermiş olduğu el-Mehdevi'yi ve anlaşıldığına göre el-Kumi ve el-Mavruri'nin salık vermesi üzerine de el-Mehdevi'nin kendi Şeyhi el-Kinani'yi ziyaret etti. Her ne kadar Bugia'daki ünlü Ebu Medyen ile karşılaşmış olması olası ise de, Ebu Medyen'in Hicri 597, Miladi 1200 veya 1201'e kadar ölmemesine karşın, Çeviri'nin 121'inci sayfasındaki açıklamalar ışığında bu pek gerçekleşmiş gözükme-

mektedir.¹³ Ruhların ölümsüz rehberi el-Hızır ile İbn Arabî'nin öteki karşılaşması da Tunus'taydı.

"Başka bir keresinde de Tunus limanındaki bir gemideydim. Midemde bir ağrı vardı, ama insanlar o sırada uyuyorlardı; ben de geminin yan tarafına gittim ve denizi seyretmeye koyuldum. Birdenbire, o gece dolunay olan ayın ışığının karşısında, suyun yüzeyi üzerinde birisinin bana doğru yürüyerek geldiğini gördüm. Sonunda yanıma kadar geldi ve durdu. Önce bir ayağı üzerinde durdu ve ötekini havaya kaldırdı; ayağının ıslanmamış olduğunu görüyordum. Sonra aynı şeyi ötekiyle de yaptı. Bir süre için benimle konuştuktan sonra selam verdi ve bizden yaklaşık iki mil kadar uzaklıktaki bir tepenin üzerinde bulunan fenere gitti. Bu uzaklığı iki ya da üç adımda katetmişti. Fenerin bulunduğu yerden Allah'ın adını zikrettiğini duyabiliyordum. O akşam evinden gelmiş olduğum ve tarikatın bir büyüğü olan ve Marsaidün'de yaşayan Şeyhimiz el-Kinani'yi sık sık ziyarete gelirdi. Kasabaya dönünce bir adam ile karşılaştım ve bana gemideyken Hızır ile karşılaşmamın nasıl geçtiğini, onun bana neler söylediğini ve benim ona neler söylediğimi sordu."¹⁴

Belki de bu dönem boyunca Almohadlar ve onların karşıtları arasındaki sürekli çatışmalar nedeniyle, İbn Arabî Endülüs'e dönmeye karar verdi. Yolda bir süre, Ebu Medyen ile ilgili eleştirileri kendisini kızdırmış olan Ebu Abdullah el-Tartusi ile karşılaşmış olduğu Tlemsen'de kaldı.

Sevilla'ya dönerken Boğazları geçtikten sonra bir süre de Tarifa'da kaldı ve el-Kalafat ile buluşarak tartışmalar yaptı.

"590 yılında Tarifa'da, Abdullah el-Kalafat ile zenginlik ve fakirliğin göreceli erdemleri hakkında, yâni şükreden zenginler ve sabır gösteren fakirler ile ilgili bir tartışma yaptım."¹⁵

Sevilla'ya dönüşünden sonra şaşırtıcı bir karşılaşma daha yaşadı. Tunus ziyareti sırasında başka hiç kimseye söylemediği bir şiir yazmıştı:

"Sevilla'ya döndükten sonra, ki bu Tunus'tan kervan ile üç aylık bir uzaklıktır, tümüyle yabancı olan birisi bana geldi ve daha önce hiç kimseye göstermemiş olduğum şiiri sözcüğü sözcüğüne okudu. Bu dizeleri kimin yazmış olduğunu sorduğum zaman da Muhammed İbn el-Arabi olduğunu söyledi. Ne zaman bunu öğrenmiş olduğunu sorduğum zaman da, o kadar uzaklığa karşın, tam da o şiiri oluşturduğum gün olduğu yanıtını verdi. O zaman da adama, şiiri öğrenebilmesi için ona bunları kimin okuduğunu sordum. "Bir gece, Sevilla'nın doğusunda kardeşlerin bir toplantısında oturuyordum ki djlenci dervişlere benzeyen bir yabancı geldi ve yanımıza oturdu. Bir süre konuştuktan sonra da bize bu dizeleri okudu. O denli hoşumuza gitmişti ki hemen yazıya geçirdik ve kimin şiiri olduğunu sorduk. İbn Muthanna'nın orada, İbn el-Arabi tarafından oluşturulmakta olduğunu söyledi. Bizim ülkemizde böyle bir yerden hiç haberi-miz olmadığını söylediğimiz zaman da Tunus'ta olduğunu ve dizelerin de tam o sırada bir araya getirilmiş olduğunu söyledi.¹⁶

Kıyadaki Rota türbesini İbn Arabî'nin ziyareti yaklaşık olarak bu zamana rastlamaktadır. Yolda üçüncü kez Hızır ile karşılaşmıştır.

"O olaydan (ikinci karşılaşma) bir süre sonra, erdemli kişiler tarafından gösterilen mucizeleri reddeden bir arkadaşla birlikte sahil boyunca yürüyorduk. Öğle namazını kılmak için yolda karşımıza çıkmış olan harabolmuş bir camide durduk. Biz tam içeri girmiştik ki kendilerini insanlardan uzak tutan kişilerden bazıları da namaz kılmak niyeti ile oraya geldi. Aralarında benimle denizin üzerindeyken konuşmuş olan ve Hızır olduğu söylenmiş olan adam da vardı. Onlarla bir-

likte daha önceden tanıdığım ve arkadaşlık ettiğim çok değerli bir kişi de bulunmaktaydı. Onu selamlamak için ayağa kalktım; beni gördüğüne çok sevinmişti ve böylece namazımızı birlikte kıldık. Namazdan sonra.... bana Hızır olduğu söylenmiş olan adam, caminin mihrabından bir seccade aldı ve yerden yaklaşık üç buçuk metre kadar yükseklikte onu serdi ve üzerinde sünnet namazları kılmaya başladı. Ona bu konuda soru sormamı isteyen arkadaşıma, bu hareketi gösterdim. Ondan ayrıldım ve namazını bitirdikten sonra Hızır'a yaptığının ne olduğunu sordum.... Sadece arkadaşımın yararlanmasını için bunu gösterdiğini söyledi bana..."¹⁷ Bir sonraki yıl, Hicri 591, Miladi 1194'te, Fez'e bir gezi yaptı. Kentte bulunduğu sırada, Almohad Yakup el-Manşur'un Alarkos'taki Hristiyan orduları üzerindeki parlak zafelerini önceden haber verdi.

"İslam bölgesini tehdit etmekte olan düşman ile ilgilenmek için Almohad orduları 591'de Endülüs'e geçtikleri sırada, 591 yılında ben Fez kentindeydim. Orada mübârek bir kişiyle, en iyi arkadaşlarımdan birisiyle tanıştım. Bana bu ordular hakkında ne düşündüğümü, zafer kazanıp kazanmayacakları konusunda ne düşündüğümü sordu. Ben de ona kendisinin düşüncelerinin ne olduğunu sordum. 'Allah, barış ve kutsama onun üzerine olsun, Peygamberi'ne bu yıl bir zafer vaadetmiştir... Kitabında, 'Gerçekten de biz sana apaçık bir zafer verdik' diye vahyetmiştir; buradaki müjde şu iki, apaçık zafer sözcüklerinde bulunmaktadır... harflerin sayısal toplamına bir bak.' Bunu yapınca da sayıların toplamının 591 ettiğini buldum."¹⁸

Hicri 592, Miladi 1195 yılı daha gelmemiştir ki yine Seville'ye dönmüş ve zamanının büyük bölümünü çalışmalar, tartışmalar yapmak ve amcasıyla birlikte Hz. Peygamber'in hadislerini incelemekle geçirmeye başlamıştır.¹⁹ Öyle gözükmemekte ki bu geçen süre içinde, öğrenmek ve manevi yetke konusundaki ünü o denli artmış ki karşılaştığı kişiler ona kar-

şı son derece büyük bir saygı göstermeye başlamışlardı. Bir keresinde de, bu resmiyeti ortadan kaldırmak istemişti:

"Bir gece, 592 yılı içinde Sevilla'da Ebu el-Hüseyn bin Ebu Amr bin El-Tufeyl'in evinde kalmıştım. Çoğunlukla bana karşı çok saygılı davranırdı ve huzurundayken hiç yanlışı yapmazdı. Vaiz Ebu el-Kasım, Ebu Bekir İbn Sam ve Ebu el-Hakam bin El-Sarrac da bizimle birlikteydi. Bana duydukları saygı, hepsinin de rahatlamasına engel oluyordu ve hep dikkatli ve sessiz duruyorlardı; bu yüzden ben de onları rahatlatmak için bir yol aramaya başladım. Ev sahibine, *"Genel İncelik Kurallarına Uymama Rehberi"* adlı yapıtıma dikkatinizi çekerek size ondan bir bölüm okuyabilir miyim?' diye sordum. Bundan çok hoşlanacağını söyledi ve o zaman da ben ayağımı onun kucağına koydum ve ovalamasını söyledim. Bunun üzerine ne demek istemiş olduğumu hem o hem de diğerleri anlamış oldular ve o andan sonra daha rahat bir biçimde davranmaya başladılar."²⁰

Hicri 593, Miladi 1196 yılında, bir kez daha büyük bir öğrenim ve dinsel etkinlik yeri olan Fez'e meditasyon yapmak, çalışmak ve aynı zamanda da Ezher Camii İmamı Abdülkerim'in Fez'in ermiş kişileri²¹ hakkındaki derslerine katılmak için bir gezi yaptı. Namaz kılmak ve meditasyon yapmak için sık sık Ezher Cami'sine gider, otururdu. Bu ziyaretlerin birisinde tuhaf bir görü gücü deneyimledi.

593 Yılında, Fez kentindeyken Ezher Camisi'nde insanlar ile birlikte namaz kılıyordum ki ön ve arkaya ait yön duyumu yitirmiş olmama ve sanki hiç arkam yokmuş gibi duyumsamama karşın, önümü aydınlatan güçlü bir ışık gördüm. Gerçekten de bu görü sırasında yön duyumu tümüyle yitirmiştim; eğer dile getirmek gerekirse yön duyum, küresel bir özellik kazanmıştı. Uzaydaki konumumu bir gerçeklik olarak değil, sadece bir varsayım olarak tanıyordum."²²

Ruhsal kişiler ile karşılaşmak için sık sık gittiği yerlerden bir

başkası da İbn Hayyun'un bahçesiydi.²³ Burada zamanın sahibi ile karşılaştı.²⁴

"593 yılında, İbn Hayyun'un Fez'deki bahçesinde zamanın Kutbu ile karşılaştım. Allah bana onunla ilgili bir ilham vermişti ve kim olduğunu da söylemişti. Hiçbirisinin onun ayırımında olmadığı bir grup kişi ile birlikteydi; onlar için Bugia'dan gelmiş bir yabancı, konuşma sırası verilmeyen bir kişiydi... Oradakiler, Kutuplar'ı tartışıyorlardı, ben de 'Kardeşler! Ben de şimdi sizlere sizin kendi zamanınızın Kutbu ile ilgili şaşırtıcı bir şey söyleyeceğim' dedim. Bunu söylerken de Allah'ın bana Kutup olduğunu açıkladığı kişiye dönerek bakıyordum... O da bana, 'Allah'ın sana ne göstermiş olduğunu anlat, ama onun kimliğini açıklama' dedi ve gülümsedi."²⁵

Fez'de kaldığı süre içinde, İbn Hayyun'un bahçesindeki toplantılar ile ilgili olarak anlattığı gibi, artan ünü birçok izdeş ve hayranın onun çevresinde toplanmasına neden oldu.

"Toplantılarda, Yol'un Şeyhleri, Ebu el-Abbas el-Haşar gibi Allah Yolu'nda çok yükseldiği kabul edilen kişileri bizimle birlikte olurlardı ve hepsi de bana büyük bir saygı gösterirlerdi; gerçekten de toplantılar benim şerefime yapılıyordu ve Yol konusunda konuşan tek kişi de ben oluyordum. Kendi aralarında bir şey tartışsalar bile, sonunda bana başvuyorlardı."²⁶

İbn Arabi'nin kendi manevi hâli artık çok yüksek bir düzeye erişmişti, çünkü Muhammedi Veliliğin Mührü olma bilgisine erişmişti.

"Muhammedi Veliliğin Mührü hakkında 594 yılında Fez'de bilgi sahibi oldum ki Allah, onun kimliği ve işaretini bana açıklamıştı."²⁷

Ne var ki bu ruhsal yenilenme dönemi, Sûfilerin huzursuz-

luğun kaynağı olmalarından kuşku duyan Almohadların, kısa bir süre içinde onlara yönelik bir zulüm uygulanacağı tehdidi nedeniyle son buldu. İbn Arabî'nin Keuta'daki Sultan ile ilişkilere ait yazdıkları, yetkeler ve Sûfiler arasındaki ilişkilerin durumunu göstermektedir. Hicri 595, Miladi 1198 yılında, yerlisi olduğu Mursia'ya dönerken karşılaşmış olduğu en büyük Şeyhlerden birisi dediği, kendi Şeyhi Ebu Muhammed Abdullah el-Şakkaz'a uğramak için Granada'da yolculuğuna bir süre için ara verdi.²⁸

Mursia'ya dönerken belki, ünlü bildiri *Mahasin el-macalis*'in²⁹ yazarı İbn el-Arif tarafından kurulmuş olan Almeria'daki tanınmış Sûfi okulunu da ziyaret etmiştir. O sırada okul, İbn el-Arif'in izdeşi Ebu Abdullah Ebu Abdullah el-Gazal tarafından yönetiliyordu. Orada bulunduğu süre içinde *Mavaki el-nücum* adlı yapıtını yazmıştır.

"Almeria'da, 595 Ramazan ayında ve onbir gün içinde yazdığımız *Mavaki el-nücum* adlı kitabımızda tüm ışıkları, mucizeleri, dereceleri, gizleri ve (abdest almaya eşlik eden) tecellileri açıkladık..."³⁰

Mursia'daki bu kalışı ile ilgili olarak, Allah'ın, ona açıklanmış olanları öğretmesi görevini verdiğine ait kısa bir bilgimiz var.

"595 yılında Mursia'daydım ki Allah içimden bana, 'Kularıma, Benim inananlara karşı ne kadar cömert olduğumu gördüğünü anlat!' diyerek bir ilham verdi."³¹

Aynı yıl içinde, Marakeş'te ölmüş ve bedeni de gömülme için Kordoba'ya geri getirilmiş olan İbn Rüşş'ün (Averroes) son dinsel törenlerine katıldı.

"595'te Marakeş'te öldü ve gömüldüğü Kordoba'ya geri getirildi. Tabutu ata yüklendiği zaman, yapıtları da (tabutu) dengelesin diye öteki tarafa asılmıştı. Kadı Ebu el-Hüseyn Muhammed bin Cubeyir, Ebu Said'in yardımcısı ve ar-

kadaşım, yazıcı Ebu el-Hakam Amr İbn el-Sarrac ile yan yana duruyorduk. Ebu el-Hakam bize döndü ve 'İbn Rüst'ü dengelemek için ne koyduklarını görüyor musunuz? Bir tarafta İmam ve öteki tarafta da yapıtları!' dedi. İbn Cübeyir, 'Kesinlikle görüyorum, evladım! Allah seni korusun' diye yanıtladı. Ebu el-Hakam'ın sözlerini bir uyarı, bir anımsatıcı olarak içimde sakladım ve Allah hepsine Rahmet etsin, çünkü o topluluktan hayatta sadece ben kaldım. Bu konuya ait birkaç dize de yazdım:

"İşte İmam bu ve bunlar da yapıtları,

Umutlarının gerçekleşmiş olup olmadığını bilseydim..."³²

Daha sonraki iki yılı Endülüs'te mi yoksa başka bir yerde mi geçirdiğini bilmiyoruz. Ne var ki Hicri 597, Miladi 1200'de, Sadaka Kasası'nın başındaki Kota'lı Ebu el-Abbas³³ ile bir süre geçirdiği Almohad başkenti Marakeş'teydi. Magrib'deyken iki deneyim yaşadı ki bir tanesi onu daha yüksek bir ruhsal makama getirdi ve diğeri de hem içte hem de dışta İbn Arabî'nin hayatının akış yönünü değiştirdi. Bir gezisi sırasında Allah'a Yakınlık makamına erişti ve bu makamın yüce yalnızlığı onu derinden etkiledi.³⁴

"Bu makama Muharrem ayı içinde Magrib'de 597 yılı içinde girdim. Onun yarattığı neşe nedeniyle işimi bıraktım ve içinde başka kimseyi de bulmadım. Her şeyden ayrılmış olmanın yalnızlığını duyumsadım ve Ebu Yezid'in de aynı makama yalınlık ve çaresizlik ile girmiş olduğunu ve içinde başka hiç kimseyi bulamamış olduğunu anımsadım. Bu manevi makam benim evim olacaktı, bu yüzden kendimi yalnız duyumsamamaya karar verdim, çünkü sıla hasreti, varoluş içindeki her varlığın yazgısı ve her şeyden ayrılmak da dünyaya yabancı olan her varlığın yazgısıdır. Bu nedenle, bu makama ve onun her şeyden ayrılcılığına ulaştığım ve bunun benim içimdeki geçerliliğini hiç kimsenin anlayamayacağını anladığım zaman, bu makamın çeşitli yönlerini ve

özelliklerini dikkatle incelemeye başladım. Ne var ki, her ne kadar bu makamı ve Allah'ın bu makamdaki kulu üzerine olan özel armağanlarını anladıysam da, bu makamın adını hâlâ bilmiyordum. Burada Allah'ın üzerime inen buyruklarını ve Elçilerinin benim için aşağı indiklerini ve benimle yakınlık kurmaya çalıştıklarını görüyordum."³⁵

İkinci deneyim ise, Muhammed el-Haşar isimli bir kişi ile buluşup onunla birlikte Doğu'ya bir geziye çıkmasının buyrulduğu parlak bir görüydü.

"Sayısız ışık sütunları üzerinde duran Allah'ın Tahtını gördüm ve hepsi de şimşek gibi çakıyordu. Buna karşın, hayal edilemez bir dinginliğe sahip bir gölgelik de vardı içinde. Bu gölge Taht'a ait içbükeylikten ileri geliyor ve Taht'ın üzerinde oturmakta olan Rahman'ın ışığını perdeliyordu. Taht'ın altında bulunan ve 'En Güçlü ve En Yüce Allah'tan başka Kudret Sahibi yoktur' sözlerinin kaynaklandığı Hazine'yi görüyordum. Allah'ın kutsaması onun üzerine olsun, Hazine, Adem'den başkası değildi. Onun altında da görünce tanıdığım başka hazineler ve çevrede uçan güzel kuşlar vardı. Diğerlerinden daha güzel olan bu kuşlardan birisi, bir arkadaş ile birlikte Doğu'ya gitmem gerektiğini söyledi. Bütün bunlar olduğu sırada ben Marakeş'teydim. Arkadaşımın kim olması gerektiğini sorduğum zaman da Doğu'ya götürülmesi için dua etmiş olan Muhammed el-Haşar olduğu söylendi. Eğer Allah izin verirse, onu götüreceğimi söyledim.

"Fez'e gittiğim zaman o adamı soruşturdum ve beni görmeye geldi. Ona, duasında her hangi bir şey istemiş olup olmadığını sordum. Doğuya götürülmesi için dua etmiş olduğunu ve kendisine de birisinin onu götüreceğinin bildirildiğini söyledi. O zamandan beri de benim gelişimi bekliyormuş. Böylece, 597 yılında arkadaşım olarak onu yanıma aldım ve Mısır'a getirdim ki orada öldü, Allah ona rahmet etsin."³⁶

Bu yeni arkadaşı ile birlikte, aynı yılın Ramazan ayı için-

de, İbn Arabi Bugia'ya gitti ve orada başka bir görü deneyimi daha yaşadı.

597 yılının Ramazan ayı içinde Bugia'ya girdi ve birçok değerli kişiler ile birlikte Ebu Abdullah el-Arabi ile karşılaştı. Yukarıda belirtilen tarihte Bugia'ya girdiği zamanı şöyle anlatmakta:

"Bir gece (görüm içinde) kendimi, her biri ötekine büyük bir ruhsal neşe ile bağlanmış gökyüzünün tüm yıldızlarına bağlanmış olarak gördüm. Yıldızlar ile birleştikten sonra bana (alfabenin) ruhsal evlilikteki harfleri verildi. Bu görüm, adımı gizli tutmasını rica ederek, görüler hakkında derin bilgisi olan bir kişiye aktarması için bir arkadaşıma anlattım. Görümü adama anlattığı zaman, 'Bu öylesine sınırsız bir deniz ki bu görüyü gören kişiye en yüce şeylerin, gizemlerin bilgisi ve yıldızların özellikleri açılacak ve kendi zamanı içinde hiç kimse onun kadar bir bilgiye sahip olmayacak,' demiş. Sonra, bir süre için susmuş ve 'Eğer bu görüyü deneyimleyen bu kentte ise, buraya gelmiş olan genç Endülüslü'den başkası olamaz,' diye eklemiş."³⁷

İkisi, Bugia'dan Doğu'ya giderlerken Tunus'a geçtiler. Orada bulunduğu sırada bir başka ruhsal dereceye ulaştı ki bu, İbn Arabi'nin şaşırtıcı sonuçlar ortaya çıkaran çıgıllıklarına neden oldu.

"Bu dereceye Tunus'ta ulaştım. Bu deneyimi yaşarken, ne olduğu anlamadan korku dolu bir çıgık attım; ne var ki bu çıgık, camideyken bize komşu evlerden, yukarıdan bakmakta olan kadınlar da içinde olmak üzere onu işiten herkesin bayılmasına neden oldu; bazıları, yukarıdan avluya bile düştüler, ama yüksekliğe karşın hiç kimse yaralanmadı. İlk kendine gelen ben oldum. İmamin arkasında namaz kılmaktaydık ve şimdi herkes kendinden geçmiş yerde yatıyordu. Bir süre sonra onlar da kendilerine geldiler ve olayın ne olduğunu sordum. Onlar da soruyu benim yanıtla-

mam gerektiğini, çünkü anlattığım olayların benim çığlığım-
dan sonra ortaya çıktığını söylediler. Ben de onlara kendi
çığlığımın ayırımında olmadığını söyledim.”³⁸

Tunus'ta, sekiz yıl önce de ziyaret ettiği arkadaşı el-Meh-
devî'nin yanında kaldı. Bu süre içinde de *İnşa el-devair*'in
bir bölümünü tamamladı.³⁹

“598 yılında Hacca giderken, el-Mehdevî'nin evinde ko-
nakladığımız sırada bir bölümünü bitirdiğimiz *İnşa el-de-
vair* adlı kitabımızda...

El-Mehdevî'nin yardımcısı Ebu el-Cabbar, yazmış oldu-
ğum bölümü onun için kopya etti ve ben de orijinal bölümü
Mekke'de bitirmek üzere yanıma aldım.”⁴⁰

Aynı yıl içinde, Tunus'taki arkadaşına veda ettikten son-
ra İbn Arabî, arkadaşı el-Haşar ile birlikte doğuya doğru
olan yoluna devam etti. İskenderiye ve Kahire'de kısa süre-
ler geçirdikten sonra yalnız olarak yolculuğunu sürdürdü ve
o yılın sonlarına doğru Mekke'ye ulaştı. Kutsal Kent'e girdik-
ten sonra Endülüs'lü üstadın ünü kente yayılmakta gecik-
medi ve kısa zaman içinde Mekke'nin en etkili ve en bilgili
ailelerinin dostluğunu kazandı. Onu kabul edenlerin en ön-
de gelenleri arasında Ebu Şaca Zahir bin Rüstem ve çok
dindar ve bilgili bir hanım olan kızkardeşi vardı. Bu adamın,
İbn Arabî'nin *Tercüman el-Eşvak*⁴¹ adlı en güzel şiirlerini top-
ladığı kitabını yazması için esin kaynağı olduğu eşsiz güzel-
likte, erdemli ve bilgili bir kızı vardı. Daha sonraları bu şiirler,
din bilginleri tarafından gereğinden çok tensel ve dünyaya
ait olarak eleştirildiği zaman, arkadaşlarından bazıları İbn
Arabî'ye, yapıtının bütünselliğini savunmak için bir açıkla-
ma yazmayı kabul ettirdiler.⁴²

“599 yılında Mekke'de kaldığım sıralarda çok değerli,
kültürlü ve dindar ve hiçbirisi de bütün bu erdemlerine karşın
kendini beğenmiş olmayan birçok erkek ve kadın ile tanış-

tım; Ebu Şaca Zahir bin Rüstem bin Ebu Reca el-İsfahani ve eğitilmiş bir yaşlı bayan, kadınlar arasında parlayan bir örnek olan, kızkardeşi, Bint Rüstem... Bu Şeyhin, narin ve kendisine bakan herkesi esir eden, bâkire bir kızı vardı ki onun varlığı toplantılara ışık saçar, yanında olan herkesi şaşırtır ve kendisini gören herkese büyük bir zevk verirdi. Adı, Nizam'dı (uyum) ve soyadı da 'Güneşin Gözü' anlamına geliyordu. Dindar, eğitilmiş, kaçınık ve Kutsal Yerler'in bilgeleri arasında bilge bir kızıdı."43

Kutsal Kent'te bulunduğu sırada, Hac törenlerinin yerine getirilmesi, İbn Arabî'nin en çok önem verdiği konuların başında gelmeli. Kabe çevresindeki *Tavaf* lardan birisi sırasında, ruhsal gelişimi içinde önemli bir evreyi işaret eden bir görüş yaşadı. Bize, Kabe'nin doğu köşesindeki Siyah Taş hizasından geçerken, kendisini Allah'a tapınmaya adanmış gencin, kendi öz benliğinin daha yüksek bir farkındalığına birlikte ulaştığı varlık ile bir iletişim içinde gördüğünü anlatır.

"Bir keresinde O'nun kadim Evi çevresinde tavaf ediyordum ve kendimi buna vermiş, Allah'ı över ve ulularken... Siyah Taş'a geldim ve sadık bir biçimde tapınan gençliğin kartal cevheri ile karşılaştım; hem konuşuyordu hem de sessizdi, ne ölü ne de canlıydı, hem karmaşık hem de basitti, hem her şeyi kapsamıştı hem de kapsanmıştı. Onu, Ev'in çevresini tavaf ediyor gördüğüm zaman, hayat sahibi olanı ölünün çevresinde tavaf ediyor gördüğüm zaman, onun ne olduğunu ve önemini anladım ve Ev çevresinde Tavaf etmenin ölümlere dua etmeye benzediğini derinden kavradım. .. Sonra da Allah bana o gencin tüm zaman ve uzam düşüncelerinin ötesinde olan ruhsal derecesini gösterdi. Bunu kavradığım zaman ... Onun sağ elini öptüm... ve, 'Ey, haberbler getiren! Bak ve senin arkadaşlığını nasıl aradığımı ve nasıl arzu ettiğimi gör!' dedim. O zaman bana işaret ve se-zindirme yolu ile sadece işaretler yolu ile haberleşebileceğini bildirdi. .. Gizlerini bana açması için yalvardım ona. 'Be-

nim yapımın ayrıntılarına ve oluşumunun düzenine bak! Sorunun, benim içime yerleştirilmiş olan yanıtını bulacaksın; çünkü ben konuşan ya da konuşulan değilim, benim bilgim sadece kendim hakkımda ve benim özüm de adlarımdan başka bir şey değil. Ben bilen ve bilinen bilgiyim.”⁴⁴

Yine Mekke’de bulunduğu sırada, daha önce 594 yılın-da Fez’de iken kendisine gelmiş olan ilk esinlere bağlı olarak, kendisinin Muhammedi Veliliğin Mührü olduğuna ilişkin kanıtlar da verilmiştir.

“Kendim ile bu çeşit bir görü gördüm ve bunu Allah’tan iyi bir haber olarak yorumladım, çünkü Hz. Peygamber’in kendi konumunu diğer peygamberlerin durumuna göre açıkladığı bir hadis ile benzerlik gösteriyordu: ‘Diğer peygamberler arasındaki yerime gelince, bu bir duvar örüp bir tuğlasını dışarda bırakmış olan bir adama benzer. İşte ben o tuğlayım ve benden sonra hiçbir resul ya da peygamber gelmeyecektir.’ Burada Hz. Peygamber, peygamberliği duvara ve peygamberleri de duvarı oluşturan tuğlalara benzetmektedir... Rüyamda Kabe’yi altın ve gümüş tuğlalardan yapılmış olarak 599 yılında gördüğüm zaman Mekke’deydim; ama Yemen ve Suriye köşeleri arasındaki cepheye baktığım zaman birisi altından, diğeri de gümüşten, birisi en tepedeki sırada, diğeri de onun altındaki sırada, iki tuğlanın eksik olduğunu ayımsadım. Ondan sonra da kendimin bu eksik olan tuğlaların yerine yerleştirildiğini gördüm... Uyandım, Allah’a şükrettim ve kendi kendime, ‘Allah Resulü diğer peygamberlere göre ne ise, ben de kendi cinsimden olan izleyicilere (velliler) göre oyum,’ dedim.”⁴⁵

Mekke’deki zamanının çoğu, çalışmalar ve Kutsal Kent’te kalmakta olan birçok bilgin ve Süfler ile tartışmalar yapılarak geçirilmiş olmalı. Mevruri’ye ait yaşamöyküsel taslakta anlatılan hukukçu Abdülvahhab el-Azdi ile karşılaşması bu zamanda olmuştur. Dört yapıtını da bu dönemde

tamamladığı için bir yazar olarak da yoğun bir etkinlik içinde olmalı: *Mışkat el-Envar*⁴⁶ adlı bir Hadis'ler derlemesi, Süfiliğin erdemleri üzerine *Hilyat el-abda*⁴⁷ adlı bir yazı, görüşler üzerine *Taç el-rasai*⁴⁸ adlı bir yazı ve bir bölümü aşağıda sunulan *Ruh el-Kudüs...* Bunlara ek olarak da içrek bilginin muazzam bir planını verdiği *el-Fütuhât el-Mekkiye*⁴⁹ adlı yapıtını oluşturmaya başlamıştı.

Bu süre içinde bölge çeşitli felaketlerden dolayı sıkıntı içindeydi. Haberleri, olağandışı gök olayları ile Mekke'den alınan kum fırtınaları Yemen'i kırıp geçiriyordu; Taif'te ise çok güçlü bir veba salgını başlamıştı.⁵⁰

601/1204 yılında İbn Arabi Mekke'den ayrıldı ve bir süre için çalışarak vakit geçireceği Musul'a gitmeden önce 12 gün kalacağı Bağdat'a geçti. Musul'dayken, el-Hızır'ın atama törenini üçüncü kez kendisinin elinden aldığı Abdullah bin Cami ile karşılaştı.⁵¹

"O, Musul'un dışında yaşayan, Ali el-Mütevekkil ve Ebu Abdullah Kadip el-Ban'ın arkadaşı olan Ali bin Abdullah bin Cami idi. Kadip el-Ban'ın huzurunda Hızır ona Hırka giydirmişti ve kendisi de, bahçesinde tam Hızır'ın ona hırka giydirmiş olduğu yerde ve aynı biçimde bana hırka giydirdi."

Bu dönemde abdest ve namazın içrek önemi hakkında elli üç bölümden oluşan ve *El-Tenezzülat el-Mevsilya* adlı bir yazı da yazmıştır (Musul Vahiyleri).⁵²

İbn Arabi'nin Anadolu'daki Malatya'yı ziyareti yaklaşık olarak bu süreler içindedir. Arabi'nin 603/1206 yılında ulaştığı Kahire'ye giderken Hebron'a (El-Halil) uğradığını görüyoruz. Oradaki zamanını aralarında el-Hayyat ve kardeşi ve büyük bir olasılıkla da el-Mavruri'nin bulunduğu Süfi arkadaş grupları arasında geçirdi. Ne var ki resmi dinsel atmosfer onun öğretilerine karşı tepkisiz, hatta düşmanca idi ve çok geçmeden de yetkiler tarafından sapkınlık ile suçlan-

di. Eğer arkadaşı, Bugia'lı Ebu el-Hasan'dan İbn Arabî ile ilgili olarak bir övgü mektubu almış olan Eyyubi hükümdarı el-Melik el-Adil'in zamanında araya girmesi olmasaydı, onun karşısındaki bu eylem ciddi boyutlara ulaşabilirdi.

"Mısırlılar onu eleştirdiler ve öldürülmesini istediler, ama Bugia'lı Şeyh Ebu el-Hasan'ın eliyle onu kurtarmaya geldi; onu özgür bıraktı ve sözlerine yorum getirdi. Bu tehlikeden kurtulduktan sonra Şeyh (İbn Arabî) ona, 'İnsanlığının içinde kutsallık bulunan kişi nasıl hapsedilebilir kil' dedi. Ebu el-Hasan da, 'Efendim! Bunlar gizemsel, dinsel ateşin dışavurumları; sarhoş kişi de kınanıp suçlu tutulmamalıdır,' diye yanıtladı."⁵³

Bu gelişmeler yüzünden hevesi kırılmış ve sıkılmış bir biçimde, İbn Arabî Hicri 604, Miladi 1207 yılında Mısır'dan ayrıldı ve Hadisler üzerindeki çalışmasını sürdürmek ve Ebu Şa-ca bin Rüstem'in⁵⁴ ailesi ile olan bağlarını yenilemek için Mekke'ye döndü. Mekke'de bir yıldan biraz fazla bir süre kaldıktan sonra Kuzeye, Anadolu'ya doğru yola çıktı. Bir süre için yolunun üzerindeki Halep'te konakladı ve *Kitab el-tecelliyat*⁵⁵ adlı yapıtının bir kopyası için belge verdi.

607/1210 yılında Konya'ya geldi ve hem hükümdar Key-kavus hem de halk tarafından iyi karşılandı.

"Padişah ona 100.000 dinar değerinde bir ev verdi. O evde bir süre yaşadıkten sonra, kapısının önünden geçen bir dilenci ondan sadaka istedi ve İbn Arabî de ona evi almasını söyledi, çünkü sahibi olduğu tek şey oydu."⁵⁶

Büyük bilgisi ve ruhsal güçleri Konya halkının üzerinde derin bir iz bıraktı. En yakın izdeşi, Sadrettin Konevi onun hakkında, "Şeyhimiz İbn Arabî herhangi bir peygamberin ya da geçmişteki Velilerin ruhları ile iletişime geçebilirdi. Bunu üç biçimde yapabilirdi: 1) Ruhu bu dünyaya, aşağıya çağırır ve hayatta bulunurken sahip olduğu biçime benzer

bir beden içinde görürdü onu. 2) O ruhu uykusunda görürdü. 3) Kendisini bedeninden soyutlar ve ruh ile buluşurdu,"⁵⁷ demektedir.

İbn Arabî'nin kendisi de bizlere Konya'daki bir ressam ile karşılaşmasını anlatmaktadır.

"Ressamların resimlerine güzellik ve uygun denge getiren esin, Tanrısal adlardan birisi olan Yaratıcı'dan gelmektedir. Bununla ilgili olarak Rumların ülkesinde, Konya'da şaşırtıcı bir şeye tanık oldum. Yeterli bir sanatsal imgeleme sahip olmadığını gördüğümüz ve yardımcı olduğumuz bir ressam vardı. Birgün bir keklük resmi yapmış ve içine de görülmesi neredeyse olanaksız olan bir yanlış gizlemişti. Sonra da benim sanat anlayışımı denemek için resmi bana getirmişti. Resim, gerçek hayattaki boyutlara uygun biçimde, geniş bir tahta üzerine yapılmıştı. Evde de bir şahin vardı ki resmi görür görmez, renkli tüyleriyle onu gerçek bir keklük sanarak hücumla geçti. Gerçekten de orada bulunan herkes resmin güzelliğine hayran kalmıştı. Diğerlerinin güvenini kazanmış olarak ressam yapıtı ile ilgili olarak benim fikrimi de sordu. Ona, tek bir küçük hata dışında resmin olağanüstü olduğunu söyledim. Ne olduğunu sorduğu zaman da keklüğün ayaklarının çok az bir oranda gerçeğe uymadığını söyledim. O zaman yanıma geldi ve elimi öptü."⁵⁸

İbn Arabî'nin bu Konya ziyareti doğu Sûfîzminin geleceği için çok önemli olmuştur. Konya'lı Sadreddin, İbn Arabî'nin oradaki en yakın izdeşiydi ve ondan yapıtlarının büyük bir bölümünü öğretmek için izin almıştı.⁵⁹ Daha sonraki yıllarda, Sadr el-Din'in kendisi İbn Arabî'nin öğretilerinin önemli bir savunucusu olmuş ve üstadının yapıtları hakkında birçok önemli yorumlar bırakmıştır.⁶⁰ Daha da önemlisi, Fars Sûfîzmi'nin büyük temsilcilerinin birçoğu ve özellikle Cemaleddin-i Rumi⁶¹ ile Endülüslü büyük üstat arasında bir hal-ka olmuştur. Bu bağlantı ve sonuçları, H. Corbin'in İbn Ara-

bi hakkındaki kitabında kısa bir süre önce incelenmiştir.⁶²

Konya'dan ayrıldıktan sonra izdeşlerinden bazıları ile birlikte kuzeye doğru yolculuk yaptı. Yolda Kayseri, Malatya, Sivas, Ermeni bölgesindeki Arzan'dan geçtiler; oradan yine Güneye dönerek Dunayzır ve Harran'dan sonra Hicri 608, Miladi 1211 yılında Bağdat'a geldi.

"Onlardan(Recebiler) bir tanesiyle Diyarbakır'da, Dunayzır'da karşılaştım.⁶³

"Bir tanesi, Arzan halkının bir casusu olan Buka'ydı. Onu kişisel olarak tanır ve arkadaşlık ederdim. Bana çok değer verir ve sık sık görmeye gelirdi. Onunla Şam'da, Sivas'ta, Malatya ve Kayseri'de karşılaştım ve bir süre için bana hizmet etti. Annesine çok bağlıydı ve onu Harran'da gördüğüm sırada ona bakmaktaydı."⁶⁴

"Aralık ve Ocak aylarında Kuzey'de bulunduğumuz sırada Fırat Nehri'nin donmuş halini gördük; sert bir toprak gibi olmuştu. Nehir aşağıdan akarken insanlar, hayvanlar ve tüm bir kervan onun üzerinden geçebiliyordu."⁶⁵

Bağdat'ta, *Avarif el-ma'arif*'in⁶⁶ yazarı büyük Süfi Şeyhi Şihab el-Din "Umar el-Sühreverdi" ile buluştu.

"... her ikisi de birbirlerine tek bir söz söylemeden bir saat kadar bir süre için başlarını öne eğmiş durumda kaldılar ve sonra ayrıldılar. İbn Arabî'ye el-Sühreverdi hakkındaki görüşü sorulduğu zaman, 'Tepeden tırnağa kadar Hz.Peygamber'in ölçüleriyle donanmış,' dedi. İbn Arabî hakkında da el-Sühreverdi'ye sorulduğu zaman, 'O bir kutsal gerçekler denizi...' dedi."⁶⁷

Hicri 609, Miladi 1212'de İbn Arabî, kendisine bağlı Hristiyanlara nasıl davranması gerektiğini soran Keykavus'a uzun bir mektup yazdı. Olasılıkla, o sıralarda sürmekte olan Haçlı Seferleri'nin bilincinde olarak, Hristiyanlar ile ilişkilerinde en

sert ölçüleri kullanmasını ve ne pahasına olursa olsun, kendi krallığı içinde İslam'a bir zarar vermemelerini sağlamasını önerdi.

"... İslam ve Müslümanların başına gelmiş en kötü şeylerden bir tanesi de (yeni ele geçirilmiş bölgelerde) bir azınlık olmasına karşın, ülkende çanların çalması, inançsızlık gösterileri ve göze batan çoktanrılı öğretimdir ve aynı zamanda da, Allah ondan razı olsun, İnananların Emiri, 'Umar bin El-Kattab'ın korunan halklar üzerindeki kısıtlamaların gevşetilmesi. Kentler ve çevrelerinde yeni kiliseler, rahibe manastırları, manastırlar, hücreler yapmamalılar; harabeye dönenleri yenileştirmemeliler; kiliselerinde, herhangi bir Müslümanı üç gecedan az olmamak koşuluyla konuk etmeli ve ona yemek vermeliler... Müslüman olmak isteyen akrabalarına engel olmamalılar; Müslümanlara saygı göstermeliler ve gördüklerinde ayağa kalkmalılar*..."⁶⁸

Her ne kadar Keykavus, İbn Arabî'yi Anadolu'daki sarayına davet ettiyse de, o önce Hicri 610, Miladi 1213 yılında Halep'e⁶⁹ ve sonra da *Tercüman el-eşvak* adlı şiir derlemesi ile ortaya çıkmış olan yanlış anlamaları düzeltmek için Hicri 611, Miladi 1214'te Mekke'ye gitti. Bu konuda, kitabın sonuna şiirlerinin içrek anlamını açıkladığı bir yorum yazdı.

"Şiirlerimizin tümü de aşk konuları, övgüler, kadınların adları ve sıfatları, nehir, yer ve yıldız adları gibi çeşitli biçimler içindeki kutsal gerçekler ile ilgilidir. Bununla ilgili olarak 'Arzuların Çevirmeni' başlıklı bazı şiirler hakkında bir de yorum yazdık. Yorumun adı 'Aşıkların Hazine'leridir (*Daka'ir el-alak*). Bunu yapmamızın nedeni, Halep'teki bazı hukukçuların, bizim şiirlerimizin sadece kutsal gerçeklere gönderme yaptığını ve bunları din ile ilgili olarak söylemiş olduğumuzu

*Dharma Yayınları olarak bu açıklama bizim için alışıldık Sufi hoşgörüsünün dışındaymış gibi görünmesine karşın, Haçlı Seferleri döneminde yapılan bir açıklama olduğu gözönüne alınmalıdır. -Editörün Notu

göstermemizi istemeleri yüzündendir.”⁷⁰

Medine ve Kudüs’ü bu süre içinde mi yoksa daha önce Hicri 598, Miladi 1201 veya 1202’de mi ziyaret etmiş olduğu kesin değildir.

Hicri 612, Miladi 1215’te İbn Arabi bir kez daha Anadolu’daki Sivas ve Malatya’ya gitti; Keykavus’u da ziyaret etti ve Antakya savaşını zafer ile kazanacağını da önceden haber verdi.⁷¹ İbn Arabi, Hicri 612, Miladi 1215 ve Hicri 616, Miladi 1219 yılları arasındaki zamanının çoğunu Malatya’da geçirmiş gözükmektedir ve burada bazı yapıtları için gerçeklik belgesi de vermiştir.⁷² Hicri 617, Miladi 1220 ve Hicri 618, Miladi 1221 arasında ise Halep’teydi.⁷³

İbn Arabi’ye bağışlarda bulunan tek hükümdar Keykavus değildi. Hicri 613, Miladi 1216’daki ölümünden öncesine değin bir süre için Eyyubi hükümdarı el-Malik el-Zahir, ona büyük bir saygı ve güven göstermiştir. Bu hükümdar tarafından İbn Arabi’ye Halep’te bir ev verilmiş olma olasılığı çok yüksektir.

“Birgün, Salah el-Din Yusuf bin Eyyub’un oğlu, Halep hükümdarı el-Malik el-Zahir ile bir görüşme yaptım. O gün ona yüz on sekiz dava getirilmişti ve hepsini de yargılayarak karara bağladı. Bu davaların birisinde, onun mahkeme heyetinden olup da bir devlet gizini açığa vurduğu için krallığını küçük düşürmüş olan birisinin lehinde konuşmuştum. Rica- ma karşın, adamın idamına karar verdi. Hükümdarın bu konudaki yardımcısı, ben bu kararı duymayayım diye, bunun gizli tutulmasını önerdi. Ne var ki, bundan haberim oldu ve bu konuyu kendisine açtığım zaman, böylesine suçların cezasız bırakılmasına bir hükümdarın izin veremeyeceğini söyleyerek karşı çıktı ve utanç içinde başını önüne eğdi. Ona, ‘Sen, kendinin hükümdarlık derecesine sahip olduğunu ve bir Sultan olduğunu sanıyorsun! Allah adına, ben bu dünya- da hiç affedilemeyecek kadar büyük bir günah bilmiyorum

ve senin uyruklarından sadece birisiyim. O zaman, Allah'ın Yasası'na göre suç olmayan bir şeyi nasıl affedememezlik ediyorsun? Gerçekten de senin hükümdarlığının büyüklüğü pek de verimsizmiş.' Bunun üzerine onu bir utanç kapladı, adamı serbest bıraktı ve affetti."⁷⁴

Diğer hükümdar ile olduğu gibi, el-Melik el-Zahir ile de olan bu yakın ilişki, İbn Arabi ve kadılar ve dinbilginleri arasında hiç de hoş olmayan duygulara yol açmış olmalı. Gerçekten de, yaşamöyküsel skeçleri okuyunca açıkça görülmektedir ki resmi dinsel yetkeler İbn Arabi'yi öğretilerinden dolayı daima eleştirmeye ve mahkum etmeye hazırıldılar. Kendisinin de aynı biçimde misilleme yapmaya hazır olduğu, el-Mevruri'yi anlattığı yaşamöyküsünde ve el-Malik el-Zahir ile yapmış olduğu bir konuşmanın yorumunda açıkça görülmektedir.

"Bil ki dünyaya ait arzular insanların ruhlarını kapladığı zaman ve bilginler, hükümdarların huzurunda iş aramaya başladıkları zaman, gerçek Yol'u terk ederler ve bencil amaçları için yasal destek arayan sahiplerinin kaprislerini tatmin etmek için, hukukçuların kendilerinin bile kendi sözlerine gerçekten inanmadıkları uydurma yorumlara başvururlar. Birgün bu konuyu el-Malik el-Zahir ile tartışıyordum ki hizmetkarlarından birisine Harmadan'ı getirmesini buyurdu. Harmadan'ın kim olduğunu sorduğum zaman, 'Benim bu hükümdarlığımdaki baskı ve yanlışları uygun görmediğini sık sık dile getirdin ve ben de gerçekten bu şeylerin suçlanmayı hak ettiği konusunda seninle aynı görüşteyim; ama, Efendim, bütün bu işlerin her birisi, yetke sahibi bir hukukçudan alınan ve dinsel açıdan o işin doğruluğunu belirten bir fetva ile yapılmaktadır, Allah onların belasını versin. Onlardan bir tanesi, kendi ülkesindeki daha büyük bir yetkeden alıntı yaparak, benim için Ramazan ayında oruç tutmamın farz olmadığını, orucu istediğim ayda tutabileceğim konusunda bir fetva da çıkarttı,' dedi."⁷⁵

Hicri 620, Miladi 1223 yılında İbn Arabî, yerleşmek için Şam'a gitti ve Hicri 628, Miladi 1231'de Halep'e yapmış olduğu kısa bir ziyaret dışında, öldüğü güne kadar orada yaşamıştır.⁷⁶ Uzun gezileri, muazzam boyuttaki yapıtı ve çağrısının şiddetli yoksunluğu, onun sağlığını etkilemişti. Artık ünlü ve neredeyse evrensel olarak saygı gören bir kişi olarak o kentte sürekli olarak yaşamak amacıyla Şam hükümdarı el-Malik el-Adil'in davetinden yararlandı. Hem el-Malik el-Adil hem oğlu el-Melik el-Eşref ve hem de Şam'ın önde gelen hukuk yetkeleri ona büyük bir saygı ile davrandılar. Büyük yapıtı *el-Fütuhat el-Mekkiye*'yi ve ondan çok daha kısa, ama çok da önemli olan ve öğretilerinin bir özeti olarak tasarladığı *Füsus el-Hikem*¹ orada tamamladı. Her birisi peygamberlerden birisinin adını taşıyan yirmi yedi bölümden oluşmaktadır.⁷⁷ Bundan başka gizemci şiirlerini topladığı esas büyük derlemesi *el-Divan el-Ekber*'i de tamamlamıştır.⁷⁸

İbn Arabî, Şam'da Rabi II'nin 28'inci günü, Hicri 638 yılında, yetmiş altı yaşında vefat etmiştir (16 Kasım 1240). Cenaze törenini Şam'ın baş kadısı ve İbn Arabî'nin iki izdeşi yerine getirmiştir.

İbn Arabî arkasında, birisi Malatya'da Hicri 618, Miladi 1221 yılında doğmuş ve Hicri 656, Miladi 1258 yılında ölmüş olan Sad el-Din Muhammed adlı ve diğeri de Hicri 667, Miladi 1268'de ölmüş olan İmad el-Din Muhammed adlı iki oğul bırakmıştır. Sad el-Din yetenekli bir şairdi ve bir *Divan* yazmıştır. İbn Arabî'nin Zeynep isimli bir kızı da vardı ki çok genç bir yaştayken dinbilim sorularına apaçık yanıtlar verebiliyordu.

"Bir keresinde kızım Zeynep daha bir yaşına gelmemiş ve sadece süt emen bir çocuktu ki annesinin ve anneannesinin önünde ona oyun olsun diye bir soru sordum. Karısı ile yatıp da hiç tohum çıkarmayan bir erkeğin ne yapması gerektiğini sormuştum. O da o erkeğin boy abdesti alması gerektiğini

söyledi. Orada bulunan herkes bu yanıtı çok şaşırdı. Aynı yıl içinde, annesine Hacca gitmek iznini vermiş olarak onu annesine bıraktım ve daha sonra Mekke'de cilem ile buluşmak niyetiyle kendim Irak'a gittim.⁷⁹ Buluşma yerine vardığımda, yanımda Suriye kervanında onları aramaya giden bir grup insan da vardı. Kızım beni görür görmez, 'Anne, işte babam orada!' diye bağırdı. Sonra da annesi baktı ve uzakta beni gördü. Zeynep, 'İşte Babam! İşte Babam!' diye bağırmaı sürdürüyordu. Ondan sonra da dayılarından birisi bana seslendi. Yanına geldiğim zaman gülücükler içinde kollarını boynuma doladı ve 'Baba! Baba!' diye hâlâ bağıırıyordu."⁸⁰

Eşlerinden sadece üçünü biliyoruz: Sevilla'da evlenmiş olduğu ve kendisi hakkında daha sonra hiçbir bilgi verilmeyen Meryem; Muhammed el-Kebir diye tanınan İmad el-Din'in annesi ve Mekke muhafızının kızı olan Fatma bint Yunus bin Yusuf⁸¹; ve Şam'da evlenmiş olduğu, Maliki baş-kadısı'nın kızı olan adını bilmediğimiz bir kadın. Zeynep'in annesinin de adını ya da ona daha sonra ne olduğunu bilmiyoruz.

Süfiler arasında İbn Arabi'nin en iyi bilinen unvanı 'el-Şeyh el-Ekber'dir (En büyük Şeyh). Büyük bir olasılıkla bu, kendi zamanına değin sözlü ileti ve perdeli göndermeler ile sınırlandırılmış olan büyük bir öğreti ve bilgiyi yazarak anlatan ilk kişi olmasından kaynaklanmaktadır. Bunu yaparak, İbn Arabi en yüksek fizikötesi öğretilerden abdest almanın içrek önemine kadar, evrenbilim, sayıbilim, düşlerin yorumlanması, Süfi uygulamaları ve gizemci haller vbin gibi çok çeşitli konuları insanlara açık bir duruma getirmiştir.

Başka dinsel geleneklerdeki gizemcilerin çok azı kendi öğretileri ve sezgilerini aktarmak konusunda onun kadar cömert davranmıştır. İbn Arabi, kendi kitaplarının listesinde 251 yapıtının adını vermektedir.⁸² O, Yahya ise çok değerli *Histoire et Classification de l'oeuvre d'Ibn Arabi* adlı kaynakça çalışmasında olası 846 başlığı listesine almıştır, ama gerçekte

bunların çoğu İbn Arabî'ye ait değildir ya da daha büyük yapıtlarından çıkartılarak yazılmış bölümlerdir.⁸³ Bu büyük boyuta karşın üzücü bir gerçektir ki yapıtlarının çok azı basılmıştır ve yeterince incelenmemiş ve çevirisi yapılmamıştır. Çoğu da eldeki elyazmalarının eleştirel bir incelemesi yapılmadan yetmiş bir tanesi basılmıştır; İbn Arabî'nin zamanından beri otuz üç tanesi üzerinde İslam yazarları tarafından yorum yapılmış ve sadece de onaltı tanesi Arapça dışındaki dillere çevrilmiştir. Bu nedenle, Sûfîzmin doğru anlaşılması için temel bir anahtar olan ve karşılaştırmalı gizemciliğe müthiş bir katkı sağlayacak olan İbn Arabî'nin öğretileri, Arapça bilmeyenler için tümüyle yararlanılabilir durumda değildir.

En önemli iki yapıtı, anıtsal *Fütuhât*⁸⁴ ve *Fûsus el-hikem*'dir ve bunlardan sadece sonuncusunun bazı bölümleri Titus Burckhardt tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir.⁸⁵ Arapça bilenler için en kolaylıkla elde edilebilen metinler, yukarıda sözü edilmiş yapıtlardır ki bunlar H.S. Nyberg tarafından yayına hazırlanmış olan *Kleinere Schriften des Ibn el- Arabi* (Leiden, 1919) ve *Rasâ'il Ibnul Arabi* (Haydarabad 1948) içinde basılmış olanlardır. Son zamanlarda, *Tercüman el-Eşvak* 1961'de Beyrut'ta basılmış ve *Divan*'ın da yeni baskısı yapılmıştır. Arapça bilmeyenler için ise, yukarıda sözü geçtiği gibi tümüyle çevrilmemiş olan *Fûsus*; Asin Palacios tarafından *El Islam Cristianizado*'da (Madrid, 1931) çevrilmiş olan bazı kısa yapıtlar; M. Valsan tarafından *Etudes Traditionelles*'de Fransızca'ya çevrilmiş olan bazı kısa yapıtlar ve A. Jeffrey'nin *Reader on Islam*'ındaki (The Hague, 1962) metinler bulunmaktadır. Çok açıktır ki İbn Arabî'nin yapıtlarını incelemek ve geniş bir okur kitlesine kazandırmak uzun ve emek gerektiren bir iş olacaktır.

Birçok yapıtının yazılış biçimiyle ilgili olarak İbn Arabî'nin kendisi çok ilginç bazı bilgiler vermektedir.

"Yazmış olduklarım içinde hiçbir zaman diğer yazarlar gi-

bi önceden bir amaç belirlemedim. Kutsal esin parıltıları gelir, neredeyse beni tümüyle kaplar ve sadece, bunların ben-de vahyettiklerini ileterek aklımdan kağıda aktarabilirdim. Eğer yapıtlarımda herhangi bir biçimsel özellik göze çarpıyorsa, bu biçim isteyerek oluşturulmamıştır. Bazı yapıtları da bana uykuda ya da gizemli bir vahiy içinde Allah'tan gönderilmiş olan buyruklar üzerine yazdım."⁸⁶

Esinlenmenin, kitap bitinceye kadar yazmayı bırakamayacak kadar güçlü olduğu zamanları da anlatmaktadır. Anlatıldığına göre, *Fütuhat*'ı yazarken kendisi o sırada nerede olursa olsun, günde üç defter doldurmuş.⁸⁷ *Füsus*'un ona tek bir rüya içinde vahyedildiğini ve *Hilyat el abdal*'ın da bir saatlik bir süre içinde yazılmış olduğunu öne sürmüştür.⁸⁸

Bir İbn Arabî öğrencisi, onun çok sayıdaki yapıtlarını okumak gibi büyük bir emek ile karşı karşıyadır ve daha da zor olanı onun çok çapraşık ve teknik bir tutumla anlatılmış gizemci öğretilerini anlamaktır; ne var ki böyle bir öğrenci, İbn Arabî'nin yapıtlarının büyük bir bölümünün eline kadar gelebilmiş olması ve bir çoğunun kop-yasının da onun yetkisi altında yapılmış olması açısından şanslıdır. Kendi elyazısı ile yapmış olduğu kopyaların çoğu İstanbul, Konya ve Bağdat'tadır.⁸⁹

İbn Arabî'nin Sûfizm tarihi için büyük önemi iki konu üzerine dayanmaktadır: birincisi, İslam ve Sûfizmin iki tarihsel evresi arasında bir köprü ya da bağ olması, ikincisi de Batı ve Doğu Sûfizmi arasında bağ olmasıdır.

İbn Arabî kendisinden önceki Sûfî nesillerinin öğreti ve anlayışlarını aktarmış, ilk kez sistematik ve ayrıntılı biçimde Sûfî deneyimi ve sözlü geleneğinin geniş birikimini yazıya geçirmiş, Müslüman ve Neo-Helenistik dünyalar arasında yüzyıllarca sürmüş olan ilişkiler ile büyük ölçüde zenginleşmiş bir teknik terimler ve simgeler hazinesinin adeta resmini çizmiştir. Bir Müslüman için kısa bir süre için meşgul olunan dünya, kültü-

rel, siyasi ve iktisadi olarak terk edilecek yıkıcı bir fırtınayken, İbn Arabî arkasında İslam'ın içrek mirası olduğu kadar Sûfî öğretilerinin de belirli bir anlatımını bırakmıştır. Bunu yaparken de kendisinden sonraki tüm Sûfî öğretisini derinden etkilemiş ve bu yüzden de kendisinden önceki Sûfiler ile kendisinden sonrakiler arasında en önemli bağ olarak ortaya çıkmaktadır. Belki de bunun bir bölümü, kendisinin "Muhammedi Veliliğin Mührü" olduğu iddiasının öneminden kaynaklanmaktadır ki buna göre Yol'un formüle edilmemiş öğretisini doğrudan alan son kişi odur ve ondan sonra gelenlerin hepsi de öğretiyi onun bu bireşimci anlatımı yoluyla alacaklardır.

Aynı zamanda, Doğu ve Batı Sûfizmi arasında bir bağ da olduğu için ve bu, belirli ve önemli bir zamanda gerçekleştiği için onun etkisi böylesine derin ve yaygın olmuştur. Daha önce de belirttiğimiz gibi, İbn Arabî'nin Konya'yı Hicri 607, Miladi 1210'da ziyareti sırasında Sadr el-Din el-Konevi'yi izlediğine almasıyla bu bağ güçlenmiştir. Konevi'nin en önde gelen bazı Fars Sûfileri ile bağlantıları yolu ile İbn Arabî'nin öğretileri Doğu'ya da ulaşmıştır. Sühreverdi'nin⁹⁰ İsraki Felsefesi'nin önemli yorumcusu Kutb el-Din el-Şirazi'nin ve Sûfî bilgisinin anıtsal özeti, *Mesnevî*'nin⁹¹ yazarı Celaleddin-i Rumi'nin yakın arkadaşı, büyük gizemci şair Fakr el-Din el-İraki'nin üstadı olduğunu söylemek burada yeterlidir. Bir yüzyıl sonra da İbn Arabî'nin öğretileri bir başka büyük gizemci yazarı, *el-İnsan el-Kamil*i yazmış bulunan Abd el-Kerim el-Cili'ye⁹² esin kaynağı olmuştur.

İbn Arabî'nin bu etkisi Sûfizmin sadece kuramsal yanı ile sınırlı değildi, bir bütün olarak Sûfî yaşantısının dokusu içine de derinlemesine sızmıştı. Doğu'da Rumi ve Batı'da da Ebu el-Hasan el-Şazeli yoluyla en büyük Sûfî tarikatlarının ikisi onun öğretileri ile dolmuştu. Dıştaki görünüme bakacak olursak, yapıtları üzerine yazılmış bulunan çok sayıdaki yorum ve açıklama ve öğretileri hakkında dinbilim çevrelerinde hâlâ

sürmekte olan tartışmalar, onun bu düzlemdeki etkisini de göstermektedir.

Dipnotlar

1. Bu tarih, Konya'daki Yusuf Ağa Kitaplığı'ndaki Elyazması 5624'ün (7838) 675'inci sayfasında verilmektedir. Bu Elyazması, İbn Arabî'nin en yakın izdeşlerinden birisi olan Sadreddin Konevî'nin özel kitaplığının bir bölümünü oluşturmaktadır. Kaynağın Sadreddin Konevî'nin elinde olduğu neredeyse kesindir.

2. *El-Fütuhat el-Mekkiye*, II, s. 18.

3. Ed. A. Badawi, *al-Andalus*, XX, 1955, s. 122-8.

4. *Fütuhat*, II, s. 278 ve III, s. 235.

5. *Fütuhat*, II, s. 425.

6. Yaşamöyküleri anlatılan Şeyhlerin çoğuyla erken yaşlarında karşılaşmıştır.

7. *Fütuhat*, I, s. 153.

8. *Fütuhat*, I, s. 35.

9. Gaflet, anımsama (zikir)'nin karşıtıdır ve bu nedenle de gerçek farkındalıktan yanılmanın içine bir düşüştür.

10. İslam içinde, aşırı aşkıncılığı/Transandantalizmi öğreten bir düşüncü okuluna bağlı kimse. Bakınız: *İslam Ansiklopedisi*, Mutezile maddesi.

11. *Fütuhat*, III, s. 45.

12. Ms. Yusuf Ağa, 5624 (Eski), 109-338.

13. Ebu Medyen'in adı *Ruh el-Kudüs* içinde sürekli olarak yinelenmektedir.

14. *Fütuhat*, I, s. 186.

15. *Fütuhat*, I, s. 577.

16. *Fütuhat*, III, s.338.

17. *Fütuhat*, I, s. 186.

18. *Fütuhat*, IV, s. 220. Her harfin sayısal bir değeri bulunmaktadır ve harflerin bu değerlerinin ve önemlerinin anlaşılabilmesi için özel bir

çalışma alanı vardır.

19. *Fütuhât*, I, s. 32.

20. *Fütuhât*, IV, s. 539.

21. *Fütuhât*, I, s. 244.

22. *Fütuhât*, II, s. 486, Bu deneyim yolu ile İbn Arabî, Işık/Nur makamına ulaşmış olduğunu biliyordu.

23. *Fütuhât*

24. *Fütuhât*

25. *Fütuhât*, IV, s. 76.

26. *Fütuhât*, IV, s. 76.

27. *Fütuhât*, III, s. 514. Daha sonra Mührün, İbn Arabî'nin kendisi olduğunu gösteren bir görü yaşadı. Bu ünvan, Hz. Peygamber'in en son doğrudan manevî mirasçısı anlamındadır. Hz. İsa'yı ise, Evrensel Vellîğin Mührü olarak düşünmüştür. Bakınız, A. A.. Afifi, *Mystical Philosophy of Muhyiddin Ibnul Arabi / Muhyiddin Ibnul Arabi'nin Gizemci Felsefesi*, Cambridge, 1939, s. 98 f.

28. *Fütuhât*, IV, s. 9.

29. Ed. A. Palacios, Paris, 1933. d. 1000.

30. *Fütuhât*, I, s. 334. Kahire'de 1325 Hicri yılında basılmıştır.

31. *Fütuhât*, I, s. 708.

32. *Fütuhât*, I, s. 153.

33. *Fütuhât*, III, s. 292.

34. "Ve şimdi Bize, sizi ilk yaratmış olduğumuz biçimde dönmüş durumdasınız," Kur'an, VI, 94. Bu makamda insana ait sıfatlar biter ve kulun bilincinde sadece Tanrı'nın varlığı kalır. Bakınız, Hucviri, *Keşf el-Mahcub*, s. 249.

35. *Fütuhât*, II, s. 260.

36. *Fütuhât*, II, s. 436.

37. *Fütuhât*, IV, s. 559 (yaşamöyküsü).

38. *Fütuhât*, I, s. 173.

39. Ed. H.S. Nyberg, *Kleinere Schriften des Ibn al-Arabi/Ibn el-Arabi'nin Kısa Yazıları*, Leiden, 1911.

40. *Fütuhât*, I, s. 98-9.
41. Beyrut, 1961. R.A. Nicholson çevirisi, Londra 1911.
42. *Tercüman* ile birlikte basılmıştır, Beyrut, 1961.
43. *Tercüman el-Eşvak*, Beyrut, 1961, s. 7-8.
44. *Fütuhât*, I, s. 47-8. Bu "sonsuz gençlik" görüşü içinde İbn Arabî, biçimsel dünyaların karşıtlıklarının ötesinde bulunan kendi sonsuz ve öz benliği ile karşılaşmaktadır. F. Meier, *The Mysteries/Gizemler*'de bu görüş hakkında bir inceleme yazmıştır. (Eranos Yıllıkları, Bollingen Dizisi XXX), 1955, s. 149-68.
45. *Fütuhât*, I, s. 318-19. Bakınız, *Fûsus el-Hikem*, Kahire, 1946, s. 63.
46. Halep, 1927.
47. Çeviri, M. Valsan, Paris, 1951.
48. Veliyuddin 1759 imzalı elyazması kopya. Kahire 1328 Hicri.
49. *Bulak*, 1329 Hicri. Elyazması kopya. Kendi elyazısı ile olan ikinci bir kopya İstanbul Evkaf Müzesi'nde bulunabilir, 1845-81. Aşağıya bakınız, s. 47.
50. *Fütuhât*, II, s. 450.
51. Bu, herhengi bir tarıkata bağlı olmadan, doğrudan bir atanma anlamındadır. *Nasab el-Hırka* kitabına göre (Esad Ef. 1507, 87-97b), bu çeşit bir töreni Sevilla'da (580/1184) ve Mekke'de de (599/1202) deneyimlemiştir.
52. Murad Molla, 1236
53. *Fütuhât*, IV, s. 560 (yaşamöyküsü)
54. *Fütuhât*, II, s. 376.
55. *Kitab el-tecelliyat*, MS. Evkaf Bağdat, 4827.
56. *Fütuhât*, IV, s. 560 (yaşamöyküsü).
57. R.A. Nicholson, "Lives of Umar İbnu'l-Farid and Muhiyyuddin İbnu'l Arabî/Umar İbnu'l-Farid ve Muhiyyuddin İbnu'l Arabî'nin Hayatları" J. R.A.S., 1906, s. 816.
58. *Fütuhât*, II, s. 424.
59. Konya'daki Yusuf Ağa Kitaplığı'ndaki Elyazması 5624 (7838). Konevi'ye yaptıklarını öğretmek yetkisi veren ve bazıları da İbn Arabî'nin kendisi tarafından imzalanmış birçok belge içermektedir.

60. *Füsus el-Hikem* üzerine bir de yorum yazmıştır, Yusuf Ağa, 4858.
61. *Ünlü Mesnevî*'nin yazarı, 1207-73.
62. *L'Imagination creatrice dans le Soufisme d'Ibn Arabi*, Paris, 1958, s. 55-8.
63. *Fütuhât*, II, s. 8.
64. *Fütuhât*, II, s. 15-16.
65. *Fütuhât*, III, s. 459.
66. Kahire
67. R. A. Nicholson, "*Hayatlar*", J.R.A.S., 1906, s. 812.
68. *Fütuhât*, IV, s. 547-8.
69. *Tecelliyat* üzerine İbn Savdakin tarafından yazılmış yorumun önsözü, Fatih Elyazması, 5322.
70. *Fütuhât*, III, s. 562.
71. *Muhadarat el-abrar*, II, s. 180.
72. Bunlardan bir tanesi de *Ruh el-Kudüs*'tür.
73. *Makam el-kurbah* için belgeler, Haydarabad, 1948 ve *Menzil el-menazil*, Veliyuddin, 1759 (elyazması kopya).
74. *Fütuhât*, IV, s. 539.
75. *Fütuhât*, III, s. 69-70.
76. *Fütuhât*, IV, s. 83-84.
77. Yorumlu A. A. Afifi baskısı, Kahire, 1946.
78. Kahire baskısı, 1270 Hicri.
79. Bu olay, 606 Hicri Ve 609 Hicri Yılları arasında olmalı.
80. *Fütuhât*, IV, s. 117.
81. *Fütuhât*, IV, s. 554.
82. A. A. Afifi, "İbn Arabî'nin Kendi Yapıtları Hakkındaki Notu", Sanat Fakültesi Bülteni, İskenderiye Üniversitesi, VIII, 1954, s. 109-17.
83. *L'institut Francaise de Damas*, Şam, 1964.
84. Hicri 1274, 1282, 1293 ve 1329'da basılmıştır. 589/1202 ve 629/1231 arasında yazılmış ve 632/1234 ve 636/1238 arasında eklemeler ile tekrar kopyalanmıştır ki bu, İstanbul'da saklanmaktadır. 1329 Hicri

kopyası 2500 sayfadan biraz daha fazla bir boyuttadır.

85. *Sagesse des Prophetes*, Paris, 1955.

86. "Not'a Giriş", Aynı Kaynak.

87. Makarri, *Nefh el-tib*, I, Leiden, 1855-61, s. 570.

88. Notlar, Aynı Kaynak.

89. O. Yahya, *Histoire et classification*, I, s. 78. Ne var ki Yusuf Ağa'daki yapıtlar İbn Arabî'nin kendi elyazısı ile değildir. *Hilyat el-abdal*'ın bu kopyası, "Üstadımız, imamımız, Şeyhimiz... Muhyî el-Din İbn Arabî demiştir ki...." diye başlamaktadır (s. 74, I.4).

90. d. 1191 Bakınız: S. H. Nasr, *Üç Müslüman Bilge*, Harvard, 1964, bölüm II.

91. d. 1273. R. A. Nicholson çevirisi, 8 cilt, Londra, 1925-40.

92. d. 1410. Bakınız: R. A. Nicholson, *Studies in Islamic Mysticism/İslam Gizemciliği üzerine Çalışmalar*, Cambridge, 1921. s. 77-148. *Al-İnsan el-Kamil*'den alıntılar, T. Burckhart, Kahire, 1939, Alger/Lyon, 1953.

Sâfi Yolu¹

"Ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah'ı anmaktan (zikrullah) alıkoymadığı kişiler..."²

Bu sözcüklerle Kur'an, Hz.Peygamber'in izleyicileri arasında, inananlar topluluğunun diğerlerinden daha yoğun ve her şeyi kucaklayan bir biçimde kendilerini namaz ve zikre, meditasyona vermiş olan ve bu dünyanın armağanlarını bırakmış küçük bir topluluğun varlığını işaret etmektedir.³ Hz.Peygamber'in kendisinden sonra, özel davet ve kendilerini adayış biçimleri yüzünden "Sûfî" denilen ve çağlar boyunca birçok nesile bir örnek ve esin kaynağı olan kişiler bunlardır. Ruhsal hayatlarını geliştirdikleri kaynaklar, ilk izleyiciler ve sonraki nesillerin de yapmış olduğu gibi, Allah'ın Kitabı ve Hz.Peygamber'in koymuş olduğu ölçülerdir. Bunun tersiymiş gibi görünen bazı biçim ve kanılara karşın, Sûfî öğretisi, uygulaması ve ilhamı için kişinin Kur'an ve Hadisler'e dikkatle bakması gerekir.⁴

Yüzyıllar boyunca Sûfiler, Hz.Peygamber'in yanibaşında yaşamış ve onun ağızından Allah'ın sözlerini işitmiş olan ilk fakirleri⁵ doldurmuş olan kutsal gerçeğin esas ve doğrudan deneyimini canlı tutmak için çaba harcamışlardır. Bundan başka, zor ve karışık dönemlerde Müslüman toplumunu bir arada tutmak ve işleri kolaylaştırmak gibi bir işlevleri de olmuştur.⁶ Dışta ise, ünlü el-Gazali örneğinde olduğu gibi, İslam öğretisinin bütünselliğini ortaya koyarak savunanlar da

vardır.⁷

Bir deneyimi yitirmek tehlikesi ortaya çıkar çıkmaz, onu iletmek ve anlatmak gereksiniminin ortaya çıkması kişinin doğasında bulunmaktadır. Genel olarak İslam ve özel olarak Süfizm için de bu doğrudur. Onuncu yüzyılda yaşamış olan bir Süfi, "Bugün Süfizm, gerçekliği olmayan bir addır, ama daha öncelerinde ise adı olmayan bir gerçeklikti," diyecek kadar ileri gitmiştir.⁸ Her ne kadar kuşkusuz bir biçimde bu bir abartı ise de, şurası da kesinlikle doğrudur ki bu anlatımın incelik ve ayrıntı kazanmasından sonra, İbn Arabi'den sonra, Süfiler kendi deneyimlerini yavaş yavaş dile getirmeye başlamışlardır. Ne var ki, buna rağmen, öz ile ilgili ve dile getirilemez gerçekliklere ait en önemli iletişimler, izdeş ve üstat arasındasındaki kişisel bağ içinde kalmayı sürdürmüştür.

"Yeryüzündeki her şey yok olacaktır; sadece bağış ve celal sahibi Rabbinin yüzünden başka."⁹

Süfilerin çok esinlendikleri bu Kur'an ayeti, Süfilerin temel öğretisini göstermektedir: Allah'ın gerçekliğinden başka gerçeklik yoktur ve tüm diğer gerçeklikler O'nun Gerçekliğine bağlıdır ve görecelidir.¹⁰ Tüm evrensel belirlenimler, biçimsel ya da biçimsiz, ince ya da katı/kaba olsunlar, Gerçeklik'ten kaynaklanan bir yaratış ya da kendi kendini görünüşe çıkartma sürecinin işaretlerinden/ayetlerinden başka bir şey değildir.¹¹ Daha da ötesi, zaman zaman bu Gerçeklik, yaratıklarının içine kendi gerçek kaynaklarını ve esas doğalarını bilmek düşüncesini sokmak için, insan iradesi ve çabasından oldukça bağımsız bir biçimde kendi kendisini açığa çıkartmıştır.

"Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun!"¹²

Evren söz konusu olduğu zaman, Süfi onun biçimler çokluğu içinden ötesini görebilmek isterken, evrenin duyular ile

algılanan maddi düzenden çok daha fazla bir şey olduğunu düşünmektedir. Sûfî için evren, varlık düzlemlerinden meydana gelmiş olan birçok dünyalar, sayısız biçim ve ruhsal gizilgüç derecelerinden meydana gelmiştir ve bunlar biricik Gerçeklik'in bilincinde olup olmamalarının ölçüsüne göre yukarda ya da aşağıda yer alırlar.¹³

"Gerçekten de biz insanı en kusursuz biçimde yarattık ve sonra da onu aşağısının aşağısına indirdik."¹⁴

Diğer dinlerde olduğu gibi, bir Sûfî için de insanın yaratılış içindeki yeri biriciktir, merkezel olarak açığa çıkindır ve varlığında evrenin tüm gerçekliklerini ve düzeylerini içerir. Büyük evrenin bir biresimi olarak bir küçük evrendir. Bunlara ek olarak, gerçekten ya da gizil bir güç olarak kutsal gerçekliklere katılır ve böylece de yaratılış ve Yaratıcı arasında, tümüyle göreceli gerçeklik ve Mutlak Gerçeklik arasında bir bağ, bir *berzah*tır. Allah'ın evrendeki baştemsalcisi olarak ve Allah'ın buyruklarını almak için daha önceden uygun duruma geti-rildiği ve seçilmiş olduğu için, kendi varlığının Kaynağını ve kendi gerçek doğasını tanımakla yükümlüdür.

"Allah de ve bırak onları! O karışıklık içinde debelenip dursunlar."¹⁵

Kur'an sayfalarından gelen bu heyecanlandırıcı buyruk, ego'nun alanını, eklenti ve yansımalarını bırakarak Yol'u izlemek için her Sûfî'nin kendi içinde duyumsadığı canlı çağırışı göstermektedir. Sonunda ise Sûfî, Allah ile özdeki özdeşliğini (*vahdet-i vücud*) ve O'ndan başka sığınacak bir başkasının olmadığını anlayacaktır.¹⁶

Bu istek, Allah'ın Mutlak Gerçeklik olduğunun ezici bir bilinci ve insanın da hiçliğinin ve değersizliğinin¹⁷ yokedici bir farkındalığı tarafından esinlendirilir ve bu ikisi birlikte, o Gerçekliğin doğrudan bilgisini aramak ve Allah'ın lütfu ile, o bilgiyi bulandıran her engel ve perdeyi kaldırmak isteğini

oluşturur.

Arayıcının karşısına ilk dikilen engel kendi ego bilincinden başkası, "kötüyü buyuran can"dan başkası (el-nefs el-emmare bi'l-su) değildir ki bu, bizleri sevgi ve nefret zincirleri ile çeşitli biçimler dünyasına bağlar; sürekli olarak değişen görüntüler ve izlenimlerden oluşan esnek ve değişmez tuhaf bir karmaşıklıktır. Bu anılar ve umutlar toplamı ise bizleri zaman ve uzam içinde tutsak eder.¹⁸

Ego'nun kendi gerçek durumunun farkında olması ve Allah'a dönmek için azim göstermesi, Allah'ın ona yardım etmek ve korumak için lütuf göstermesi ile olasıdır; "... Allah'ın cömertliği ve acıması olmasaydı," "Allah, dilediğini Nuruna ulaştırır,"¹⁹ ayetleri bunu anlatmaktadır. Böylece, istekli kişi kendisini boşaltmalı ve kutsal lütfun içe akışını alabilir durumda kendisini açmalıdır.²⁰ Bu lütuf kişiye ya doğrudan doğruya esinlenme ve sezgi parıltıları biçiminde ya da dolaylı olarak, arayan kişiye rehberlik eden ve onu destekleyen kutsal yazılar ve ayinler içindeki armağanlar olarak gelir.²¹ Kendi ruhsal körlük ve duyarsızlığı ile savaşması görevine ek olarak istekli kişi, Ruh'a direnç gösteren ve onunla savaşan dış güçler ve eğilimler ile de uğraşmalıdır.²² Bir keresinde Hz.Peygamber, "Küçük savaştan, büyük savaşa dönüyoruz," demiştir.

Birçok Sûfi, Yol'a alt üç ana evre ya da basamaktan söz ederler. Bu evrelerin herbirinin de bir edilgen ve bir de etkin, farkındalık ve alıcılık ile Allah'ın lütfuna bağlı olarak istek ve eylem yönünün olduğu söylenebilir.

İlk evre, yukarıda anlatıldığı gibi, kişinin kendi hiçliğinin farkına varması ve ego ile savaşmasıdır. Bu evrede kul, Allah'ın Şiddet ve Yüceliği karşısında korkuyla doludur ve kendisinde Allah'a ait unutkanlığı (gaflet) besleyecek her şeyden geri çekilmeye neden olan bir ruhsal büzüşme (kabz) halini deneyimlemektedir. Dünyadan ve şeytandan, Al-

lah'ın karşı konulamaz gücüne ve eylemlerine sığınır.

İkinci evre, umut (reca) ve Allah'ın cömertliği (ikram) ve Allah'ın Güzelliği'ne (Cemal) hayranlık dönemidir. Bu aynı zamanda kendini tümüyle adanmak ve inanmak adıdır da. İnsanın kendisini, Allah'ın küçük evrendeki kusursuz yansımaları, O'nun sadık kulu ve buna karşılık da Evren'in düzeni içinde Rabbin merkezsel konumda olduğunu anladığı noktadır. Bu konumu anlamış olan kişi, kutsal lütfun onun yolu ile bir kanal oluşturduğu bir insanlık ölçüsü, bir ermiştir.²³

Bilgi ve özdeşlik²⁴ olan üçüncü evrede, kişinin özü birden yok olur ve Mutlak Gerçeklik ile özdeşleşir. Bir anlamda kişinin özneliği, biricik olan O'nun her şeyi kapsayan yönünde yok olur ve bu arada da başka bir anlamda kişinin nesneliği Allah'ın her şeyi kucaklayan "Ben"liği tarafından içine alınır.²⁵

Yol, ruhsal makamlar ve hallerden oluşmuş olarak da görülebilir. Bu makamlar, sadece ahlaksal anlamda değil, kutsal niteliklere ait kapılar olarak da belirli ruhsal erdemlerin kazanıldığını gösterirler. Ebu Nasr el-Sarrac, bu makamlardan yedisini saymaktadır: Tövbe, Kendine hâkim olmak (Verâ), Dünyadan uzak durmak/kaçınmak (Zühd), Fakr, Sabır, Tevekkül ve Rıza. Bir kez kazanıldıktan sonra bunlar ruhun sürekli/değişmez durumları olarak kalırlar.

Diğer tarafta ruhsal hâl genel olarak, Yol'daki özel ilerleyişin bir göstergesi olarak arayıcının üzerine inen geçici bir olgudur. El-Sarrac, ruha ait bazı halleri şöyle sıralamaktadır: Kendi kendini gözlemlemek (murakabe), Yakınlaşmak (kurb), Sevgi (Muhabbet), Korku (Makafa), Umut (Reca), İstek (Şevk), Alışmak (Üns), Dinginlik (İtminan), Gözlem (Müşahade) ve Kesinlik (Yakin). Bu haller kulun çabalarının bir sonucu olarak değil, kula yardımcı olmak ve rehberlik etmek için sadece Allah'ın lütfu olarak gelirler.²⁶

"Rabbinin adını zikret ve kendini tümüyle O'na ver ve ada!"²⁷

Farkındalık ve doğru bilgi Yol'un sadece bir kutbunu oluşturur ki ister sesli duada Kutsal ismin özel olarak yinelenmesi sırasında isterse de amacı, kişinin düşünce, duygu ve duyumlarını Allah'a çevirmek olan herhangi bir İslam ayini sırasında olsun, Süflere göre esas öz, Allah'ın adını zikretmek ya da anımsamaktır. Allah adının zikredilmesi, Kur'an tarafından en yüksek nitelikteki tapınım biçimi olarak gösterilmektedir: "Namaz gerçekten de şehvet dolu eylemleri ve büyük günahları engeller, ama en yücesi Allah'ın adını zikretmek en büyüğüdür," (Kur'an, XXIX, 45). Süfi için gerçek olanın bilincinde olmak, Allah'ın sürekli olarak akılda tutulması olduğu için, bunun dışındaki her şey yanılısamaya ya da gerçek olanı unutturmaya yöneliktir (gaflet). Hz. Peygamber'in söylemiş olduğu gibi, "Bu dünya ve bu dünyadaki her şey lanetlenmiştir, Allah'ın adını zikretmekten başka." Sonuçta doğal olarak, Gerçeklikten başka gerçek olmadığı için, "dünya ve içerdığı her şey" Allah'ın görünüşe çıkarttıklarından başka bir şey değildir ve Yol'da ilerlemiş olanlar için dünya artık bir perde ya da bir engel olmayıp O'nun Hakikat'inin açığa çıkmasıdır.²⁸ Kur'an dünyayı hem Allah'ın cömertliğine bir delil olarak örnek göstermekte hem de onun sinsi, büyüleyici yanılısamasına karşı kişileri uyarmaktadır. Sonuçta kişi Allah'ı her şeyin içinde ve her şeyi de Allah'ın içinde görmelidir ki her şey yolcuya O'nun Yüzünü gösterebilsin.²⁹

Müslümanlar gibi Süfler de, önemini daha derinden yorumladıkları diğer İslam tapınımlarını doğal olarak uyguladılar. Onlara göre bu âyinler, tapınımlar ya Allah'a teslim olarak "benliğin uykuya dalmasına" ya da gerçek doğamızı kabul ederek "kalbin uyanması"na yol açar. Bu yüzden abdest almak sadece dış ya da hatta iç kirlerin basit bir biçimde yıkanması değil, kalbin Allah'tan başka her şeyden arın-

dırılmasıdır. Secde, kişinin Allah Gerçekliği karşısında yok olması için bir simge oluşturur (Fenâ) ve oturuş da, özde O'nunla bir olarak kişinin O'nun içinde yaşamasının simgesidir.

Allah karşısında, bütünsel fakr'ın anlaşılabilmesi yoluyla ego'yu öldürmek için bir fırsat, bir ruhsal yenilenme dönemi olarak görülen Ramazan Orucu için de aynı şeyler geçerlidir. Ramazan'ın son günlerinde birçok Müslüman, camilerde namaz ve tapınım içinde uzun zamanlar harcarlar. Bu *ittikaf* uygulaması, Sûfilerde düzenli bir halvet uygulaması biçiminde genişletilmiştir ki halvete giren izdeş, zikir ve meditasyon amacıyla kendisini insanlar ve dünyadan bir süre için ayırır.³⁰ Bazı tarikatler bu uygulama üzerinde diğerlerine göre daha çok dururlar. Gecenin bir bölümünü ya da tümünü dua ve namaz ile geçirmek de bu çeşit bir adettir.³¹ Bu *teheccüd* uygulamasından, ilâhî bölümlerde sık sık söz edilecektir.

"Sana bağlılık yemini edenler, Allah'tan başkasına bağlılık yemini etmemişlerdir. Allah'ın eli, onların ellerinin üzerindedir."³²

Her ne kadar Hz.Peygamber'in sözlü öğretisi ve *baraka-sı*³³ ilk zamanlardan beri üstattan izdeşe aktarılmakta idiyse de ancak XII. Yüzyıl'da, belirli bir üstadın öğretilerini ve yöntemini sürdürmek için izdeş grupları tarikatler biçiminde toplanmaya başladılar. Günümüze kadar yaşamış olan en eski ve en ünlü tarikatlar arasında, Abdülkadir el-Cilani tarafından kurulmuş olan Kâdirilik,³⁴ Cemaleddin-i Rumi³⁵ tarafından kurulmuş olan Mevlevilik ve Ebu el-Hasan el-Şazeli³⁶ tarafından kurulmuş olan Şazeliliktir. Bu tarikatlar, hiçbir biçimde İslam, hatta Sûfizm'in farklı mezhepleri olmamışlar, manevi mizaçtaki çeşitlilikler için çeşitli gruplar sağlamışlardır. Değişik tarikatlar, temelden ayrılmaksızın değişik birleşme, öğreti ve uygulama yolları ortaya koyarlar.³⁷ Gerçek bir Sû-

fi tarikatı, kabul edilmiş genel ilkelere, İslam tapınım biçimlerine uyumu ile anlaşılabilir; esinlerini, Kur'an ve Hz.Peygamber'in Hadislerine dayanarak alır ve onlara bağlıdır; başlangıç noktası açısından da, tarikatın üstatlar silsilesi Hz.Peygamber'den başlamalıdır.

Yukarıda sözü edilmiş olan ilk tarikatlar, zamanın ilerlemesiyle, birçok yarıdal tarikatlara yol açmışlardır. Bu dalların kurulması, bir Şeyh, büyük bir manevi güç ya da anlayış, öğreti ya da yöntemde yeni bir vurguyu savunduğu ve böyle bir kişinin çevresinde yeni bir izdeş grubu toplanıp bunu desteklediği zaman gerçekleşmiştir. Örneğin, Şazeli tarikatının birçok dalları arasında geniş bir bölgeye yayılmış olan ve el-Arabi el-Darkavi ³⁸ tarafından Darkaviyye vardır ki kendi zamanının Şazeli uygulamasına daha sıkı bir disiplin getirmiştir. Yaklaşık yüz yıl sonra da bir Darkavi Şeyhi olan Ahmed el-Alevi³⁹, halvet uygulamasına daha büyük bir önem veren kendi dalını kurmuştur.

Yukarıdaki Kur'an alıntısının da gösterdiği gibi, bir Sûfi tarikata bağlanmak, kişinin kendisini o tarikatın başına ya da Şeyhine ve eğer bu iki özellik aynı kişide yoksa, o zaman da kendisi silsileye bağlı bir manevi üstadla bağlılık yemini etmesiyle olur. Bu yemin, Hudeybiye'de, yakınlarının Hz.Peygamber'e ettikleri yeminden esinlenmedir. Hiçbir Sûfi, uygun bir biçimde Yol'a başlama töreninden geçmeden, Sûfizmın uygulamalarından herhangi birisine başlamayı düşünmez. Birçok durumda, tarikatın Şeyhi basitçe, tarikatın varlığı, öğretisi ve uygulamasını sürdürmekten hoşnut olan seçilmiş ya da bu görev kendisine geçmiş olan kişidir. Ne var ki bazen bir tarikatın üyeleri, başlarında aynı zamanda, zikir iletişimine ek olarak izdeşlerini Yol boyunca ilerletme gücüne sahip de olan bir manevi bir rehber (*mürşid*) ile birlikte çalışacak kadar şanslı da olabilirler.⁴⁰ Çoğunlukla tarikatın Şeyhinin bir de temsilcisi (*halife/nalib*) olur ki Şeyh bulunmadığı ya da hastalandığı zaman onu temsil eder. Eğer

tarikât çok geniş ise o zaman hazineci ya da tarikata yeni girenleri yetiştirecek olan öğretmen gibi diğer işlevleri yerine getirecek olanları atamak gerekebilir.⁴¹ Tarikat geniş bir biçimde çeşitli hücre ya da zaviyeler'e bölündüğü zaman, Şeyh bunların herbirine bir *mukaddem*⁴² atar ki bu kişi Şeyhin adına, onun öğütleriyle iş görür ve yeni üyeleri kabul etmek ve bulunan eskileriyle de görüşmek iznine sahiptir. Çoğunlukla *mukaddem*'in kendisinin de bir temsilcisi bulunur.

Bir tarikâtın ya da *zaviyesinin* kuruluş biçimi, önemli ölçüde tarikattan tarikata değişir ve bir dereceye kadar da yerel koşullara bağlıdır. Üyeler bazen Şeyh ile birlikte topluluk içinde yaşarlar, diğer durumlarda da Şeyhin sadece özel izdeşleri onunla birlikte dir. Belirli durumlarda, üyeler yaşamlarının büyük bir bölümünü dünyadaki işlerini yaparak geçirirler ve sadece tarikata ait ayinleri yapmak için zaman zaman bir araya gelirler. Çoğunlukla da, tarikata tümüyle bağlanmış tam üyelere ek olarak geniş bir istekli kitlesi vardır ki bunlar sadece tarikata bağlanmış olmanın kutsanmasını almıştır; kendilerini Yol'ı izleyebilecek yetenekte görmezler, ama tarikâtın ve Şeyhinin *barakasını* paylaşmak isterler.

Tarikata tümüyle bağlanmış olan üyeler, kendilerini tümüyle Şeyhin yönetimine teslim etmiş olan ve hayattaki esas amaçları kutsal gerçeği yaşamak olan kadın ve erkeklerdir. Tarikatın kendilerinden istediği tüm ayin ve uygulamaları yapmak yükümlülüğünü üstlerine almışlardır ve olası olduğu kadar da Şeyhe hizmet etmeyi görevlerinin bir bölümü olarak görürler. Kendilerini fakirlik ve boyun eğmeye bağlamış olmalarına karşın, üye-lerden bekâr kalmaları istenmez. Manevi toplulukların çoğunda olduğu gibi, üyelerin kendi aralarında birbirlerine karşı ve Şeyhe karşı olan ilişkileri, belirli davranış kuralları (*edeb*) ile sınırlanmıştır. Bir topluluk içinde bu kurallar, herhangi bir manastırda görülebilecek derecede katı bir "Kutsal Kural" derecesinde olabilir.

Bir tarikatın her zaviyesi düzenli aralıklar ile toplanır (*mec-lis*) ve üyeler toplu olarak tarikata ait zikirleri ve okumaları (*vird*) yaparlar; bu arada İslam'ın genel tapınımları da yerine getirilir. Zikir gibi virdler de çoğunlukla doksan dokuzluk tesbih yardımıyla okunur. Toplantının bir yerinde sessizce yemek de yenebilir ya da Sûfi yazılarından bölümler okunabilir. Zikre müziğin ya da şiirlerin eşlik etmesi de olasıdır. Bazı tarikatlarda ise zikir, kutsal bir dans olarak ritmik eylemler ile yapılır.

Bu etkinliklere kadın üyeler erkekler ile birlikte katılmazlar; genellikle Şeyhin eşi ile birlikte bunları yalnız yaparlar. Ne var ki ruhsal konularda doğrudan doğruya Şeyhin kendisi tarafından yönlendirilirler.

- R. W. J. Austin

Dipnotlar

1. Bakınız: M. Ling'in *Ortadoğu'daki Din* yapıtı içindeki mükemmel makalesi "Sûfizm". II, Cambridge, 1969, s. 253-69.

2. Kur'an, XXIV, 37.

3. Görevi dünya işleri ile de uğraşmak olan Hz. Peygamber'in kendisine, bu grubun önemi ile ilgili olarak Kur'an'da anımsatma yapılmaktadır: "Benliğini, O'nun rızasını arayarak Rablerini sabah ve akşam zikir edenler ile birlikte tut..." (Kur'an, XVIII, 28).

4. İlk zamanlardan günümüze kadarki süre içindeki herhangi bir sûfi yapıtına bakıldığında bunun kanıtları kolayca bulunabilir.

5. Bakınız: Kur'an, II, 273, "Sadaka, Tanrı Yolu'nda bir araya gelenler içindir... Kendilerini öne çıkarmadıkları için bilmeyenler onları zengin sanır. Sen onları yüzlerinden (simahum) tanırırsın." "Fetih" suresinde bu sözcük, sürekli secde yüzünden oluşan işaret için kullanılmıştır.

6. Müslümanlığın son yüzyıllardaki siyasi gerilemesi sırasında, sûfizm güçlü bir manevi birleştirici olmuştur.

7. G. Makdisi tarafından yapılan son araştırmalar göstermiştir ki, İbn el-Cevziyye gibi, çoğunlukla sûfizmin düşmanı olarak düşünülen İslam'ın bu savunucularının kendileri de gerçekte birer sûfî idi.

8. Hucviri, *Keşf el-mahcub*, s. 44.

9. Kur'an, LV, 26. sûfî öğretisi, fena (tükenmek; yokluk) ve beka (varlık); ve aynı zamanda da kutsal görüşlerin iki kutbu ile ilgili kavramlarını bu ayetten almaktadır.

10. Sûfî öğretisi için en iyi giriş kitaplarından bir tanesi, T. Burckhardt'ın *An Introduction to Sufi Doctrine/Sûfî Öğretisine Giriş* adlı yapıtıdır, Lahor, 1959.

11. "Nereye dönerseniz dönün, Rabbin yüzü oradadır," Kur'an, II, 115.

12. Kur'an, I, 1. Bakınız: F. Schuon'un *Dimensions of Islam/İslam'ın Boyutları* adlı kitabındaki Sûfîlerin evren görüşü ile ilgili bölümler, Bölüm II ve XI.

13. Bu görüşe göre, kötülük ilkesi, deyim yerindeyse, göreceli varlığın saygısızca meydan okuması ve kendi varlığını iddia etmesi ve sözde-mutlak bir nitelikten dolayı haksız yere iddiada bulunmasını göstermektedir. Böylece İbn Arabî, Arapça "Şeytan" sözcüğünün anlamını "uzakta olmak" anlamındaki köke, yâni yokluğun ucundaki Gerçeklik'ten uzak olmak durumuna bağlamaktadır.

14. Kur'an, XCV, 4.

15. Kur'an, VI, 92.

16. Kur'an, IX, 118.

17. "İnsanın kendisinden söz edilmeye değmeyen birşey olduğu bir zaman yok muydu?" Kur'an, LXXVI, 1.

18. Gençliğinde Şeyh el-Alevî bir yılını Şeyh el-Buzîdî için büyülediği zaman, el-Buzîdî ona kendi nefsinin çok daha tehlikeli ve boyun eğdirilmesinin de çok daha zor olduğunu belirtmiştir. M. Lings, *A Sufi Saint of The Twentieth Century*, Londra, 1971, s. 52. Dünyanın baştan çıkarmaları karşısında ego, zayıftır ve kolayca boyun eğer, ama kendisinin göreceli olduğunun gerçekliği ile karşı karşıya gelince inatla ve kurnazlıkla karşı koyar.

19. Kur'an, XXIV, 35, ve II, 64.

20. Bu, Hristiyan gizemcilerin yazılarındaki *Vacare Deo*'ya karşılık gelmektedir.

21. "Ve sabır ve dua içinde O'ndan yardım dileyin" Kur'an, II, 45;

"İnananlara bir şifa ve rahmet olan Kur'an'ı vahyettik" Kur'an, XVII, 82.

22. Bakınız: Efesliler, VI, 12; Kur'an, VII, 17.

23. Bunlar, Kur'an'da "en önde olanlar" (Kur'an, LVI, 10) ve "Yakına getirilmiş olanlar" (Kur'an, LVI, 11) olarak anlatılan kişilerdir.

Bakınız: Fars Süfileri kitabında, C. Rice'in makamlar ve haller üzerine incelemesi, Londra, 1964, Bölüm IV ve V.

24. Bu üç evre, Hindular'ın ruhsal yolu, Eylem Yolu(Karma), Kendini Adamak Yolu (Bhakta) ve İrfan Yolu (Jnana) olarak üçe ayırmalarına karşılık gelmektedir. Aynı zamanda Yasa (Şeriat), Yol (Tarikat) ve Hakikat sınıflamasına da uymaktadır.

25. "Kendini beğenmişlikten başka Hak'tan ayrı olan ne vardır ki?" (Kur'an, X, 32); "O bir olan ve herşeye üstün olan Allah'tır" Kur'an, XII, 39. Birinci ayette, göreceli varlık olarak kişi yokolur (fenâ) ve diğesinde de kutsal öz olarak kişi varolarak yaşar (bekâ).

26. Bakınız: Fars Süfileri kitabında, C. Rice'in makamlar ve haller üzerine incelemesi, Londra, 1964, Bölüm IV ve V.

27. Kur'an, LXXIII, 8.

28. "Tanrı bilgisine sahip olan kişiler, diğerleri gibi şeylerden kaçmazlar, çünkü onlar herşeyde Rab'lerini düşünürler," *Bir Sufi Üstada Mektuplar* (El-Darkavî), T. Burckhardt çevirisi, Londra, 1969, s. 32.

29. Zikir, Doğu Hristiyanlığı'ndaki İsa Duası uygulamasına, Hinduizm'deki Japa Yoga'ya ve Budizm'deki Nembutsu'ya karşılık gelmektedir. Çoğu dinlerde izdeş, bir üstadın rehberliği olmadıkça böyle bir uygulama yapmaması için uyarılmaktadır.

30. Bu uygulama, çoğunlukla uzun süreler için kendisini dünyadan ayıran Hz.Peygamber'den esinlenmedir.

31. "Birazı dışında geceyi tapınım ile geçir," Kur'an , LXXIII, 2.

32. Kur'an

33. Bu, "fiziksel dünyada bolluk ve ruhsal düzende de gönenç ve mutluluğa neden olan, kutsal kaynaklı yararlı bir kuvvet," olarak tanımlanmıştır.

34. Ö. 1166. En ünlü Süfilerden birisidir ve birçok tarikat, manevi zincirini ona bağlı olarak bugüne getirir.

35. Anıtsal Mesnevi'nin yazarı . Ö. 1273.

36. Ö. 1258. Büyük bir olasılıkla Müslüman Batı'da en etkili Sufi üstadı.

37. Bu açıdan Sûfi tarikatları, Hristiyanlığın manastır tarikatlarından farklı değillerdir.

38. Ö. 1823. Mektuplarından oluşmuş olan bir derleme son zamanlarda T. Burckhardt tarafından çevrilmiştir: *Letters of A Sufi Master/Bir Sûfi Üstadının Mektupları*, Londra, 1969.

39. Ö. 1934. M. Lings, bu Şeyh için güzel bir inceleme yazmıştır: *A Sufi Saint of The Twentieth Century/Yirminci Yüzyıl'da bir Sûfi Ermişi*, Londra, 1971. Özellikle ilginç bir kitap olmasının yanısıra, bir Avrupa dilinde Sûfi öğretisi ve uygulaması üzerine yazılmış en iyi yapıtlardan birisidir.

40. Eğer bir İzdeş, Yol'da ilerlemek istiyorsa, Tanrı'nın lütfu ile bir üstat bulmalı ve onun deneyimi ve bilgeliğinin yardımıyla böyle bir araştırma içinde karşısına çıkabilecek birçok tuzak ve tehlikelerden kaçınabilmelidir; bir Hindu talibi de eğer hedefe ulaşmak istiyorsa, bir guru bulmalıdır.

41. Bakınız: L. Rinn'in yararlı yapıtı, *Marabouts et Khouan*, Cezayir, 1884.

42. *Mukaddem* makamının, Hz. Peygamber tarafından Medine'ye, orada Müslümanlığı yeni kabul edenlere İslam'ın öğretisi ve tapınım biçimlerini aktarsın diye gönderilmiş olan Musab b. Umar'dan esinlenmiş olduğu olasıdır.

(1) Loule'lu Ebu Cafer Et-Uryani

Bu üstat Sevilla'ya, ben tam Yol'un bilgisini edinmeye başladığım sıralarda geldi.² Onu ziyarete gidenlerden birisi de bendim. İlk karşılaşmamda onu, kendisini Zikir uygulamasına adanmış birisi olarak buldum. Beni, onu görmeye götüren ruhsal gereksinimi, karşılaşır karşılaşmaz hemen görmüştü.

Bana sordu, "Sıkı bir biçimde Allah'ın Yol'unu izlemeye azimli misin?" Yanıtladım, "Kul, azim gösterebilir ama bu önemli noktada karar Allah'a aittir." O zaman bana dedi ki, "Eğer dünyaya karşı kendini kapatırsan, tüm bağları kesersen ve sadece Cömert olan Allah'ı yoldaşın olarak seçersen, O da, herhangi bir aracıya gerek olmadan seninle konuşacaktır." Ondan sonra da bu konuda başarılı olunca-ya kadar bu yolu izledim.

Her ne kadar okuma yazmayı ve sayıları bilmeyen bir köylü idiyse de, onun manevi makamını takdir edebilmek için, Birlik anlayışı üzerinde yaptığı açıklamaları kişinin bir kez bile olsun dinlemesi yeterliydi. Sahip olduğu Yoğunlaşma³ gücü ile kişilerin düşüncelerini kontrol edebilirdi ve sözleriyle de varoluşun engellerinin üstesinden gelebilirdi. Yüzü Kible 'ye⁴ dönük olarak daima abdestli ve bir ayın saflığı hali içinde bulunurdu ve sürekli olarak Allah'ın isimlerini zikrederdi.

Bir keresinde, başka kişilerle birlikte, Hristiyanlar tarafından esir alınmıştı.⁵ Bunun olacağını, olay daha gerçekleşmeden önce bilmiş ve buna göre, birlikte seyahat etmekte olduğu kervanın diğer yolcularını, ertesi gün hepsinin esir alınacağı konusunda uyarılmıştı. Ertesi gün de, onun söylemiş olduğu gibi, düşman onları pusuya düşürmüştü ve en son kişiye kadar hepsini esir almıştı. Ama ona büyük bir saygı göstermişler, ona rahat bir yer ve hizmetçiler vermişlerdi. Kısa bir süre sonra da beşyüz dinar karşılığında yabancılarından kurtulmayı başarmış ve ülkenin bizim yaşadığımız bölgesine gelmişti.⁶

Döndüğü zaman ona, paranın iki ya da üç kişiden toplanması önerildi. Bunu da şöyle yanıtlamıştı, "Hayır! Bunu sadece, mümkün olan en büyük sayıdaki kişiden isterim; gerçekten de eğer mümkün olsaydı, bunu herkesten küçük miktarlar biçiminde alırdım, çünkü Allah bana söylemiştir ki Son Gün'de/Ahirette tartılacak olan her ruhun içinde ateşten kurtarılmaya değer bir şey vardır. Bu yolla her bir insanın içindeki iyiyi, Muhammed milleti için götürmüş olurum."

Yine onun hakkında anlatılanlara göre, birgün Sevil-la'dayken birisi gelip ona, Kutamah⁷ kalesinde yaşayan insanların umutsuz bir biçimde yağmur gereksinimi içinde olduklarını bildirmiş ve Allah'ın oraya yağmur yağdırması için onların yanına gidip onlar için dua etmesini rica etmiş.

Bizimle kale arasında deniz ve karadan yapılacak seksen günlük bir yolculuk olmasına rağmen, Muhammed adlı bir müridiyle yola çıktı. Yola çıkmadan önce birisi ona, kaleye gitmeden de dua etmesinin yeterli olacağını söyledi. Bunu, Allah'ın ona, bizzat kendisinin gitmesini emrettiğini söyleyerek yanıtladı.

Sonunda kaleye ulaştıkları zaman oraya girmelerinin yasa olduğunu öğrendiler. Ama, onlar bilmesede, yağmur duasını yaptı ve Allah da bir saat içinde yağmuru gönder-

di. Dönüşte, kente girmeden önce bizi görmeye gelmişti. Muhammed'in daha sonra bize söylediğine göre Allah, yağmuru gönderdiği zaman, yağmur her yöne yağmış ama tek bir damlası bile onlara değmemişti. Allah rahmeti niçin onun üzerine de inmedi, diye şaşkınlığını Üstat'a anlattınca, kalede olduklarını anımsasaydı, üstüne de yağmış olacağı yanıtını almıştı.⁸

Birgün Üstat ile birlikte otururken, bir adam oğlunu ona getirdi. Adam, üstadı selamladı ve oğluna da aynı şeyi yapmasını söyledi. O sıralarda üstadımızın görme yeteneği artık iyice kaybolmuştu. Adam, üstada oğlunun bütün Kur'an'ı ezberlemiş olarak belleğinde taşımakta olduğunu söyledi. Bunu işitir işitmez üstadın tüm davranışı değişti ve üzerine manevi bir hal çöktü. Sonra da adama şöyle konuştu: "Geçici olanı, Sonsuz olan taşır. Bizi ve oğlunu bu yolla hem destekleyen hem de koruyan Kur'an'dır." Bu olay, onun manevi Huzur'daki hallerine bir örnektir.⁹

Allah'ın dinine ve onunla ilgili olan her şeye sıkı sıkıya ve korkusuzca bağlıydı. Onu ne zaman görmeye gittiysem, beni "Hoş geldin, gerçek evladım!"¹⁰ Çocuklarımin hepsi bana ihanet etti ve lütuflara kanıp çekip gitti¹¹; ama sen her zaman onları tanıdın ve değerini takdir ettin. Allah bunu unutmayacaktır!" sözleriyle selamlamıştı.

Bir keresinde ona, manevi hayatının ilk yıllarının nasıl olduğunu sormuştum. Bana, ailesinin yıllık gıda harcamasının sekiz çuval incir¹² miktarı kadar olduğunu ve halvete çekilmiş olduğu sırada da karısının gelip ona bağırıldığını, ağır sözler sarf ettiğini ve harekete geçip o yıl ailesini geçindirebilmek için birşeyler yapması gerektiğini söylediğini anlattı. Bu durum karşısında kafası karışmış ve Allah'a, "Ya Rabbil Bu iş Sen ile benim arama giriyor, çünkü karım hiç durmadan beni azarlamakta ısrar ediyor. Bu yüzden, eğer ibadetime devam etmemi tercih ediyorsan, üzerimdeki onun bu

dikkatinden beni kurtar; eğer durum da tersi ise bana bildir," diye dua etmiş. Birgün Allah ona içinden seslenerek "Ey Ahmet! İbadetine devam et ve huzur içinde emin ol ki daha bugün sona ermeden önce sana, iki buçuk yıl yetecek kadar, yirmi yük dolusu incir getireceğim," demiş. Daha sonra da bana, bunun üzerinden daha bir saat bile geçmeden bir adamın incir dolusu bir çuval yük ile kapısına gelip ona seslendiğini anlattı. İncirler geldiği zaman Allah ona, bunun, yirmi yük incirin daha birincisi olduğunu işaret etmiş ve böylece, güneş batmadan önce, yirmi yük incir oraya bırakılmış. Bu olay karşısında karısı da çok minnetkar olmuş ve büyük bir mutluluk duymuş.

Şeyh kendisini çok derin bir biçimde meditasyona vermişti ve içinde bulunduğu manevi haller¹³ sırasında da genel olarak büyük bir neşe ve umut taşırdı.

Allah rahmet eylesin, onu son ziyaretime yanımda arkadaşlarımla birlikte gitmiştim. Evine girdiğimiz zaman onu oturuyor bulduk ve selamlaştık. Arkadaşlarımızdan bir tanesi bir konu hakkında soru sormak istiyordu, ama biz içeriye girer girmez, kafasını bize doğru yukarı kaldırdı ve "Ebu Bekir (bana böyle hitap ediyordu), sana daha önce de söz etmiş olduğum bir noktayı düşünelim hepimiz; çünkü, Ebu el-Abbas bin El-Arif'in¹⁴ 'Asla varolmamış olan geçer gider, ama hep Varolan ise kalır,' sözü beni daima hayretler içinde bırakmıştır. Hepimiz, asla varolmamış olanın geçip gittiğini ve hep varolanın da kaldığını biliriz; o zaman bu sözler ile ne demek istiyor?" Orada bizimle bulunanların hiçbirisi böyle bir soruya yanıt vermeye hazır değildi ve bu yüzden de soruyu bana yöneltmişti. Bana gelince, ben soruya pekala yanıt verebilecek durumda olmama rağmen, öyle yapmadım ve konuşmamak için kendimi tuttum. Şeyh bu durumun farkına vardı ve soruyu da bir kez daha yinelemedi.

Uyumak için bir köşeye çekildiğinde elbiselerini çıkar-mazdı ve ne zaman işitsel bir deneyim¹⁵ yaşasa, durumunu hiç bozmazdı; ama ne zaman Kur'an okunduğunu duysa, kendine hakim olamaz ve içi dalgalanırdı.¹⁶ Birgün, çıplak (el-Assad) olarak bilinen arkadaşım Ebu Abdullah Muham-med el-Hayyat ve erkek kardeşi Ebu el-Abbas Ahmed el-Hariri'nin evinde, şeyh ile birlikte namaz kılıyorduk ve imam da Kur'an-ı Kerim'in "Neb'e/Haberler" suresini okuyordu. İmam, Allah'ın "Yeri sizler için bir döşek,¹⁷ dinlenme yeri ve dağları da dayanak, destek olarak yaratmadık mı?..." ayetine geldiği sırada, imamdan ve okuyuşundan birden soyutlandım ve kendi içimde şeyhimiz Abu Cafer'i gördüm, bana şöyle diyordu: "Dinlenme yeri dünya ve destekler de imanlılardır; dinlenme yeri, inananların cemaati ve daya-naklar da irfan sahipleridir; dinlenme yeri irfan sahipleri ve peygamberler de dayanaklardır; peygamberler dinlenme yeri ve resuller/elçiler de dayanaklardır; resuller/elçiler din-lenme yeridir ve ondan sonra ne gelir?"¹⁸ Daha başka ma-nevi hakikatler de söyledi ve bunlardan sonra bir kez daha dikkatim yine imamın okuyuşuna döndü, ".... ve O doğruyu söyler. Gerçek gün odur."¹⁹ Namazdan sonra ona, namaz sırasında gördüklerimi sordum ve anladım ki o ayet ile ilgili düşünceleri, benim içgörü deneyimim sırasında bana açık-ladıkları ile aynıymış.

Birgün adamın biri, elinde bir bıçak ile onu öldürmek için koş-a koş-a üstüne geldi ve şeyh de çok sakin bir biçimde boynunu adama uzattı. Şeyhin yanındakiler adamı tutmak istediler, ama şeyh, adamın yapmak istediğini yapabilme-si için onu bırakmalarını söyledi. Şeyhin gırtlığını kesmek için bıçağı yukarı kaldırır kaldırmaz, Allah, adamın elindeki bıça-ğı döndürüp büküverdi ki bunu görünce çok korktu ve bı-çağı yere fırlattı. Sonra da tam bir pişmanlık içinde kendini şeyhin ayaklarının dibine attı.

Eğer yer darlığı olmasaydı, bu şeyhle ilgili daha pek çok

şeyi, şaşırtıcı özdeyişlerini ve manevi sorunlar üzerine yaptığımız tartışmaları anlatabilirdim.

En Değerli İnciler'den²⁰

Kendisi ile karşılaştıktan sonra büyük bir dostluk kurduğum Şeyh Ebu Abdullah bin el-Havvas'ın toplantılarına devam ederken bu şeyh Hakka yürüdü. Bu yapıtta ele alınmayı düşünülen kişiler kategorisine girmediği için onun kendi şeyhini bu seçkinin dışında bıraktım.

İster uyanık ister uykuda olsun, El-Üryani "Zikir"e olan bağlılığı ile çok iyi tanınmıştı;²¹ o uyurken dilinin Zikir halinde hareket ettiğini ben kendim de sıklıkla görmüştüm. Çok yoğun manevi haller yaşardı ve o yörede oturanlar onun hakkında hiç de iyi niyetler beslememekteydiler; o kadar ki cemaatin önde gelenlerinden birisi, onun oradan kovulması için diğerlerini ikna bile etmişti.²² Bizim bulunduğumuz Sevil-la'ya gelişi de böyle olmuştu.

Onların bu davranışı üzerine Allah o yörenin halkına, Halaf denen bir Cin'i²³ musallat etti ki o da yukarıda sözü edilen önde gelen kişinin evini işgal etti ve orayı terk etmesi için onu zorladı. Bu Cin o evde kaldı ve oranın insanlarını kendisine gelmeleri için çağırdı; onlar da bunu kabul ettiler. Hepsi eve gelince Cin'in sesini işittiler; içlerinden birisinin evinden bir şeyin çalınıp çalınmadığını ve birisinden kuşkulanıp kuşkulanmadığını soruyordu. Her iki soruya da evet diye yanıt verdikten sonra Cin o adama kuşkularında yanıldığını ve gerçek suçlunun filanca kişi olduğunu, karısına aşık olduğunu ve onunla kendisini aldattığını söyledi. Ondan sonra da Cin adama gidip her şeyi kendi gözleri ile görmesini söyledi ve adam da onun söylediklerinin gerçek olduğunu gördü. Bu şekilde, onları umutsuzluk içinde bırakana kadar Cin oradakilerin saklı kötülük ve ahlaksızlıklarını kendilerine ve ço-

cuklarına açıkladı durdu. Artık kendilerini yalnız bırakması için ona yalvardıkları zaman ise Cin, Abdullah (el-Üryani) tarafından onlara gönderilmiş olduğunu söyledi. Cin orada altı ay kadar bir süre boyunca kaldı ki ondan sonra hepsi toplanıp el-Üryani'ye gelip şehre dönmesi için rica ettiler, ona yapmış olduklarından dolayı kendilerini affetmesi için yalvardılar. Şeyh merhamete gelerek onları Cin'den kurtarmak için tekrar oraya döndü. Bu olay da bütün Sevilla'da herkes tarafından konuşulur oldu...

Birgün onunla birlikteyken içecek bir şey istemişti. Kadın müridlerinden birisi kalktı ve bakır bir ayak üzerinde duran, bakır kapaklı bir testi getirdi. Bunu görünce, "İki şanssız şey arasında duran şeyden içmek isteğim hiç kalmadı,"²⁴ dedi. O zaman ben başka bir testiyi alıp ona getirdim. Duyularının ona taşıdığı her şey Allah tarafından onun bir hikmet kazanması için vesile kılınmıştı.

Dipnotlar

1. *Fütuhât*, I, s. 186; II, s. 177; III, s. 539'da Ebu el-Abbas diye anılmaktadır. *İnciler*'de kendisine "Abdullah" denilmektedir (sayfa 68'e bakınız)

2. Sevilla'ya gelişi 580/1184 yılından önce olmalı. *Fütuhât*, II, sayfa 425.

3. Manevi bilincin belirli aşamalarına ulaşmanın sonucu olarak ortaya çıkan Yoğunlaşma (*hımmah*) gücü, varoluşun çeşitli düzeylerinde kontrol sahibi olmayı mümkün kılmaktadır. Mucize cinsinden etkilere yol açabilir bu. Cf. T. Burkchart, *Introduction to Sufi Doctrine/Sûfî Öğretisine Giriş*, Lahore, 1959.

4. Hem abdestli olmak hem de Kible'ye (Mekke'ye) doğru dönmek, namazın doğru bir biçimde kılınabilmesi için gerekli koşullardır. Sayfa 86'ya bakınız.

5. Onikinci yüzyılın ortalarında Müslüman gücü, Endülüs'ün biraz ötesine geçmiş durumdaydı ve sürekli olarak da kuzeyden gelen Hristiyan grupların büyük ve küçük saldırıları ile karşı karşıya geliyordu.

6. Bu hikayenin *İnciler*'deki daha ayrıntılı bir biçimine göre, kendisi ve birlikte seyahat ettiği kişiler, Sevilla'dan çıkıp yerlisi olduğu kasabaya tam üç mil yaklaşmışken pusuya düşürülmüştür. (Sayfa 68'e bakınız). Diğer tutsaklarla birlikte altı ay kaldığı orada anlatılmaktadır.

7. El-Kaşr el-Kebir. Cf. Archives Marocaines. II, 2, sayfa 19

8. Bu öykü, *İnciler*'de de anlatılmıştır (Giriş bölümüne bakınız).

9. Bu, Tanrısal tefekkür yolu ile kalbin içsel bilinç durumuna dalması ve biçimler dünyasından kendisini soyutlamasıdır. El-Hucviri, *Keşf el-Mahcûb* (E.J.W. Gibb Mem: XVIII) 1911, sayfa 248-51

10. Burada sözü edilen bağlar, manevi ilişkilerdir. Bir keresinde Hz. Fatma da İbn-i Arabî'nin annesine onun manevi babası olduğunu söylemiştir. *Fütûhat II, 348*

11. Kutsal lutfun bir kanalı olduğu sürece, her gerçek manevi üstadın öğretti, yönerge ve denetimlerinin, hatta onun salt varlığı ve huzurunda bulunmanın, yeterince alıcı olabilen bir kişi için temel yararlar sağladığı söylenebilir. F. Shuon, "Manevi Üstadın Doğası ve İşlevi" *Karşılaştırmalı Dinler üzerine Çalışmalar*, I, Sayfa 50-59.

12. Yazar burada her bir incir yükünün yüz rotıl geldiğini söylemektedir ki bir rotıl da yaklaşık olarak bir pound, yani 0.4536 Kg kadardır.

13. Manevi hal. Sûfî'nin durumu, istek ve tutkusuna uygun olarak ona bağışlanan manevi lutfun geçici bir etkisidir.

14. Bu ünlü İspanyol Sûfî, Mahasin el-Mecalis adlı kitabın yazarıdır. Asin Palacios, Paris, 1933. 1141'de vefat etmiştir.

15. Genel bir ilke olarak işitsel deneyim, bir dış sese ait içsel kuvvet yolu ile içsel manevi hallerin uyandırılmasıdır. Daha özel bir biçimde dile getirilecek olursa, bazı Sûfî tarikatlarında uygulandığı gibi, böyle-sine halleri uyandırmak için müzik ya da şiir dinlemektir. Hucviri, *Keşf el-Mahcub*, sayfa 393

16. Tanrı'nın Kelamı olarak kabul edilen Kur'an-Kerim'in, alıcılık duyarlığı yüksek dinleyicilerde hiç kuşkusuz böyle tepkilere sık sık neden olması gerekir.

17. Kur'an Kerim: Sure VXXIII

18. Bu Kur'an ayeti üzerine yapılan bu meditasyonlar, evrenin hiyerarşik bir görünüşünü ifade etmektedir. Peygamber, Tanrı'nın mesajlarını duyurmak için O'nun tarafından vahiy indirilen kişidir; resul/elçi ise, yeni bir ilahî düzen getiren kişidir. Buna göre, resul, aynı zamanda bir peygamberdir, ama her peygamberin bir resullüğü, yani getirdiği yeni bir toplumsal düzen olmayabilir. *Sagesse des prophetes*,

Ibn Arabi, T. Burckhart çevirisi, Paris, 1955. Sayfa, 46

19. Kur'an-ı Kerim: LXXVIII, 38-9

20. Esad. 1777. 916

21. Kutsal isimlerin sürekli olarak tekrar edilmesi, tüm büyük manevi geleneklerin bir özelliğidir. Hristiyan geleneğinde Doğu Hesikastlarının "Kalp Duası," bu uygulamanın en önemli örneğidir. T. Burckhart, *An Introduction to Sufi Doctrine/Süfi Öğretisine Giriş*, Lahore, 1959, sayfa 124.

22. Şimdi Algarve'deki Silves yakınlarındaki Loule olan o zamanki "Ulya'dan gelmişti.

23. İnsana karşı ister iyi eğilimli ister kötü eğilimli olsunlar, Cinler, süptil bir doğaya sahip varlıklardır. *Encyclopedia of Islam, Djinn/Islam Ansiklopedisi, Cin*.

24. Bakır sözcüğü (*nuhas*), nahisa kökünden gelir ki bunun anlamı da şanssız ya da uğursuzdur. İki zarar verici, yıkıcı gezegen olan Mars ve Satürn de Arapça'da *El-Nahsân* olarak adlandırılır.

(2) Ebu Yakup Yusuf Bin Yahya El Kumi¹

Bu Şeyh, Ebu Medyen'in² yakınlarından biriydi ve bu ülkenin en önde gelen Süfîlerinin çoğu ile karşılaşmıştı. Bir süre Mısır'da yaşamış ve İskenderiye'de evlenmişti.³ Ebu Tahir el-Salafi⁴, onun kendi ailesinden birisi ile evlenmesini istemişti. Bir keresinde kendisine Fez'in valiliği teklif edilmiş, ama bunu kabul etmemişti. Kendisini tümüyle Yol'a adanmış olan kişilerden birisiydi. Tarikatımızın sözcüsü ve tarikatımızı Batı'da yeniden canlandırmış olan Ebu Medyen, Ebu Yakub için, "Gemi için güvenli bir liman ne ise, o da öyledir," demişti.

Kendisini özel ibadetlerine adanmıştı ve sadakasını daima gizli olarak verirdi. Fakirlere saygı gösterir, zenginleri ise alçaltır, gururlarını kırar, yoksulların gereksinimleri ile bizzat kendisi ilgilenirdi. Onun emrindeyken beni en mükemmel bir biçimde yönlendirdi ve bana baktı.

Arkadaşım Abdullah Bedr el-Habeşi, onu yakından tanırdı ve Şeyh de onun evinde öldü. Eğer isterse, Şeyhin yola başlamaya yeni aday olmuş bir kişiyi en aşağılardan bir anda en yüksek manevi düzeylere çıkarabildiğini söylerdi. Yoğunlaşabilme gücü çok yüksekti. Çoğunlukla Melamilik⁵ ilkelerini izlerdi. Kaşlarını çatmamış olduğu bir âna çok ender olarak rastlanırdı, ama ne zaman bir fakir görse, yüzü

neşe içinde aydınlanırdı. Fakirin birisini kucağına aldığı ben kendim bile gördüm ve kendi müridlerine de sık sık hizmet ederdi.

Bir keresinde onu rüyamda gördüm; göğsü yarılıp açılmıştı ve içinden de güneşin parlamış gibi bir ışık çıkıyordu. Rüyada, ona gitmem için bana seslendi. Elimdeki birkaç büyük beyaz çanak ile ona doğru yürüdüm; o da yaklaşıp çanakları ağızına kadar süt ile doldurdu. Ben de onun çanakları doldurduğu hızla sütü içiyordum.⁶ Gerçekten de hem ondan hem de daha sonra kendisinden söz edeceğim Ebu Muhammed el-Mevrûî'den gördüğüm manevi lütuf harikadır.

İlk karşılaşmamızda, bütün dikkati benim üzerimde toplanmış olarak önüme koyduğu ilk soru şuydu: "Namaz kılan kişinin önünden geçen birisinin işlediği günah nedir ki o günahın büyüklüğü, o kişiye, 'Bulunduğum yerde keşke kırk yıl kımıldamadan dursaydım,' dedirtir?" Buna doğru yanıt vermiştim ve benden hoşlanmıştı.

Ne zaman onun önünde ya da öteki şeyhlerimin önünde otursam, rüzgârdaki bir yaprak gibi sallanırdım; sesim zayıflar, kollarım ve bacaklarım titrerdi. O ne zaman bunu farketse, bana daha yumuşak davranır ve beni rahatlatmaya çalışırdı ki bu da sadece benim ona karşı olan korku ve saygımı daha çok arttırdı.

Bu Şeyhin bana karşı büyük bir şefkati vardı, ama başkalarına daha çok lütuf göstererek ve bana karşı da uzak bir tutum takınarak bunu gizlerdi; başkalarının konuşmalarını över, diğerlerinin yanında ve toplantılarda ise beni azarlar-
dı. Bunda o kadar çok ileri gitti ki, hepimiz onun emri altında, ona hizmet ederken, arkadaşlarım manevi yolda benim pek yol alamadığımı düşünmeye başladılar.⁷ Ama, Allah'a şükürler olsun ki bütün topluluk içinde sadece ben, Şeyh ile yaptığımız çalışmalar içinde onun kendisinin de da-

ha sonra kabul ettiği gibi, gerçek başarıya ulaştım.

Bu Şeyh ile birlikteyken yaşamış olduğum önemli bir deneyim daha var. İlk önce şu açıklanmalı ki ben o zamanlarda el-Kuşeyrî'nin⁸ ya da başka bir üstadın "*Mektup*"unu hiç görmemiştim; bizim Yol'umuzda yazılmış olan şeylerin varlığının hiç farkında değildim; Sûfiler'in kullandıkları terimleri de tam olarak bilmiyordum.

Birgün Şeyh atına bindi ve bana ve arkadaşlarımdan birisine, Sevilla'dan yaklaşık 3 mil kadar uzaklıktaki Almonte-ber⁹ dağına gitmemizi, onu izlememizi buyurdu. Buna uyarak, sabahleyin kentin kapısı açıldığı zaman, yanında el-Kuşeyrî'nin *Mektup*'unun bir kopyası bulunan arkadaşım ile birlikte yola çıktım. Dağa tırmandık ve şeyhi tepede bulduk; hizmetçisi de atını tutuyordu. Ondan sonra dağın tepesindeki mescidin içine girdik ve namaz kıldık.¹⁰ Namazı bitirdikten sonra arkasını *mihraba*¹¹ döndü ve okumamı söyleyerek *Mektup*'u bana verdi. Ondan o kadar çok korkuyordum ki iki sözcüğü bir araya getiremedim ve kitap elimden düştü. O zaman arkadaşşıma okumasını söyledi ve daha sonra kıldığımız ikindi namazı vaktine kadar okunanlar üzerinde açıklamalar yaptı. Namazdan sonra Şeyh hepimizin kente geri dönmemizi önerdi. Atına binip yola koyulduğu zaman ben de üzeniyi tutmuş olarak onun yanında koşuyordum. Yol boyunca bana Ebu Medyen'in erdem ve kerametlerini anlattı. Bana gelince, onun anlattıklarına o kadar dalıp gitmişim ki hep yukarıya hiç gözümü ayırmadan ona bakıyordum ve çevremi de farkında değildim. Birden bana baktı ve gülümsedi, sonra da ona yetişeyim diye daha hızlı koşmam için atını mahmuzladı. Birden durdu ve "Dön ve bak da arkada neleri bırakmış olduğunu gör!" dedi. Dönüp de arkaya baktığım zaman, bütün yolun bel yüksekliğindeki dikenli çalılarla dolu ve yerin de dikenlerle kaplı olduğunu gördüm. Sonra bana ayaklarıma ve giysilerime bakmamı söyledi. Dikenlere ait tek bir iz bile bulama-

dım. O zaman dedi ki, "Bizim, Ebu Medyen'i anmamız ne-
deniyle ortaya çıkmış olan manevi lütfun bir sonucudur bu;
Allah Yolu'nda sebat et, evladım; eminim ki kurtuluşa ere-
ceksin!" Sonra da atını mahmuzladı ve beni orada bıraktı.
Ondan çok şey öğrendim.

Bu Şeyhe ait tuhaf bir özellik vardı ki yola yeni başlayan
birisine ne zaman manevi bir çalışma verse, değişik çalış-
malar yapan iki ya da üç kişi olsa bile, o çalışmaları daima
kendisi de yapardı ve hiçbir zaman onda bir yorgunluk gö-
rülmezdi.

Birgün, ikinci namazından sonra onunla birlikte oturur-
ken, oradan ayrılmak istediğimi fark etti. Rahat olamayışı-
mın nedenini sorduğu zaman, belirli insanlara ait yerine ge-
tirmek zorunda olduğum dört yükümlülüğüm olduğunu,
bunları yapmak için sadece az bir zamanımın olduğunu ve
eğer onunla birlikte oturursam, ilgili kişileri bir daha bulama-
yacağımı açıkladım. Bunun üzerine gülümsedi ve dedi ki,
"Eğer şimdi beni bırakır da gidersen, yükümlülüklerinin bir
tanesi bile yerine gelmeyecek; iyisi mi ben sana Ebu Med-
yen'in manevi hallerini anlatırken sen de burada otur. Senin
görevlerine gelince, onların yerine getirilmesini ben garanti
edeceğim." Ben de onunla birlikte kaldım ve akşam
namazı vakti geldiği zaman bana dedi ki, "Şimdi eve git.
Daha akşam namazını kılmadan önce, bütün yükümlülük-
lerinin yerine getirilmiş olduğunu göreceksin."

Onunla olan dostluğumda o kadar ciddi ve kararlıydım
ki geceleyin evimizdeki herhangi bir sorun ile uğraşması için
bile sık sık yanımda olmasını dilerdim. Böyle zamanlarda,
hemen onu önümde görürdüm; sorularımı sorardım, o da
yanıtlardı. Sabah olunca da gider olanları anlatırdım ona.
Eğer istediysen aynı şey ben gündüz vakti evdeyken de
olurdu.

Bu Şeyh'in erdemleri, güçleri ve uzmanlığı o kadar geniş-

ti ki olasıdır ki hepsini burada birer birer sayamam.¹²

Bu Şeyhim bana manevi Vuslat (birleşme-ulaşma)¹³ ile ilgili çok bilgi vermiş ve aşağıdaki sözlerle açıklamalar yapmıştır: "Ben Ademoğullarının başıyım"; "Adem ve ondan sonra gelenler, benim bayrağımın altındadırlar"; "Yöneliş, geçinmenin yarısıdır"; "Allah, kulunu sevdiği zaman onu dener"; "Kur'an'ın kalbi, Yâsin¹⁴ suresinin içindedir." Bu ve şimdi anımsayamadığım diğer konular hakkında ülkemizdeki hiç kimse daha fazla bir bilgiye sahip değildi. Allah ondan râzî olsun.¹⁵

Dipnotlar

1. *Fütuhat*, I, Sayfa 251; III, Sayfa 45

2. Şuayb bin Hüseyin Ebu Medyen (ölümü 1197-98) kendi döneminin belki de en çok tanınmış üstadıydı ve şurası da oldukça açıktır ki İbn Arabi üzerinde derin bir etkisi olmuştur. Cezayir'deki Tiymken yakınlarındaki türbesi hâlâ birçok kişi tarafından ziyaret edilmektedir. J.J.J. Barges, *Vie du celebre Marabout Cidi Abou Medien*, Paris, 1884.

3. Diğer geleneklerden farklı olarak Süflerin bekar kalmaları gerekli değildi; gerçekte, İbn Arabi'nin kendisinin de iki oğlu ve bir kızı vardı.

4. 1082'de İran'ın İsfahan kentinde doğmuş ve 1180'de İskenderiye'de ölmüştür.

5. Tanrı Yolunu izlemedeki bu yaklaşım biçimi, « Kimsenin kinamasından korkmazlar... » (Kur'an : V ; 54) anlamındaki ayete uygun olarak, Tanrı tarafından onanmayı ararken başkalarının kinaması ve uygun görmemesine aldırmamak gibi bir farkındalık durumunu vurgular. Hucviri, *Keşf el-mahcûb*, sayfa 62-9, 183-4

6. Süt genellikle bilginin bir simgesi olarak kullanılır.

7. Diğer manevi geleneklerde olduğu gibi Süfi Yolu'na talip olanlar da kendisinden rehberlik ve bilgi alacakları ve eğer uygun bulunurlarsa, onları yola resmen sokacak olan tanınmış bir manevi üstadın huzurunda bulunurlardı. Buna karşılık olarak da adaylar, üstadın dış dünyaya ait gereksinimlerini karşılardı ki hizmetin bizzat

kendisi, ruhsal yola hazırlığın önemli bir bölümünü oluştururdu. Hucviri, *Keşf el-mahcûb*, Sayfa 334

8. Kendisi de bir Süfi olan el-Kuşeyri'nin (986-1074) kaleminden çıkmış olan Süfizm hakkındaki en önemli ve kusursuz yapıtlardan bir tanesi. *Risâlah*, Kahire'de (1290H) dört cilt olarak basılmıştır.

9. Burada hangi dağın kastedildiği belli değildir.

10. Günlük namaz vakti sayısı beştir, belirli zamanlarda kılınır ve katı kurallara bağlıdır. Her namaz, belirli sayıdaki *rekât*'lardan oluşur ve namaz sırasında da Kur'an-ı Kerim'den çeşitli bölümler Arapça olarak okunur. *İslam Ansiklopedisi*, *Salat* maddesi.

11. *Mihrab*, Mekke yönünü (Kible'yi) gösteren ve cami duvarı içine yapılmış bir girintidir.

12. Yazarın şeyhindeki erdemleri övdüğü birkaç satırı atlıyorum. (İngilizce Çevirmen).

13. Buradaki Birleşme, Ruh'un Rabbi ile olan ilişkisini, Seven ve Sevilen arasındaki bir ilişki olarak algıladığı durumu göstermektedir.

14. Kur'an-ı Kerim: XXXVI

15. İç anlamlarına sadece uygun bir içrek/ezoterik açıklama (*tevil*) ile ulaşılabilen bu sözler, ayrıcalıklı izdeşlere, üzerlerinde çalışmak için verilen alıntılardır. T. Burckhart, *An Introduction to Sufi Doctrine/Sufi Öğretisine Giriş*, Bölüm VI. Davud'un *Sunna'sı* (13), Tirmizi'nin *Menakıb'ı* (1), Hanbal (5) ve Hanbal'ın *Fitan* (14)'ünde de bunlara örnekler vardır.

(3) *Salih El-Adavi* *Berberi*

Bu kişi gerçek bir  rif/gnostik'ti; yaptığı her şeyde sürekli olarak Allah ile birlikteydi ve kendisini, gece gündüz t m y-le Allah'ın Kutsal Kitabı'nı okumaya adanmıştı. Kendisine ait bir evi asla olmamıştı ve sağlığına da hiç dikkat etmezdi; Cennet'e sorgusuz¹ girecek olan yetmiş bin kişinin makamına ulaşabilmek için çalışırdı.

Bazen o hâlâ öğlen öncesi namazının ilk rekatinı kılar-ken, ona güneşin batmaya başladığını söyledikleri de olur-du.çok soğuk günlerde namaza hazırlanırken, üzerindeki dış giysilerini çıkarır ve sadece tek bir gömlek ve pantolon ile kalırdı; buna rağmen sanki küçücük bir hücrenin iindeymişcesine ter içinde kalırdı. Aynı zamanda, başkaları ne dediğini anlamasınlar diye, namaz kılarırken inler ve mırıldanırdı da.

Ertesi gün için hiçbir şey biriktirmez ve ne kendisi ne de başkaları için olsun, basit gereksinimleri dışında hiçbir şey kabul etmezdi. Geceleri sık sık Eb  mir el-Rutundalı² Camisi'ne giderdi. Ben kendim onun yanında birkaç yılını geçirdim ve bu süre içinde benimle o kadar az konuştu ki ağzından çıkması olan sözleri neredeyse sayabilirdim.

Bir keresinde o yılın Büyük Bayramı³ sıralarında Sevilla'da değildi. Tanınmış bir hukukçu olan güvenilir bir kişi bana

"Arafat"taki⁴ topluluğun içinde olduğunu ve bunu da onu orada görmüş olan birisinden öğrendiğini söyledi.

Bizimle özel bir rabıta içindeydi ve sıklıkla da bize yönelttiği dualarından büyük bir ruhsal yarar sağladık. Kendim için konuşacak olursam, bana söylemiş olduklarının hepsi de daha sonra tümüyle doğru çıktı.

Hastalığı sırasında onun hizmetine Ebu Ali el-Şakkaz baktı. Ondan sonra da ölünceye kadar kırk yıl daha Sevilla'da kaldı. Gömülmeden önce bedenini geceden biz kendimiz yıkadık ve insanlar gelip dua edip gömsün diye omuzlarımızın üzerinde mezarına kadar taşıdık. Onun gibisini o zamandan beri hiç görmedim. Tutumu ve hali, "Üveys"⁵e benzerdi.

En Değerli İnciler'den⁶

Kırk yılını çöllerde, kırk yılını da Sevilla'da geçirmişti.

Birgün onu ziyarete gittiğimde abdest alıyordu.⁷ Bu dinsel görevi yerine getirirken utanç ve korkudan yüzünün rengi durmadan değişiyordu. Ona bunu nedeni sorulduğunda, "günahlar içinde bile olsa, Rabbi ile konuşmak için kendini hazırlayan kişinin hali başka nasıl olur ki?" diye yanıtladı. Her yerini üçer kez yıkayarak ve uygun olduğu biçimde her defasında da Allah'ı anarak büyük bir titizlikle abdest alıyordu.

Abdestini bitirdikten sonra başını kaldırdı ve beni orada dururken gördü. Bir sedirin üzerine oturmuş, temizlenmeye hazırlanıyordu ki beni yanına çağırdı. İşte, Allah'ın Yolu'nu izlemeye başladığım ve daha sonra da hiç kimseye söylememiş olduğum belirli manevi ipuçlarını aldığım an, o andı. Bana, "Evladım," dedi "Balı tatmışken, sirkeyi artık hiç ağzına koyma! Allah, senin için yolu açtı; bu yolda sıkı dur. Se-

nin kaç kızkardeşin var?" İki kızkardeşimin olduğunu söyledim. Bana ikisinin de evlenmemiş mi olduğunu sorduğunda ben de evet, diye yanıtladım; ama büyük olanı ile Emir Ebu el-Alâ bin Gazûn arasında söz kesilmişti. O zaman bana dedi ki, "Evladım, bu beraberlik olmayacak, çünkü hem senin baban ve sözünü ettiğin bu adam ölecekler ve hem de sen, anan ve kızkardeşlerine bakmak zorunda kalacaksın. Ailen seni, dünyaya dönüp anan ve kızkardeşlerine bakmak için ikna etmeye çalışacaklar. Ne onların istediği şeyi yap ne de onların sözlerine kulak ver; onlara Allah'ın şu sözünü yinele: 'Halkına dua edip sebat etmelerini söyle! Biz sizden rızık istemiyoruz, çünkü rızık veren biziz ve salihlere iyi şeyler verilecektir.'⁸ Bundan daha başka bir şey yapma, çünkü Allah senin için bir kurtuluş yolu hazırlamış. Eğer onları dinlersen, hem bu dünyada hem de öteki dünyada kendini yadsınmış olarak bulacaksın ve Ahiret'te de yolunu kendin bulmak zorunda kalacaksın."

O yıl daha sona ermeden, kızkardeşim ile daha gerdeğe giremeden Emir öldü. Altı yıl sonra annem öldü. Şeyhin kendisi de ölmüştü. Bu süre içinde, ailem geldi ve bana bağlı olan kişilere bakmakta başarısız kaldığım için beni azarladı. Sonra da kuzenim geldi ve ailenin hatırı için, dünyaya dönmem konusunda büyük bir incelik içinde benden ricada bulundu. Yanıt olarak, o ânın dürtüsü içinde yazdığım iki satırı okudum ona:

"Benden Allah Yol'undan dönmemi diliyorlar;

Dost;

"Gerçekliğin sabah ışıklarından sonra, geriye yanlışlıklar ile dolu karanlık gece kalır," demişken,

Ben, Yol'u nasıl bırakabilirim? Bu nedenle benden istediğinizi yapamam."

Ama, Sadıkların Emiri⁹ benden onun hizmetine girmemi

istedi. Ta buralara kadar bana merhum Baş Yargıç Yakub Ebu el-Kasım bin Tâki'yi göndermişti. Yargıca benimle yalnız görüşmesini ve eğer onun önerisini kabul etmezsem beni zorlamaya kalkmamasını söylemişti. Gelip de bana teklifi yaptığı zaman, Şeyh'in sözleri kulaklarımda çınlayarak bunu reddettim. Sonra da Emir ile karşılaştım ve bana korunmaya muhtaç durumdaki iki kız kardeşimi sordu. Durumlarını ona anlattım. O zaman onlar için uygun kocalar bulmayı teklif etti; ben de konu ile kendimin ilgileneceğini söyledim. Bunu işitince, acele ettiğini ve onlar için bir sorumluluk hissettiğini söyledi. Ondandır da kapı kulunu çağırdı ve ister gündüz ya da gece olsun, benim yanıma geldiği zaman kendisine bildirmesini üstüne basa basa emretti. Emir'in yanından ayrıldıktan sonra az bir zaman geçmişti ki, iki kız kardeşim ile ilgili teklifini yinelemek için bana bir ulak gönderdi. Ulağa teşekkür ettim ve neredeyse derhal, baba tarafımdan kuzenim ile birlikte Fez'e doğru yola çıktım. Birkaç gün sonra Halife, Ebu el-Kasım bin Nadir'e beni sormuş. O da ailem ile birlikte Fez'e gittiğimi söylemiş. Bunu duyunca da Halife, "Maşallah!" demiş. Fez'e yerleştikten sonra iki kız kardeşimi evlendirdim ve böylece de onların sorumluluğu benim üzerimden kalkmış oldu. Bundan sonra da Şeyhin manevi lütfu bana tekrar döndü ve Mekke'ye geldim. Bu olay, Şeyhin manevi lütuflarından sadece bir tanesidir.

O öldüğü zaman, bedenini geceleyin gizlice yıkadık ve omuzlarımızı alarak mezarlığa götürüp bıraktık. Sabah oluncaya kadar onun ölüm haberi geniş bir alana, uzaklara kadar yayılmıştı. Bu olaydan kısa bir süre sonra, Sadıklar Emiri'nin yanında kapı kulundan başka kimse kalmamıştı. Nelerin olup bittiğini sorduğu zaman ona Şeyhin ölmüş olduğu ve bizim de bütün bu yapmış olduklarımız anlatılmış; o zaman, o da adamlarının halkın içinde ne yaptıklarını anlatmış. Böylece Emir de dışarı çıktı ve cenazeye katıldı, ama

halka küçümse-yerek bakmayı bırakmadıkça da halk ile arasında bir kaynaşma olmadı.

Yaklaşık on üç yıl kadar onunla arkadaşlık ettim.

Dipnotlar

1. Buhâri, *Bad' el-halk*, VIII.

2. İbn Cabbar, *Talmilah*, ed. Codera, sayfa 427.

3. Hz. İbrahim'in oğlunu'nun yerine bir koç kurban edebilmesi olayını kutlayan bu Müslüman festivali, Hac ayı olan Zilhicce'nin onuncu günü başlar. Bu olaya Kurban Bayramı, *Id el-Adhâ* da denir.

4. Bu olay Hac sırasında yerine getirilen tapınımların bir bölümüdür. *İslam Ansiklopedisi*, *Hac* maddesi.

5. Veysel Karani; Hz. Muhammed zamanında yaşamış, ama kendisini hiç görmemiş olan bir asetik/kaçınık. Hz. Peygamber onun varlığından haberli idi; onu, Hz.Ömer ve Hz.Ali'ye tarif etmiş, kendisini görmeye gidip selamını götürmelerini söylemişti. Hz.Peygamber'in vefatından sonra onu arayıp buldular ve duasını istediler; o da Kiyamet Günü'ne hazır olmalarını söyledi. Daha sonra da Sıffin Savaşı'nda Hz.Ali'nin yanında savaşırken şehit oldu.

6. Esad Efendi 1777, f. 80b.

7. Namaz kılabilmek için bedenın belirli yerlerinin yıkanması gereklidir. *İslam Ansiklopedisi*, *Vücû* maddesi.

8. Kur'an-ı Kerim: XX, 132

9. Bu kişi Ebu Yakub Yusuf olmalı. 1163-84.

(4) *Alcarefe'li*

Ebu Abdullah Muhammed El-Şarafi¹

Bu şeyh tüm beş vakit namazlarını Sevilla'daki Udais Cuma Camisi'nde kıları. Geçimini, uygun mevsimlerde topladığı ve paraları temiz olan ve doğrulukları ile tanınmış kişilere yaptığı afyon satışı ile kazanırdı.

Namaz kılarken o kadar çok ayakta dururdu ki bu yüzden ayakları şişerdi ve namaz kılarken gözyaşları yüzünden sakalina inciler gibi dökülürdü. Kendisini büyük bir sebatla ibadete vermiş olarak kırk yıl boyunca aynı evde ışsız ve ateşsiz olarak yaşadı.

Birgün ben mahalledeki deliye bakarken beni görmüş. Kulağımdan yakalayıp kalabalıktan çekip çıkarıncaya kadar onu fark etmemiştim; "Kendini artık bu işlere mi verdin?" dedi. Bu sözler üzerine çok utandım ve onunla birlikte camiye gittim.

Olacak şeyleri önceden anlatırdı ve her zaman da onun söylemiş olduğu gibi çıkardı.

Hiçbir zaman camide aynı yerde iki kez namaz kılmazdı. Hiç kimse açıkça ondan kendisi için dua etmesini isteyemediği için, onun dualarından yararlanmak isteyenler camide onun nerede olduğuna bakar, sonra da gidip onun yanında namaz kılarılardı. Şeyh dua etmek için oturduğunda,

onun yardımını dileyen kişi kendi duasını yüksek sesle yapar ve Şeyh de sonunda "Amin!" derdi; onun dualarının gücü bu kadar büyüktü.² Bir keresinde benim için dua etmesini istemiştım ve "Maşallah!" diyerek bunu kabul edip duaya başlamıştı. Ben ona bir şey söylemeye başlamadan önce, daima o benimle konuşmaya başlardı. Ona çok yüksek bir değer vermiş ve ondan da büyük ruhsal yararlar sağlamıştım.

Onun manevi lütufları ile ilgili olarak şunu farketmiştim ki ölümü yaklaştıkça, bir yolculuk yapmayı dilediğini söyleyerek herkesi kendisinden uzaklaştırmıştı. Sevilla'dan yaklaşık 6 mil kadar uzaklıktaki, doğduğu yer olan Alcarafa'daki köyüne doğru yola çıktı. Oraya vardıktan sonra bu hayattan ayrıldı; Allah ona rahmet eylesin.

Birgün kafasının üstünde, rezene ile dolu bir sepet taşıyan küçük bir erkek çocuğu görmüşü ve oğlan da pek sıkıntılı ve üzüntülü görünüyordu. Şeyh, ondan duasını isteyen çocuğa yakınlık gösterdi. Bu süre içinde de hemen çevrelerinde bir kalabalık toplanmıştı. Çocuğa, onu üzen şeyin ne olduğunu sorduğunda, çocuktan babasının ölmüş olduğu ve hiçbir dayanacak kimseleri olmadığı halde arkasında birçok çocuk bırakmış olduğu yanıtını aldı; annesi de çocuğa, elindeki rezeneyi götürüp, eğer yeterse, bir günlük yemek karşılığı satmasını söylemişti. Bunu duyunca Şeyhin gözlerinden yaşlar boşandı ve elini sepetin içine sokup birkaç tane aldı. Sonra da çocuğa dönüp, "Bu iyi bir mal, evladım! Git, annene Alcarafe'li amcanın bundan bir miktar aldığını söyle," dedi; böylece kendisini borçlu bir duruma sokmuş oluyordu. O zaman çevredeki tacirlerden birisi, "Şeyh bundan bir miktar aldığı için sepet de onun lütfu ile dolmuş oldu," diyerek sepeti kaptı.³ Sonra da o tacir gitti ve 70 Mu'min Dinar'ı⁴ sepetin içine koyarak çocuğun annesine verdi. Şeyh bunu, merhametinden yapmıştı.

En Değerli İnciler'den⁵

Hac zamanı hiçbir zaman memlekette bulunmazdı.⁶ Aynı zamanda orada ibadetlerini yerine getiren bir grup Sevilâ'lı tarafından orada görülmüştü.

Birgün onunla birlikte, Udais Camisi'ne öğlen namazını kılmak için gitmiştik ki orada büyük bir kalabalık gördü. Bana bunun nedenini sorduğunda, insanların işlerini yönetsin diye yeni bir *muhtesib*⁷ seçmeleri için Kadı'nın onları orada toplamış olduğunu söyledim; el-İrnâk üzerinde karar kılmışlardı. Bunu işittince gülümsedi ve "Ben öğle namazını kıldıktan sonra, onların seçmemiş olduğu başka bir kişinin bu işe atanmış olduğunu öğrenecekler," dedi. Bu kişinin kim olduğunu sordum ve o da öğle namazından sonra öğreneceğimi yanıtladı. Sonra, namazı onunla birlikte kıldım ve namazı bitirmiştik ki Kadı, bu işe el-Talabi'yi atamaya karar vermiş olduğunu açıkladı ve sonra da orayı terk etti. Şeyh de bana, "Görüyor musun?" dedi, "Akıllı bir adamın karısına davrandığı gibi yapıyor; ona danışıyor, ama onun görüşlerine göre hareket etmiyor."

Dipnotlar

1. *Fütuhat*, I, sayfa 206

2. Dua sıklıkla, namazda okunan dualardan hemen sonra yapılır; her ne kadar bunlar daha çok kişisel olup Arapça dışındaki bir dille yapılabilirse de, genellikle Hz.Peygamber, Yakınları ya da büyük Velliler'den nakledilen ve manevi lütuf taşıdıklarına inanılan dualar tekrarlanır.

3. Kutsal bir kişinin dokunduğu herşeyi manevi lütfu ile doldurduğuna inanılır. Bu, bütün geleneklerde rastlanan hatıra eşyalarına olan bağlılığın arkasındaki ilkedir.

4. Bunlar, 1145 ve 1212 arasında İspanya'da hüküm sürmüş ve

Almohaadlar'ın kurucusu olan Abdülmümin tarafından bastırılmış olan dinarlardır.

5. Esad Ef. 1777, f. 83a.

6. Hac, İslam'ın beş şartından birisidir ve her müslüman için de, yaşamı boyunca en az bir kez yapılması şarttır. Hac ile ilgili olan ibadetler, Mekke'nin içinde ve çevresinde yapılır. *İslam Ansiklopedisi*, *Hac*, maddesi.

7. *Muhtesib*, çok çeşitli işleri denetleyen ve bunların uygulanmasından da sorumlu olan yerel bir memurdu.

(5) Ebu Yahya El- Sindhaci

Ölümüne kadar Zubaidi Camii'nde çalışmış olan yaşlı ve kör bir adamdı. Onu Almonteber'e² biz kendimiz gömdük ve geceyi de mezarının başında geçirdik. Onunla yakın arkadaşlık kurmuş ve onu dualarında son derece büyük bir ciddiyet içinde bulmuştum; manevi disiplin ve bilimler üzerine sağlam bir temeli vardı. Onu daima çok küçük bir sandalye üzerinde otururken görürdüm.

Sevilla'da bizim aramızdayken öldü ve ölümünden sonra da onun manevi lütfunun kanıtlarına şahit olduk. Onu gömdüğümüz dağ çok yüksekti ve rüzgâr orada hiç durmazdı; onun gömüldüğü gün, Allah rüzgârları durdurdu. İnsanlar bunu bir hayır olarak kabul ettiler ve gelip geceyi onun mezarı başında Kur'an okuyarak geçirdiler. İnsanlar dağdan ayrıldıktan sonra da her zaman olduğu gibi rüzgârlar yine şiddetle esmeye başladı. Ölümünden önce, onun bir yakını olarak iyice tanınmışım.³ İnsanlardan uzaklarda,⁴ özellikle kıyılara yakın yerlerde dolaşmaya vermişti kendisini.

Dipnotlar

1. *Fütuhât*, I, sayfa 206
2. Burasının neresi olduğunu belirlemek mümkün olmamıştır.
3. Bu öykü *Fütuhât*'ta da anlatılmaktadır, *Fütuhât* I, s.206
4. *Halvet* ya da insanlar ve dünyadan uzaklaşmak tüm geleneksel manevi disiplinlerin önemli bir özelliğidir. Bazı Süfîler yaşamlarının büyük bir bölümünü halvette geçirmişler, bazıları ise dünya ile bir karşılık içinde bulunan manevi bütünlüğün kaçınılmaz olarak zayıflamasından dolayı, manevi bütünlüğü yeniden güçlendirmek için zaman zaman halvete çekilmişlerdir. İbn Arabî'nin kendisi de bu konuda bir yazı yazmış ve yoğun bir halvet ile ilgili talimatlar vermiştir: *Kitab el-Halvet*, Aya Sofya, 1644.

(6) Şubarbul'lu

Ebu el-Haccac Yusuf el-Şubarbuli

Sevilla'dan yaklaşık altı mil uzaklıktaki Elcerafe'nin bir köyü olan Şubarbul'dandı. Ebu Abdullah el-Mücahid'in arkadaşıydı ve geçimini kendi alın teri ile kazanırdı. Yol'a daha ergenlik dönemine ulaşmadan önce girmiş ve ölünceye kadar da bunu sürdürmüştü. Bizim tarikatımızın bu ülkedeki önderi, İbn el-Mücahid, onu ziyarete geldiğinde büyük saygı gösterir ve onunla ilgili olarak, "Ebu el-Haccac el-Şubarbuli'den yardım isteyin," derdi. Bana bunu aktaran da Ebu el-Haccac'ın kendisiydi.

Bana, şeyhimiz İbn el-Mücahit'i her Cuma ziyaret ettiğini ve bir keresinde de onu, ev halkı için barınak olsun diye evinin yıkılmış bir duvarını tamir ederken bulduğunu anlattı. Selamlaştıktan sonra İbn el-Mücahit ona demiş ki, "Ey Ebu el-Haccac! Her zamanki adetini bırakmışsın; bugün, günlerden Perşembe." Bunun üzerine Ebu el-Haccac o günün Cuma olduğunu söylemiş. Bunu işitir işitmez İbn el-Mücahit de ellerini çırparak, "Bana yazıklar olsun! Bütün bunlar yapmam gereken iş yüzünden oldu; eğer yapacak daha çok işim olsaydı, dünyada neler olurdu!" demiş. Ondan sonra da Cuma namazını kaçırmış olduğu için büyük bir üzüntü duymuş. Bana bunu anlatırken Ebu el-Haccac'ın kendisi de ağlamaktaydı. Sonunda, "İşte, kardeşlerimiz Allah'ın huzurunda bulunmak amacıyla kaçırdıkları her fırsat için büyük

üzüntü duyarlar," dedi.

Her ne kadar Ebu el-Haccac bizim aramızdaki en yüce kişi idiye de, çalışmayacak derecede zayıf düşene ve dinsel bağışların² desteğine gerek olana kadar kendi geçimini kendi elleri ile sağladı. Yaşlanıp da hareket edemeyecek kadar takatsiz düştüğü zaman ağlayıp bana, "Evladım, Allah beni insanlar tarafından aranır ve ziyaret edilir bir kişi yaptı ve böylece de Şeytana uyup uymamakla karşı karşıya getirdi; çünkü ben kimim ki kendimi bütün bunlara lâik göreyim?" derdi.

O gerçekten de dünya için bir rahmetti. Sultan'ın adamları onu görmeye geldikleri zaman bana, "Evladım, bu adamlar Allah'ın dünya işlerinden sorumlu yardımcılarındırlar; bu yüzden, Allah kendi hakikatini onların işleriyle ortaya koysun ve onlara yardım etsin diye onlar için dua etmek uygundur," derdi. Sultan'ın iradesini iyiden yana kullanması hoşuna giderdi.

Onu ziyaret etmeye kaç kişi gelirse gelsin, kendisi için hiçbir şeyi bir kenara ayırmadan, yiyecek neyi varsa hepsini onların önüne koyardı. Birgün bir topluluk onu ziyaret ederken, bana erzak sepetini getirmemi söyledi. Ben de onun söylediği şeyi yerine getirdim, ama sepetin içinde bir avuç nohuttan başka bir şey yoktu. Onlara bunu sundu.

Ben kendim de onun manevi kayrasının birçok kanıtlarına tanık oldum. Su üzerinde yürüeyebilen kişilerden birisiydi.

Köydeki evinde bir kuyusu vardı; o kuyunun suyu ile abdest alırdı. Kuyunun hemen yanında, kalın gövdeli ve uzun, bol ürün veren bir zeytin ağacı olduğunu fark ettik. Arkadaşlarımızdan birisi, kuyuya ulaşmayı zorlaştıran bu ağacı niçin böyle bir yere dikmiş olduğunu sordu. O zaman, yaşlılıktan kamburu çıkmış bir halde, kafasını kaldırıp bize

baktı ve bize, her ne kadar o evde büyümüş olsa da o âna kadar ağacı hiç fark etmemiş olduğunu söyledi; kendi iç hali ile olan meşguliyeti bu derecede idi.

Ne zaman herhangi birimiz onun evine girsek, onu hep Kur'an okurken bulurduk; öldüğü güne kadar başka hiçbir kitabı okumamıştı.

Bu şeyhin siyah bir kedisi vardı; hep onun kucağında uyurdu ve ondan başka hiç kimse de ona dokunamaz ya da sevemezdi. Bir keresinde bana Azizler'i³ tanımak için Allah'ın kediyi bir vesile kıldığını söyledi. Ondaki görünür utangaçlığın doğuştan gelen bir özellik olmadığını, Allah'ın kediyi, Veliler ile beraberken çok neşeli bir hale soktuğunu söyledi. Ben de kedinin belirli ziyaretçilerin ayaklarına yanaklarını sürttüğünü ve başkalarından da kaçtığını gördüm. Birgün, bizim şeyhimiz, Ebu Cafer el-Üryani bu şeyhi ilk kez ziyarete gelmişti. O geldiği sırada, kedi de başka bir odadaydı. Ama o daha yerine oturmadan önce, kedi içeri geldi ve ona baktı; sonra da pençelerini açtı, onu kucakladı ve yüzünü şeyhin sakalına sürttü. Bundan sonra da Ebu el-Haccac onu karşılamak için ayağa kalktı ve bir yer gösterdi, ama hiçbir şey söylemedi. Daha sonra da bana, o güne kadar kedinin hiç kimseye bu biçimde davranmadığını ve birisi orada olduğu sürece de bunu sürdürdüğünü görmemiş olduğunu söyledi.⁴

Birgün, Şeyh ile birlikte bir toplantıdayken, gözlerindeki korkunç bir ağrıdan dolayı acı çeken bir adam geldi ona; doğum sancısı tutmuş bir kadın gibi bağıırıyordu. Eve girdiği zaman adamın çığlıkları orada bulunan herkesi rahatsız etmişti ve Şeyhin kendisi de sararmış, titremeye başlamıştı. Şeyh hayır duası etmek için elini kaldırdı, sonra elini adamın gözlerinin üzerine koydu ve acı da dindi. Daha sonra adam kalkıp diğerleri ile birlikte giderken tam olarak sağlığına kavuşmuş durumdaydı.⁵

Doğru ve inançlı cinlerden birisi bu Şeyhe her zaman için eşlik ederdi.⁶ Birgün, Şeyhimiz Ebu Muhammed el-Mevruri ile birlikte onu ziyarete gitmiştik. Oraya vardığımızda, Ebu Medyen 'in arkadaşlarından birisini o görsün diye birlikte getirdiğimi söyledim. Bunun üzerine güldü ve "Ne kadar şaşırtıcı! Daha dün Ebu Medyen benimle birlikteydi!" dedi. Şunu açıklamak gerekiyor ki o sırada Ebu Medyen, kırbeş günlük bir uzaklıktaki Bugia'daydı. Bu yüzden, Ebu Medyen'in Ebu Haccac'ı ziyareti ince bir konuydu. Aynı şeyler yukarıda adı geçen Ebu Yakup ile benim aramda da sık sık geçmiştir. Gerçekten de Ebu Medyen uzun bir süreden beri normal bir biçimde seyahat etmeyi bırakmıştı.

Onunla ilgili olarak hatırladıklarımın büyük bir bölümü burada yazılamaz ve durum bu kitapta anlattığım diğer kişiler için de aynıdır. Bütün bunları yazmamın nedeni günümüzde Velilerin tümüyle ortadan kalkmamış olduğunu göstermek içindir.⁷

En Değerli 'İnciler'den⁸

Birgün aynen onun okuduğu biçimde Kur'an okuyan bir ses işittim. Bununla ilgili olarak ona, bunun benimle arkadaş olup yanımda kalmayı isteyen inançlı Cin'lerden birisi olduğunu söyledim; bu konuda baskı yaptı ve bir yemin ettirdi. Bu duruma katlandım ve Kur'an çalışırken benimle birlikte oturmasına izin verdim.

Bu Şeyh de aynen kendi Şeyhi gibiydi; ne zaman ondan bir ricada bulunsa daima yanıt verirdi ve su üzerinde yürüyebilme gücüne sahipti.⁹

Bir gece evine hırsızlar girmiş ve bazı eşyalarını almışlar. Bütün bu işler olup biterken Şeyh, onların varlığının farkına bile varmadan seccadesinin üzerinde duaya dalıp gitmiş bir durumdaymış. Hırsızlar artık işlerini bitirip kaçmak istedik-

leri zaman çıkış yolunu bulamamışlar ve önlerindeki duvar da gözlerinin önünde giderek yükselmeye başlamış. Bunun üzerine, aldıklarını bırakmışlar ve kapıyı bulabilmişler. O zaman, bir tanesi kapıda beklemiş ve diğerleri tekrar içeri girip bıraktıklarını almak istemişler. Bunu yapar yapmaz da kapıyı yine bulamaz olmuşlar. Elebaşlarına danışınca o da kesin olarak kendi bulunduğu yerden hiç ayrılmadığını, ama kapıyı artık göremediğini söylemiş. Hiçbir başarı elde edemedenden bu işi birkaç kez daha denemişler. Ancak daha sonra ne olduğunu anlamışlar, çaldıkları eşyaları yerine koymuşlar ve tövbe ederek evi terk etmişler. Bana bu öyküyü anlatan o hırsızlardan birisiydi.

Yaklaşık on yıl kadar bir süre boyunca, o ölünceye kadar onunla arkadaşlık ettim

Dipnotlar

1. *Fütuhat*, I, s.206. İbn Abbar, *Tahmilah*, no. 2083.

2. Başka bir deyişle "İnançlı kişilerin yardımları".

3. Azizler ya da Tanrı Dostları (*Evliya*) sürekli olarak Tanrı'nın huzurunda bulunma halli içinde yaşamaktan hoşlanan ender kişilerdir. Hucviri, *Keşf el-Mehcub* s.210-41

4. Hayvanların, manevi güçlerinin belirli psikik tecellilerine gösterdikleri tepkiler ile ilgili benzer öyküler dinsel literatürde sıkça rastlanmaktadır.

5. Manevi güçlerin yeniden birleştirilmesi ve yeniden düzenlenmesi süreci içinde böylesine bir gücün psikik ya da bedensel bir rahatsızlığa yönlendirilmesi bir dereceye kadar bir şifa ile sonuçlanabilir.

6. Daha ince bir doğaya sahip biçimsel varlıklara olan inanç geleneklerin çoğunda bulunmaktadır. Bu varlıklar iyi ya da kötü olabilirler. Böylesine varlıkların varoluşuna alt canlı tanıklıklar birçok manevi rehberliğin özelliklerini oluştururlar. Bakınız: Kur'an, LXXII, 1-5

7. İbn Arabî burada, ermişlere az ya da çok bir saygının gösterildiği kendi dönemindeki dine karşı ilgisizlik ve gevşekliğe bir gönderme yapmaktadır. "Ermiş ve derin düşüncelere dalmış kişilerin genellikle psikolojik uyumsuzlukla damgalandığı günümüz için acaba ne derdi?" diye insan merak etmekten kendini alamıyor.

8. Esad Efendi 1777, f.79a

9. Kuyu ve ağaç ile ilgili bir olay anlatılmaktadır. İbn Arabî bu konuda ona soru sorduğu zaman şu yanıtı verir: "Aşırı konuşmak gibi etrafa çok bakınmak da uygun görülmez."

(7) Ebu Abdullah Muhammed Bin Kasım

Bu Şeyh de, İbn el-Mücahid'in yakınıydı; o ölüp de kendisi onun yerini alıncaya kadar onunla birlikte çalışmıştı. Ustasının izinde yürüdü ve hatta Yol'da ondan daha ilerilere de ulaştı. Mâlikî¹ mezhebindendi, hem bir bilgi hem de eylem adamıydı; eğitimin sarsılmaz bir destekçisiydi ve önemini vurgulardı.

Onun derslerine de devam ettim; ibadet ve duanın sâflıkla yapılabilmesine yarayan çalışmaları inceledim. Ona alt yapıtların başka yerlerde de okunduğunu işittim.²

Her toplantının sonundaki duası şu idi: "Allahım! İyi olanı işitmemizi ve görmemizi sağla! Allah'ın merhameti üzerimize olsun ve hep onun içinde kalalım! Kalplerimizi hep doğruluk üzerinde yoğunlaştırsın ve kendi kendimize yaptıklarımız da hep O'nun sevdiği ve O'nu hoşnut eden şeyler olsun!" Daha sonra da Kur'an'daki "Bakara/İnek"³ Suresi'nin sonundan bir bölüm okurdu. Biz kendi toplantılarımızın sonunda da bu duayı okurduk.⁴ Bir gece, Mekke'deki Kutsal Yer'deyken, rüyamda Hz. Peygamber'i gördüm; birisi ona *Sahih-i Buharî*'yi⁵ okuyordu. Okuyucu, okumasını bitirdikten sonra Hz. Peygamber de aynı duayı yaptı; bu yüzden ben de bu uygulamaya daha büyük bir istekle sarıldım.

Bu Şeyh, son derece azimliydi ve kendisini öz-disipline adamıştı; ibadetlerini tam bir titizlik içinde yapardı. Bununla

İlgili olarak, bugüne kadar bile hâlâ sürdürdüğü ve belirli, değişmez zamanlarda yerine getirdiği kesin görevler belirlemişti kendisi için. Her gün, yatsıya kadar yaptıklarını kaydederek ve yatmadan önce de bunlara bakardı. Eğer kendinde iyi bir şey bulursa bunun için Allah'a şükreder, eğer kötü bir şey bulursa da affedilmesi için gerekli bütün duaları yerine getirirdi.

Geçimini takke yaparak kazanırdı. Bir gün, bütün kazandıklarından elinde hiçbir şey kalmamış durumda, tam tezgâhının başına oturmuş ki kapının açılıp sonra da kapandığını işitmiş. Dışarı çıkıp ne olduğunu araştırmak için etrafa bakınmış, ama kimseyi bulamamış; o arada bir de görmüş ki birisi onun için altı dinar bırakmış. Dinarları almış, makaslarını da bir kuyunun içine atıvermiş ve "Hem Allah hem de ben geçimimden sorumlu iken, bana hangi kazancın geleceği konusunda niçin kaygı çekeyim ki? Bundan böyle senin rızkın seni arasın, sen onu değil!" demiş.

Gece ve gündüzlerini nasıl geçirdiğini yukarıda biraz anlatmıştım; burada birkaç ayrıntı daha vereyim.

Sabah namazını kıldıktan sonra, güneş yükselip de iki rekat daha namaz kılana kadar, o arada dua halinde olurdu.⁶ Sonra kitaplarını alır, ondan ders gören öğrencilerine gider ve sabahın ileri saatlerine kadar orada kalır, evine dönünce de, eğer o gün oruçlu değilse, biraz birşeyler yedi. Öğle namazından önce yine namaz kılar ve biraz uyurdu. Uyanınca abdest alır, yapması gereken işleri yapar, yoksa dua eder bir durumda otururdu. Öğle olunca camiye açar ve insanları namaza davet ederdi.⁷ Bundan sonra evine döner, farz olmayan namazları⁸ kılar ve öğle namazı vaktine kadar zikir yapardı. Sonra tekrar camiye gider ve sadece farz olan rekatları kılar. Namaz sırasında, Allah kelamını dile getirmenin onda yarattığı aşırı coşku ve kendinden geçme hali (vecd) yüzünden başı döner bir durum-

da salınırdı. Namazı bitirip de selam verdikten sonra cami-den evine döner ve öğlenin farz olmayan rekatlarını tamamlardı. Sonra dizlerinin üzerine Kur'an'ı alır, parmakları ve gözleriyle harfleri izleyerek beş cüzü⁹ tamamlayıncaya kadar dikkatli ve duygulu bir biçimde okumaya başlardı. İkinci namazı vakti geldiğinde, yine ezan okur, evine döner, cemaat toplanana kadar sünnetleri kılar ve sonra da tekrar camiye döner ve namazı onlar ile birlikte kılar. Daha sonra evine döner ve akşam namazına kadar oturarak dua eder, yine ezanı okur ve camide namazını kılar. Bundan sonra yine evine dönerdi. Akşam ve yatsı namazları arasında, karanlık çökmeye başladığı için camideki lambaları yakar, ezanı okur ve yine sünnetleri kılmak için evine dönerdi. Cemaat toplandığı zaman gider ve namazı onlar ile birlikte kılar. Namazdan sonra da camiye kapatırdı. Evine dönünce de o gün kendisi ile ilgili almış olduğu notlara bakar, yanlışlarını düzeltibilirsin diye, Melek'in onun aleyhinde olarak kaydedebileceği tüm kendi sözcüklerini ve eylemlerini incelerdi. Ondan sonra da yatağına yatar ve uyurdu. Gecenin bir bölümü geçtikten sonra kalkar, eğer eşi ile ilişkide bulunmuşsa gusül abdesti alır¹⁰ ve ibadet ettiği yere geçer ve ayetler, ister aşkın/transandantal ya da Cennet düzlemi ister akıl ya da şariat düzlemi ile ilgili olsunlar¹¹, büyük bir zevkle Kur'an okur ve bu, sabaha kadar böyle devam ederdi.

Bu Kur'an okumaları sırasında Allah'tan, daha önce hiç bilmediği birçok manevi bilimler elde etmişti. Bunları Kur'an'dan öğrenmesini Allah'ın Kendisi sağlamıştı, çünkü Allah, "Allah'tan korkun, çünkü size öğreten Allah'dır"¹² demiştir.

Şafak söktüğü zaman camiye açmak için dışarı çıkar, ezanı okur ve camideki lambaları yakardı. Evine dönünce sabah namazının sünnetini kılar ve dua ederek beklerdi. Gün ışığı güçlenince yine insanlar ile birlikte namaz kılmak için camiye giderdi. Şeyhimiz günlerini ve gecelerini böyle

geçirirdi. Haftada sadece iki kez, Pazartesi ve Cuma günleri, sofrasında tuz bulundururdu. Hem manevi hâli hem de manevi makamı çok yüksekti ve irfan sahibi idi. Böyle bir kişi ile insan ancak pek ender karşılaşabilir. Arkadaşım Abdullah Bedir el-Habeşi'yi onunla tanıştırmıştım ve arkasında namaz kılmıştı. Yaklaşık 17 yıl kadar onun yanında bulundum.

Öğle namazını kıldıktan sonra Kur'an'ı alır, dizlerinin arasına yerleştirir, harfleri eliyle izleyerek ve ikinci namazına kadar kendi kendine okur, bir önceki gece bıraktığı yerden devam ederdi. Bunu kendisine sorduğum zaman, organlarının her birisinin kendilerine düşeni, uygun olanı bu okumadan alsınlar diye bunu yaptığını söylemişti.¹³

Dipnotlar

1. Her Sünni Müslüman, şu dört Yasa okullarından (*Mezhep*) birisine bağlıdır. Bunlar, yukarıda sözü geçen Mâlik b. Anas, Ebu Hanife, Şâfi ve İbn Hanbelî'dirler. *İslam Ansiklopedisi*, *Şeriat* maddesi.

2. Bu da okunan yapıtın gerçek değerini gösteren bir etken.

3. Kur'an'daki ikinci ve en uzun sure.

4. Sûfi toplantısı ya da *meclis*'inde izdeşler, Şeyhleri ya da onun temsilcisi ile birlikte tarikata ait duaları (*evrad*) okumak ve aynı zamanda da ondan yönergeler alırlar. *İslam Ansiklopedisi*, *Tarikat* maddesi.

5. El-Buhari (810-70), Hz. Peygamber'e ait hadislerin en önemli derlemelerinden birisini meydana getirmiştir. Sahih, Fransızca'ya da çevrilmiştir: El-Bokhari, *Les Traditions Islamiques*, Paris, 1903.

6. Namazın her bölümü (*rekati*) şu ilkelere dayanır: Niyet, "Tanrı en uludur" demek (*tekbir*), ayakta durmak (*kıyam*), eğilmek (*rûku*), alını yere koymak (*sûcud*), oturmak (*celse*); ikinci secde ve selamlama (*teslim*). M. Lings, *Yirminci Yüzyılda bir Sûfi Azizi*, Londra, 1971, s. 185-196.

7. İslam'da inananları duaya davet, insan sesi ile yapılır. Bu davete *ezan* ve daveti yapana da *müezzin* denir.

8. Günün belirli vakitlerdeki namazlar, her biri belirli sayıdaki rekatlardan oluşan üç ana gruba ayrılırlar: Kılınması zorunlu olan (*farz*) rekattlar, Hz.Peygamber'in kılmayı adet edindiği (*s nn *) rekattlar ve son olarak da isteğe bağlı, ama kuvvetle önerilen rekattlar (*nevafl*).

9. Oruç ayı *Ramazan*'da Kur'an'ın tümünü okumak bir gelenek olduğu için Kur'an, her gün için bir bölüm olmak üzere otuz bölüme *c z'*e ayrılmıştır. Bu bölümlerin her birisi de (*hizb*) denen alt bölümlere bölünmüştür.

10. İlişkiden sonra namaz kılabilmek için bütün bedeni yıkamak gereklidir. *F sus-ul Hikem*'de İbn Arabi bunu şöyle açıklamaktadır: "(Bu dünyada) Cinsel ilişkiden daha yoğun bir birleşme yoktur; bundan dolayı arzu, bedeninin her yerini kaplar ve bu nedenden dolayı da Yasa, g s l abdestini/bedenin tümünün yıkanmasını salık verir. Arınma da erkeğin kadında yok olmuş olduğu bütünlükte olmalıdır.... Çünkü Tanrı, kulunu kiskanır." A.A. Affi, Kahire, 1946, I, s. 217)

11. Tanrı Kelamı/Sözü olarak kabul edilen Kur'an, Hakikat ile birçok düzeylerde kaynaşır ki bunu ancak kutsal bir lütuf sahibi olanlar anlayabilir. F. Schuon, *İslam'ı Anlamak*, Londra, 1963, Bölüm II.

12. Kur'an, II, 282.

13. Olasılıkla bu, Kiyamet Günü'nde organların kendi sahiplerinin yanında ya da karşısında tanıklık edecekleri ile ilgili Kur'an öğretisine gönderme yapmaktadır. Kur'an, XXIV, 24.

(8) Ebu İmran Musa Bin İmran El-Mantuli

Bir keresinde bana kendisi için yazmış olduğu bir şiiri okumuştı:

"Sen, kötülükler yapan İbn İmran Musa'sın,

Sen kesinlikle Allah'la konuşmuş olan İbn İmran Musa değilsin."²

Dışarıya bir kez bile çıkmadan aynı evin içinde altmış yıl yaşamış ve kendisi üzerinde çok yoğun bir manevi disiplin uygulamıştır. Manevi yaşamında hiç kimseden hiçbir şey kabul etmeksizin ve ne kendisi ne de başkaları için hiçbir şey istemeksizin el-Harit bin Esad el-Muhasibi'nin³ yolunu izlemiştir.

Onun bulunduğu makamdan daha yukarı bir makama ilerleyeceğine dair onunla ilgili bir görüş yaşamıştım. Bunu kendisine anlattığım zaman, "Bana mutlu haberler getirdin; Allah, senin kalbini de Cennet haberleri ile mutlu kılsın," dedi. Çok kısa bir süre sonra da görüşüm içinde bana gösterilmiş olan makama erişti. Aynı gün onu görmeye gittim. Beni gördüğü zaman yüzü sevinçle parladı ve kucakladı. O zaman dedim ki, "Bu bana açılmış olan görünün yorumuydu, sen de benim Allah'ın Cennet haberleri ile müjdelenmem için dua et!" "İnşallah, öyle olur," diye yanıtladı.

O ay daha dolmamıştı ki Allah, haberi getirecek olanın güvenilirliğine ait bir işaret gösterdikten sonra ben de haberi aldım. Gerçekten de kesinlikle bu haberlerin doğruluğundan emindim ve Hz. Muhammed'in peygamberliğinden kuşku duymadığım gibi Cennet ile müjdelendiğimden de kuşku duymuyordum, ama ateşin bana değip değmeyeceğini bilmediğim de bir gerçektir. İçten umudum odur ki O'nun cömertliği ateşi benden uzak tutar, Allah hem bizi hem de seni affeder.⁴

Bu Şeyhin büyük bir etkisi vardı, derinlemesine irfan sahibi idi ve kendisini soylu işlere adanmıştı. Her ne kadar kendisi çoğunlukla büyük bir manevi sıkıntılı hali içinde idiye de, konuklarına karşı daima güleryüz gösterirdi.⁵ Onunla birlikteyken bizi hoşnut eden birçok manevi deneyim yaşadık ve bizim yolu kaybetmemize ya da yolu bırakmamıza engel olacak içsel Yoğunlaşma gücünü (*Himme*) Allah ona vermişti ve bu görevi de başarıyla yerine getirdi. Benimle ilgili olarak kendisi için kanıtlar bulmuştu. Birgün, arkadaşım Abdullah Bedir el-Habeşi de oradayken bana dedi ki: "Senin toyluk yıllarından, herhangi bir özel belirtecin ortaya çıkmamasından, zamanın kokuşmuşluğundan ve tarikat kardeşliği içindeki genel bozulmadan dolayı senin için endişe duyuyordum. Beni yalnızlığa çekilmeye yöneltten onların bu yozlaşmışlığı idi, ama Allah'a şükür ki beni seninle teselli etti."

Birgün bu Şeyhi görmeye gittiğimde bana dedi ki: "Kendi ruhunla ilgilen, evladım." Ona, "Şeyh Ahmed'î görmeye gittiğimde de Allah ile ilgilenmemi söylüyor" diye yanıtladım ve hangisini yapmam gerektiğini sordum. "Evladım," dedi, "Ben kendi ruhumla ilgiliyim, o ise Rabbi ile. Herbirimiz sana kendi manevi haline göre rehberlik ediyoruz. Allah, İbn Abbas'ı kutsasın ve beni de onun yüceliğine ulaştırsın." O, bu derece bir tarafsızlığa sahipti.

Bana karşı her zaman açık ve dürüst olmuştur ve bu da

ona olan saygımı arttırmıştır. Onun benimle bu kadar açık olmasına rağmen benim ona karşı bu resmi tavrı sürdürmem onu şaşırtmıştı. Kulluk davranışına döndüğü zaman ben de kendi payıma, ona karşı açık olurdum. Bunun nedeni, önemli bir sırdır ki dostum, eğer Allah dilerse, bu konuda düşünür ve anlarsın.⁷

En Değerli İnciler'den⁸

Sevilla'daki Rida Cami'sinde imamdı. İbn el-Mücahid'e hizmet etmişti. Bana sıklıkla okuduğu ve dünyayı terk etmek konusu üzerine yazmış olduğu dizelerden oluşan küçük bir kitabı vardı. Bedeninin ilerleyen zayıflığı onu harekettten alıkoyana kadar camisini sadece Cuma namazına katılmak için terk ederdi.⁹ Birgün onu görmeye gittiğimde, Azizlerin mucizevi güçlerini yadsıyan bir Gelenekçi olan Ebu el-Kasım bin Gafir ile otururken buldum. İçeri girerken onun söylemiş olduğu bir şeye Şeyhin karşı çıktığını duydum. Vaiz, biz ikimizin ve bizden hiç kimsenin de yaptığını düşünemeyeceğimiz iki yasak şeyi bize karşı bir örnek olarak ortaya koyuyordu. O zaman, kendisiyle içten bir dostluk sürdürmekten zevk duyduğum Şeyhe o arkadaşı bana bırakmasını söyledim. "Ebu Kasım, sen bir gelenekçisin, değil mi?" dedim. Yanıtı, evet oldu. O zaman dedim ki, "Allah'ın selamı ve kutsaması onun üzerine olsun, Allah Peygamberi, kendi cemaatinde senin gibi insanlar bulunacağını bildiği için, sadece Allah'ın emirlerine basitçe uyacak kişiler yüzünden mucizevi güçlerin varlığına ait olasılığı yadsımıştır. Ama senin kafanı karıştırabilecek birkaç söz de söylemiştir." O zaman bunların neler olabileceğini sordu bana. Yanıtladım: "Allah'ın selam ve kutsaması onun üzerine olsun, Hz. Peygamber, 'Ey Rabbim! Üstü başı dağınık ve paçavralar içindeki ve başkalarının yoksaydığı kaç insan, Allah'ı Kendi yemini-ne karşı bağımlı kılar ve O da bunu yerine getirir'¹⁰ Aynı za-

manda Hz. Peygamber, 'Allah'ın öyle kulları vardır ki eğer Allah'tan bir şey yalvarsalar, O da onların güvenini boşa çıkarmaz,'¹¹ demedi mi? Bundan da öte, '... ve onların arasında arınmış olanlar vardır,'¹² demiştir. Bu sözleri kabul ediyor musun?" Kabul ettiğini söylediği zaman, ona dedim ki: "Hz. Peygamber'i belirli bir çeşit mucize ile kısıtlamayan, onun tarafından O'na bir yeminle bağlanabilme olasılığını bağışlayan Allah'a şükürler olsun! Yeminin ne ile ilgili olduğunu özellikle belirtmemiştir. Böylece, havada ya da su üzerinde yürümek, uzak mesafeleri kısacık bir zaman içinde aşmak, yemeden yaşamak, insanların ruhlarında neler bulunduğunu algılamak ve doğru kişilere ait olarak diğer anlatılan şeyler gibi olasılıklar ima edilmiştir ki eğer kişi bunları içtenlikle Allah'tan dilerse, O da vaadini yerine getirsin." Bunun üzerine Ebu el-Kasım'ın kafası iyice karıştı ve derin bir sessizliğe gömüldü. Şeyh de bana dedi ki: "Allah, Vellilerinden gelecek iyiliklerle seni ödüllendirsin!"

Bir keresinde de onu görmeye gittiğimde aşağıdaki dize-leri okuyordu:

"Tarçın kabuğu ve kaba bir hasır

Çoğunlukla benimki gibi bir evde bulunur."

Bu dizelerin nedeni, doğru bir kişi olan, kendisini manevi çalışmalara ve gezmelere vermiş, kendisini Allah'a adanmış olan Ebu el-Abbas Ahmed bin Mutrif el-Kancabari'ye Allah'ın dünyevi bir lütufta bulunmuş olması idi. Bizim Şeyhimize geldi ve eline geçmiş olanı ona teklif etti; ama Şeyh bunu reddetti ve ilk dizelerini yukarıda verdiğim şiiri yazdı. Hiç kimsenin evine sığınmaz ve hiç kimseden de erzak kabul etmezdi. Sorunlu birisi onu ziyarete geldiği zaman, onun işini Allah'a emanet eder bu da o kişide daima bir rahatlama-yaya yol açardı. Allah'tan utancından dolayı kendisine ya da başkasına ait bir gereksinimden hiç söz etmezdi. Birisinin bir şeye gereksinimi olduğu zaman, o kişiyi geliriyle doyurmak

için değerli koleksiyonundan birkaç kitap satardı. Onu ziyaret etmek fırsatını bulduğum bir keresinde kitap koleksiyonunun büyük ölçüde küçülmüş olduğunu görmüştüm. Bu konuya değindiğim zaman, onların hayatının artık döküntüleri, istenmeyen kumaşları olduğunu söylemişti. Sonunda hepsi satılmıştı ki o da öldü; Allah ona rahmet etsin. Ben o sırada Doğu'dayken, Sevilla'da ölmüştü.¹³

Dipnotlar

1. *Fütuhat*, II, s. 6, 81, 177. Arkadaşı el-Belvi tarafından da kendisinden sıklıkla söz edilir, *Kitab Elif Ba* (1286), I, 23, 26, 153, 155, 389, 393, 410, 452-3, 489.

2. Bu dizeler Hz. Musa'nın Tanrı ile yanan çalılıkteki konuşmasına bir göndermedir.

3. El-Muhasibi, ilk dönem Sûfilerinin en önemlilerinden birisidir; isminden de anlaşılacağı gibi kişinin kendi kendisini incelemesi (*muhasebe*) ve öz-disiplin (*mücahade*) konusuna çok büyük bir önem vermiştir. Bağdat'ta 243/M. 857 yılında ölmüştür.

4. Kul (*abd*) Rabbinin kendisi ile ilgili iradesini hiçbir zaman tümüyle bilemez.

5. Tanrısal lütuf ve Yol'da ulaşılmış olan makama göre kul, Tanrı tecellisini ya Güzellik/Cemal yaniyla, ki bu ona manevi bir Açılma/Genişleme (*basf*) verir, ya da Şiddet/Celal yaniyla gösterir ki bu da kulda manevi Sıkıntı (*kabz*) oluşturur. Hucviri, *Keşf el-Mahcub*, s. 374-6

6. Bu Şeyh, el-Üryani'dir.

7. Sûfilere göre her "zaman" (*vakıf*) insanda kendi uygun tepkisini uyandırmalıdır. "An"a uygun olan şeyi kim yoksayar ya da aldırılmaz ise hakikatin ona vermeyi dilediğini elinden geçirir. Hucviri, *Keşf el-Mahcub*, s. 367-70.

8. Esad Efendi 1777, f.108b.

9. Cuma ya da Cemaat namazı, kentin ana camisinde kılınır.

10. Müslim, *Hudud*, 18.

11. Buhari, *Sulh*, 18.

12. Kaynağı bulunamamıştır.

13. Bu, Hicri 598, Miladi 1201'den bir süre sonradır. *El-Belevi*'ye göre Hicri 603, Miladi 1206'da hala sağdı. *Elif Ba*, I, s. 153.

*(9) Terzi Ebu Abdullah Muhammed
El-Hayyat*

ve

*(10) Çömlekçi Ebu El-Abbas Ahmed
El-Cannar*

Onlar, 590/1194'te Mekke'ye Hacca gidene kadar Se-villa'da dostluk ettiğim iki kardeşti. Seni ziyaret etmiş oldu-ğum yıl da bu yıldır.

Mekke'ye geldikten sonra Ahmed orada bir yıl kadar kaldı ve sonra da Mısır'a giderek Melamilik'e katıldı. Diğer tarafta, Muhammed ise beş yıl kadar Mekke'de kaldı ve sonra da senden ayrılmış olduğum 598/1201-2 yılında Mısır'a giderek kardeşine katıldı. Ben ise onları Mısır'a geldiğim zaman buldum ve Ebu Abdullah'ın hasta olduğu süre için- de onlarla birlikte kaldım. Orada bulunduğum süre içinde Ramazan orucunu da onlarla birlikte tuttum.¹

Ebu Abdullah, kardeşinden çok önce Yol'a girmişti. Ana-sına son derece bağlı bir evlattı ve annesi ölünceye kadar da onun gereksinimlerini karşılamıştı. Allah korkusu onda o denli güçlüydü ki namaz sırasında kalbinin atış sesleri uzak-tan bile duyulabilirdi.² Çok ağlar ve uzun süre hiç konuşma-dan hüzünlü ve düşünceli bir durumda, zaman zaman iç çekerek dururdu. Ondandır alçakgönüllü ve daima ye-

re bakarak başını öne eğmiş bir kişiyi görmedim. Başkalarıyla bir araya gelmezdi. İkiyüzlülükten uzak bir insandı; nasihatlerinde isabetli ve imanda da güçlüydü. Yoksulluk ve talihsizliklerden etkilenmiş olmasına rağmen hiç kimseyi suçlamaz ve büyük bir sabır gösterirdi. Aynı zamanda, büyük bir manevi etkiye ve güce sahip bir insandı; ben daha küçük yaştaiken komşumuzdu ve ondan Kur'an öğrenirken ona çok bağlanmıştım. Bir camiye girdiği zaman onu gören herkes saygı gösterirdi. Hiçbir zaman ilk sözü söyleyen o olmazdı ve sadece çok gerekli olduğu zaman yanıt verirdi. İman'a sıkı sıkıya bağlanmıştı ve ben de Yol'a girdiğim zaman en çok o ve kardeşi gibi olmak istemiştim.³ Ona sıkıca bağlandım ve onun rehberliğinden ve bana bir örnek oluşundan çok büyük yararlar sağladım. O da benden çok hoşnuttu. Her şeyi kendi üstüne yüklenmekten kaçınarak karşılaştığı tüm incinmelere sabırla göğüs gererdi. Görüleri doğru çıkardı ve Allah'la konuşmaktan büyük bir zevk alırdı. Gecelerini namazla, gündüzlerini de oruçla geçirirdi. Hiçbir zaman boş durmazdı ve kendisini sürekli ve dikkatli bir biçimde öğrenmeye vermişti.

Dördümüz, o ve kardeşi, bir arkadaş ve ben, bir araya gelir ve bize çeşitli fırsatlarda bahşedilen manevi ilhamları eşit olarak aramızda paylaşırdık. O günlerden daha iyisini hiç anımsamıyorum.

Şimdi, onun manevi Yoğunlaşma'sının derecesini gösteren bir olayı anlatayım. Kendi evimiz, onunkinden biraz uzaktaydı ve birgün, akşam ezanı okunurken, hem onun yanında olmak hem de eve gitmek için içimde güçlü bir istek duydum, ama hangi yolu seçeceğimi de bilemiyordum. Ben birincisini seçtim ve evine vardığımda onu, odasının ortasında yüzünü Mekke'ye dönmüş olarak buldum. Kardeşi sünnet namazları kılıyordu. Onu selamladığım zaman, gülümsedi ve "Seni ne alıkoydu? Kalbim senin üzerinde yoğunlaşmıştı, çünkü senin üzerinde bana lazım olan bir

şey var" dedi. Gerçekten de cebimde beş dirhem vardı ve bunu hemen kendisine verdim. Sonra da bana, Ali el-Salavi adlı bir kişinin(medicant) ona başvurduğunu ve ona verecek hiçbir şeyi olmadığını açıkladı. Sonra ben de eve döndüm.

Onlara yemek ve giysi vererek yoksulların gereksinimleri ile bizzat kendisi ilgilenirdi. Gerçekten de çok ince ve sevilen bir kişiydi, küçükleri sever ve korur, büyüklere de saygı gösterirdi. Herkese hakkını verirdi ve birçok kişinin de ona borcu vardı; onun tek borcu ise sadece Allah'aydı. Onu daima bu hal içinde bulmuştumdur, Allah ikimizi de Bağışlamasından uzak tutmasın.

Kardeşi, Ebu el-Abbas'a gelince, ne adamdı o! Baştan aşağı bir ahlak örneği idi ve en küçük bir ahlaksızlıktan bile uzak dururdu; Allah'a yakınlaşmış ve kendisini O'na adanmış, son derece güvenilir bir kişiydi. "Bir perdenin arkasından"⁴ İlahi Hitaba mazhar olmuş kişilerden birisi olarak derin düşüncelerinde güçlü, arkadaşlığı hoş, her şeyde yardımcı ve nazik, hoşgörülü, Allah'ı hoşnut eden her şeyde uyumlu, ama O'nu hoşnut etmeyen her şeye de güçlü bir biçimde karşı çıkan birisiydi. Allah adını zikrederdi ve bu isim adeta onu tümüyle kaplamıştı; herkes ondan söz ederdi. Her ne kadar bazen unutkan görünse de, bir olayın hemen cezasını veren birisi kadar da çabuk davranırdı. Kendisini, gizemlerin otoritesine bırakmıştı ve çoğu zaman derin düşünceler içinde olurdu.

Ne zaman bir konuyu ele alıp üzerinde düşünsək, kendi içine dalarak bizden uzaklaşır ve sonra da bize, o sorunun başka bir yönünü gösterirdi. Bugün bile hâlâ böyle davranır.

Manevi lütufları yoluyla, kendisinden birçok ruhsal yarar sağladığı kardeşine hizmet etmiştir sadece.

Diğer birçok yoldaşlarımızla olduğu gibi, Şeyhimiz el-Ür-

yâni ve Ebu Muhammed bin Cüneyd ile de tanışmıştır. Kardeşinin hastalığı olmasaydı Mekke'ye kadar bize eşlik etmekten büyük bir zevk alacaktı; gerçekten de eğer onun sağlığı iyi durumda olsaydı, Mekke'ye hepimiz birlikte gidecektik.

O sırada veba ve kıtlık Mısır'daki insanları esir almıştı.⁵ Birgün bizim bu Şeyhimiz sokakta yürürken, açıklıktan ölmekte olan bebekleri görmüş. Bunun üzerine, "Ey Rabbim! Bütün bunların anlamı ne olabilir ki?" demiş ve derin bir düşünce hâli içine girerek kendini kaybetmiş. O zaman bir ses kendisine, "Ey Kulum! Ben senin bir şey yitirmene neden oldum mu?" demiş; o da "Gerçekten de hayır" diye yanıtlamış ve ses devam etmiş, "Önünde gördüğün çocuklar bir günahın meyveleri olduğu için sen karışma. Bunlar, benim yasalarımı hafife alan bir halk, bu yüzden Ben de Yasamın kınayışlarını onların üzerine yükledim. Benim Yasalarımı hafife alanlara böyle yaparım. Onlarla sen ilgilenme".* Tekrar kendisine

* Metnin bu bölümü oldukça akıl karıştırıcıdır. Buradaki açıklamayı pekçok açıdan incelemek mümkündür. Bu incelemelerden bazıları şu şekilde olabilir:

1. İslam inancı, ruhun günahla doğduğunu kabul etmez. Tam tersine insanlar bu dünyaya günahsız gelirler. Bu açıdan bakıldığında bu söz belirlen bir şekilde İslam'ın temel inancı ile çatışmaktadır.

2. Herhangi bir ruhun belli bir günaha ya da acıya ortak olabilmesi için onu hakke edecek bir şey yapmış olması gerekir ki, bu durumda bebeklerin ruhlarının böyle bir acıyı hak edebilmeleri için yaşam öncesinde ya da bir önceki yaşamlarda bu acıyı yaşamalarına neden olacak bir şey yapmış olmaları gerekir. Tabii bu durumda ister istemez reenkarnasyon kavramı ile karşı karşıya kalmaktayız. Ancak İslam'da bilindiği kadıyla reenkarnasyon inancı yoktur ve Tasavvuf ehilleri "Devir" düşüncesinin reenkarnasyona karşılık gelmediğini belirtmektedirler.

3. Adı geçen Şeyh, Allah'ın sesini duyduğunu iddia etmektedir ama İslam'da tanımlanan Allah'ın bu tür bir ceza vermeyeceği ortadadır. Aksi takdirde, insanların bir özgür iradeye sahip oldukları iddiası ile çelişmiş olacaktır. Çünkü özgür iradenin tam olarak işlemesi için yaşama belli bir günah ile gelmemek gerekmektedir. Bu durumda ister istemez acaba Şeyh'in duyduğu ses gerçekten de Allah'ın sesi miydi sorusunu sormak gerekmektedir.

Bu sorgulama daha da sertleşerek sürebilir. Ancak bu sorgulama bu kitabın konusu değildir. Her ne olursa olsun Dharma Yayınları olarak bizler bu paragrafta anlatılan düşünceye kesinlikle katılmamaktayız. -Editörün Notu

geldiği zaman, artık gördükleri yüzünden bir rahatsızlık duymuyormuş. Bu Şeyh birçok kereler böylesine konuşmalar deneyimlemişti.

Kendisini başkaları önünde feda etmek açısından ondan daha iyisine rastlamadım. Allahım, Rahmeti içinde beni onlarla birlikte kılsın ve bizleri hiç ayırmasın.

En Değerli İnciler'den

Ebu Abdullah Muhammed el-Hayyat

Evimde boş bir testi vardı ve birgün kardeşler için bulamaç hazırlıyordum, ama içine koymak için evde bal ve tereyağı yoktu. Aldım boş testi ve ona götürdüm. İki eliyle testi eline aldı ve üzerine doğru, "Allah'ın adıyla yel!" dedi ve ondan sonra da testinin içinde bulamaçın üzerine tereyağı ve bal döktü.

Birgün kardeşlerimizden birisinin evindeyken, bize gözleme ve bal getirmiş, biz de hemen yemeye koyulmuştuk. Bal bittiği zaman, ev sahipleri sabırlı olmamızı ve belki de gelen birisinin bal getirebileceğini söylediler. Ama Şeyh bize lokmamızla bir kez daha tabağı sıyırmamızı ve aradığımızı bulacağımızı söyledi. Bunu yapıp da lokmalarımızı ağızımıza götürdüğümüz zaman gördük ki lokmalardan bal damlıyordu. Sonra, içimizden birimiz balı görmek dilediğini belirtti. O zaman ellerimizi sıkıca birbirine kenetlememizi söyledi. Bunu yaptığımız zaman balın, tabağın kenarlarından hepsini dolduruncaya kadar sızmakta olduğunu gördük. Böylece bir kez daha oturup yemeye başladık ve herkes için yeterinden fazlası vardı önümüzde.

Ebu el-Abbas Ahmed

O da Mısır'da öldü. Mumlar Camisi'nde imamdı. Mısır'da Ahmed el-Hariri olarak tanınırdı. Gizlide/Bâtında olanı kendi gözleriyle görüyormuşçasına Allah'ın dininde kararlı ve güçlüydü.

Dipnotlar

1. Ramazan ayının 30 günü boyunca, şafaktan güneşin batışına kadar oruç tutmak her Müslüman'ın görevidir. Buna ek olarak kişiler ibadetlerini artırırlar ve Kur'an'ın tümünü baştan sona kadar bir kez daha okurlar. Müslüman toplumlarda erkeklerin Ramazan ayının son on gününün büyük bir bölümünü camilerde ibadet halinde geçirmeleri çok yaygın bir uygulamaydı (*i'tikaf*). Hucviri, *Keşf el-Mahcub*, s. 320-4. İbn Arabî'nin bu ziyareti Hicri 603, Miladi 1206 yılındaydı.

2. İslam'da gerçek ibadetin gereksinimlerinden bir tanesi de kişinin ibadet sırasında Tanrı ile doğrudan iletişiminin farkında olmasıdır. O'nun aracısız olarak huzurunda bulunduğu duygusu, saygı dolu bir huşu ve O'nun Celal'ini hissetmek gerekir. Büyük Süfîler arasında, ibadetin etkileri ile ilgili olarak birçok öyküler anlatılmıştır. *Keşf* adlı eserinde Hucviri, namaz kılarken ayağının bile kesilmesini hissetmeyecek derecede kendisinden geçen bir Süfî'nin öyküsünü anlatmaktadır.

3. Metinde *ukht* (kızkardeş) yazmaktadır, ama doğrusu "erkek kardeş" olmalı.

4. "Vahiy, bir perdenin arkasından ya da bir elçi göndermek dışında bir ölümlünün Tanrı ile konuşması olası değildir..." (Kur'an, XLII, 51).

5. İbn el-Athîr, *Chronicon*, ed. Tornberg, XII, s. 112.

6. Esad. Efendi 1777 f. 84a. El 85b.

(11) Ebu Abdullah Bin Cumhur Muhammed

Bu kişi, Ebu Ali el-Şakkaz'ın ve yukarıda sözü edilen, kendini son derece ibadete vermiş olan Ebu Abdullah el-Hayyat'ın çağdaşıydı. Kur'an'ı ve Arap dili gramerini çalışmıştı, ama şiir tekniğini incelememişti. Ebu el-Hasan el-Usmânî'nin anlattığına göre, küçükken bir keresinde Şeyhine Kur'an okurken bir def sesi duyulmuş ve bunun üzerine de Şeyh, parmaklarıyla kulaklarını kapatmış ve öylece sessizlik içinde kalakalmış. Bir süre sonra sesin durup durmadığını sormuş. Durmadığını söylendiğı zaman, hâlâ parmaklarıyla kulaklarını tıkar bir biçimde ayağı kalkmış ve ona okumaya başladığı bölümü bitirebilsin diye Ebu el-Hasan'ı da kendisiyle birlikte gelmesi için davet ederek kendi yerine gitmiş.

Ne zaman bir dilencinin sesini ya da aynı amaçla birisinin Kur'an okuduğunu işitse, hemen o tarafa dönerdi. Bu dünyadan alınincaya kadar hep "rûku ve secde edenler"den birisi olmuştur. Yiğit bir kalbi vardı, ama bedeni zayıf ve yüzü de solgundu; kendi kendisine karşı da çok sertti. Birisi ona kendi canına karşı daha yumuşak davranmasını önerdiğinde, Allah'ın acımasına layık olmak için kendi kendisine böyle davrandığını söylemişti. Gecenin geç saatlerinde kalkıp yorgunluktan bulunduğu yere yığılıncaya kadar Kur'an okurdu. Ancak bundan sonra uyumak için

uzanır ve kendi kendisine, "Ey yanağım! Şimdi kendini bu yumuşak yastığın üzerine bırakıyorsun, ama öldükten sonra sert kayaların üzerinde yatacaksın," der ve bunu söyler söylemez de sanki bir yılan sokmuş gibi hemen sıçrayarak yerinden kalkar ve sabaha kadar seccadesinin üzerinde kalırdı.

Ebu Yakup el-Kumi'ye hizmetim sırasında vefat etti. Mezarına indirilirken çok şaşırtıcı bir şey gördüm: Allah, onun mezarında büyük bir kayanın bulunmasını sağlamıştı. Bunu gören birisinin dikkati kayanın üzerine çekildi ve cesedi mezara indiren kişi de kayayı çekti ve yanağının altına yerleştirdi. Böylece Allah da onun yatmaya gitmeden önce kendi kendisine söylemiş olduğu sözü yerine getirmiş oldu.

Kendisini insanlardan ayırmış bir münzevi ve arif bir kişiydi; Allah'a sıkı sıkıya yapışmış ve onunla vahdet halinde olmayı arar, sadece Allah'a ve O'nun kitabına adanmış olan şeyleri severdi. Allah, onu bu hayattan en iyi döneminde ve manevi çalışmalarının doruk noktasındayken aldı. Kendi ruhuna sık sık, "Seninle birlikte gösterdiğimiz çabalar ben ölünceye kadar bitmiş olmayacak" derdi. Kendisini Allah'a ibadet için adayış biçimi eşsizdi.

En Değerli İncileri'den¹

Çocukluğundan itibaren Allah'a ibadet ederek büyümüşü. Dinsel hukuk, Kur'an okumak ve Arap dili üzerine eğitim görmüşü. Başkalarıyla ne zaman bir geziye çıksa, diğerlerinin önderi olduğunda ve ona uymaları gerektiğinde ısrar eder ve onlar da bunu daima kabul ederdi. Bundaki tek amacı da diğerlerinin yüklerini kendi sırtına almak ve onları rahatlatmaktı.

¹Esad Ef. 1777, f. 89a.

(12) Sepici Ebu Ali Hasan El-Şakkar

Bu kişi, Sevilla'daki grubumuzda bulunanlardan birisiydi ve o kentte öldü. Şeyhimiz, Şeyh el-Adevi'ye ölün-ceye kadar hizmet etmiştir.

Ağlamaya çok eğilimliydi ve gözyaşları, yüzünden neredeyse hiç eksik olmazdı. Tanrı adamlarının en seçkinlerinden bir tanesi olan amcalarımdan biri¹ ile dostluk ederdi.

Bir gece ben onun evindeyken, üzerinde namaz kılmak için yeni bir hasır yaydı ve namaz kıldıkça da gözyaşları hep hasırın üzerine aktı. İkinci gün o hasırı koyduğu yerden kaldırdı; üzerine gözyaşlarının akmış olduğu yer çürümeye başlamıştı. Tarikata girdiğim zamandan o öldüğü zamana kadar onunla olan dostluğumu sürdürmüştüm.

Evlilik haline çok bağlıydı ve onsuz yapamazdı. Şeyhimiz el-Şubarbuli, onunla kendi yeğeni arasında bir evlilik düzenlemek istemişti. Birgün Um el-Zehra onu ziyarete geldi ve Şeyhin dileğini anlattı. Günlerden Pazardı. Haberi işittikten sonra, sanki gizli bir konuşma yapıyormuş gibi bir süre için kafasını önüne eğdi, sonra doğruldu ve "Bütün insanlar arasında doğal olarak seve seve Şeyh el-Şubarbuli'nin akrabası olmak isterdim, ama ben zaten evliyim ve beş gün sonra da gelinimi ortaya çıkaracağım," dedi. Kimin kızı ile evli olduğu kendisine sorulduğunda ise, "Yakında göre-

ceksiniz!" diye yanıtladı. Evine döndükten sonra da beş gün boyunca yatağında yattı ve öldü.

Tadı en acı olan bitkileri alır, size sanki tatlılar ikram ediyormuş gibi sunardı. Birçok manevi lütfun sahibiydi ve onunla olan yakınlığımdan çok yararlar elde etmiştim. Yöntemi, el-Suhaili'nin² Kırk Yazı'sında anlatılmıştır. Çok büyük bir cesarete sahip bir insandı ve kendi alinteleri ile yaşadı. Ölümünden sonra kardeşi ona ait bir görü görmüş ve Allah'ın ona nasıl davrandığını sormuş; o da, "Bana hergün, sekiz güne yetecek kadar iş veriyor," demiş.

Daima oruç tutardı ve sık sık da gece-gündüz orucu yapardı (Visal)³. Çok dua eder ve namaz kılardı, kendi cinsinden olmayanların arkadaşlığından kendisini uzak tutardı. Gerçek bir ruhla söylenen sözlere ait büyük bir espri gücü ile tanınmıştı, ama yalancılıktan nefret ederdi ve yalancılara da hiç tahammülü yoktu.

Birgün, birkaç deriyi nehirde yıkayıp sonra da güneşin altında germek için Banu Salih'in yerine gitmişti. O bu işleri yaparken Sevilla'lı bir kadın da oradan geçiyormuş. Sevilla halkı ve kadınları, nükteli ve nazik insanlardır. Kadın, arkadaşına seslenmiş ve Şakkaz tabakçı olduğu için ona bir şaka yapmayı önermiş. Burada şu açıklanmalıdır ki bizim aramızda şakkaz, derileri beyazlatıp yumuşatmak işi ile uğraşanlar için kullanılır ve o yörenin insanları da bu sözcüğü, kadınlar ile hiçbir şey yapmak istemeyen erkekler, yani üzerlerinde çalıştıkları deriler gibi yumuşak organlı erkekler için bir takma ad olarak kullanırlar. Kadın gelmiş ve onun yanında durmuş, ama o, hiç yorulmadan ve durmaksızın içinde bulunduğu zikir halindeymiş. Sonra kadın ona hayatını kazanmak için ne iş yaptığını sormuş. Kadının sorusunun amacını çok iyi bildiği için kadına gitmesini ve kendisini yalnız bırakmasını söylemiş. O zaman da kadın, "Bu işin içinden böyle kolayca sıyrılamazsın" demiş. Şakkaz

gölümsemiş ve "kuru olanı ıslatır, sert olanı yumuşatır ve kıllı olanı da yolarım" diyerek şakkaz sözcüğünü kullanmadan yanıtını vermiş. Bunun üzerine de kadın gülererek "Biz ona bir oyun oynayalım dedik, ama o bizden daha kurnaz çıktı," demiş.

Çok büyük bir ruhsal etkiye sahip bir kişiydi; kusursuz bir kalbi vardı ve hiç kimseye en ufak bir kin tutmazdı. İnsanların yaşayış biçimlerinden habersiz olarak büyük bir mutluluk içinde bulunurdu ve herhangi bir kişinin Allah'a nasıl karşı gelebildiğini anlayamazdı.

En Değerli İnciler'den⁴

Ağzına hiçbir zaman "Ben" sözcüğünü almamıştır ve ben de onu bu sözcüğü kullanırken iştmedim. Tarikata girmeden önceki cehalet dönemimde, amcalarımdan birisini ziyaret nedeniyle bazen bize gelir ve birkaç gün bizde kalırdı.

(Evlilik teklifi ile ilgili *İnciler*'deki bölüm ise biraz daha farklıdır.)

Evlenmesi için kendisine uygun bir hanım aramış ve durumu da bir çözüme ulaştırmıştık. Ama o sırada ben hastalandım ve beni ziyarete geldiği zaman bu konuyu kendisiyle konuştum. "Kardeşim, ben zaten evliyim ve Perşembe günü de zıfak evime gireceğim," dedi. Bu konuşma Cumartesi günü idi. Ondandan sonra da gitti. Bir süre sonra, kendisini Allah Yolu'na adanmış olan Um el-Zehra beni görmeye geldi; kendisine olup bitmekte olanları anlattım. Benden ayrıldıktan sonra Um el-Zehra, Şakkaz'ı görmeye gitmiş ve Şakkaz'ın aşağı yukarı hemen benden ayrıldıktan sonra hastalandığını öğrenmiş. Evlilik konusunu ona açtığı zaman Şakkaz, "Fatma, kardeşim İbn el-Arabî'ye söylemiş olduğum gibi beş gün sonra zıfak odama gireceğim,"

demiş. "Kiminle evleneceksin ve nasıl olur da bizden bir sır saklarsın?" diye sormuş kadın. O da, "Kardeşim, Perşembe günü öğreneceksin," diye yanıtlamış. Kendisi Perşembe günü öldü, gömüldü ve Cennet'e girdi. Allah dilediyse, damatlığı Cuma gecesi gerçekleşmiş oldu.

Dipnotlar

1. Bu amca, bir sonraki portrenin konusudur. Sûfiler genellikle kendilerinden Tanrı Kavmi olarak söz ederler.
2. Abdül Rahman el-Suhalî, Malaga yakınlarında ölmüştür (581/1185).
3. Karşılaştırınız. Buharî, Şavm, 20.
4. Esad Efendi. 1777, f. 90a

(13) Ebu Muhammed Abdullah Bin Muhammed Bin El-Arabi

Bu Şeyh, kendisi Yol hakkında hiçbir şey bilmeyen küçük bir çocuğun aracılığı ile yaşamının ileri yaşlarında Yol'a girmişti ve amcalarımdan birisiydi. O sıralarda seksenlerindeydi. Yol'da bir noktaya gelinceye kadar kendisine ağır bir disiplin uygulamış, sahillerde insanlardan uzak bir yaşam sürmüştü. Hergün Kur'an olurdu ve bunun yarısını da Yol'a girmesine neden olan çocuğa adardı.

Evinde otururken sık sık "Şafak söktü" derdi. Bir keresinde bunu içerde oturduğu halde nasıl bildiğini sorduğumda, "Evladım, Allah, Kürsi'nin altından, Cennet'ten de geçen bir rüzgâr gönderir ve bu rüzgâr, şafak vakti Cennet'ten gelerek her gerçekten inançlı kişi hergün bunu hissetsin diye burada da eser," diye yanıtladı.

Bu amcam, önünde bir yastık gibi asılı duran büyük bir fıtık hastalığından çok çekerti. Ayrıca ona çok acılara neden olmuş, sağı solu belli olmayan bir de oğlu vardı. Allah'ın ona belasını vermesi için dua etti ve o da hasta oldu. Sonra da Allah'a, oğlu hakkında hükmünü vermesi için dua etti ve kendisinin de ölmeye hazır olduğunu söyledi. Böylece, oğlu ondan önce öldü ve o gömülürken amcam, "Allah'a şükürler olsun! Bu oğlumdan sonra ben kırk gün daha hayatta kalacağım ve sonra da onu izleyeceğim," dedi. Gerçekten de söylediği kadar yaşadı ve sonra da öldü.

Öldüğü gece, yatsı namazından sonra onun yanında kalmıştık; yüzü, Mekke'ye dönük olarak yatıyordu. Fıtığı iyice büyümüştü. Bir süre sonra hepimize yataklarımıza gitmemizi söyledi. Biz farketmeden ölüp ölmemiş olduğuna bakmak için sabah erkenden kalktım. Fıtığını aradığımız zaman, yerinde hiçbir şey göremedik. O zaman o şişliğin belki de gazdan ileri gelmiş olabileceğini ve gerilmiş olan deri üzerinde bir ize rastlayabileceğimiz söylendi. Ama deri, herhangi bir normal kişininki gibi oldukça normaldi. Allah'ın bunu ortadan kaldırmış olmasına çok şaşırmıştım. Yaşamı boyunca bizlere sık sık mucizeler anlatırdı.

Öldüğü gün ile Yol'a katıldığı zaman arasında üç yıllık bir süre geçmişti ki bu, benim Yol'a başlamamdan önceydi.

En Değerli İnciler'den¹

Evinin yakınlarında, taze şifalı otlar ve ilaçlar satan bir adamın dükkkanı vardı. Amcam sık sık gider ve bu adamla birlikte onun dükkkanında otururdu. Birgün, üzerinde ibadet hali taşıyan yakışıklı bir genç, dükkkanın sahibi amcam sanarak ona gelmiş ve beyaz yenibahar istemiş. Amcam gırgır geçer bir tonla "O da ne ola ki?" demiş. Bunun üzerine genç de bir rahatsızlığı olduğunu ve bir kadının kendisine beyaz yenibahar kullanması gerektiğini söylediğini belirtmiş. O zaman da amcam, "Senin ne kadar cahil olduğunu görüyorum. Sana güldüm, çünkü yenibahar, beyaz olmaz," demiş. O zaman da genç, "Amcacığım, benim bu konudaki cehaletim Allah'ın gözünde bana hiç zarar vermez, ama ilerlemiş yaşına rağmen Allah'a karşı gelmekteki ısrarını görünce, senin Allah'a ait dikkatsizliğinin sana çok zarar vereceği belli" diye yanıt vermiş. Amcan bu uyarıyı kalbine yerleştirmiş, o gence hizmet etmiş ve Yol'a da onun eliyle başlamış.

Yol'a başladıktan sonra üç yıl yaşadı. Bu süre içinde yüksek manevi derecelere ulaştı ve Allah'ın Rahmet'ine

yaklaştı. Zamanının çoğunu kapalı kapıların ardında, halvet odasında geçirirdi.

Davranışı babam için de büyük sorunlar yaratan, ne yaptığını bilméz bir oğlu vardı ki babam onu ülkeden sürdürtmek istemişti.² Amcam bunu işittiği zaman beni çağırıp "Evladım, git kardeşime, benim oğlumu kendi haline bırakmasını söyle, çünkü yakında o ölecek ve ondan kurtulacağız. Onun ölümünden sonra ben de kırk gün daha yaşayacağım ve ölüm sonrasında onunla buluşacağım; böylece baban her ikimizden de kurtulmuş olacak," dedi. Gerçekten de her şey tam onun dediği gibi çıktı.

Dipnotlar

1. Esad Efendi 1777, f. 90b.

2. İbn Arabi'nin babası devlet hizmetinde çalışıyordu.

(14) Moron'lu

El-Mavvuri¹ Hoca'nın Oğlu, Ebu

Muhammed Abdullah

Bu adam, kendisine "dindar hacı" diye hitap eden Ebu Medyen'in hizmetindeydi. Abd el-Rezzak² ile birlikte Hac görevini yerine getirmişti ve Mekke'de bulunduğu sırada da Ebu Abdullah bin Hasan³ ile arkadaşlık etmişti. Bu kişi, ona olan sevgisinin bir işareti olarak evlenmesi için kendi kızını ona teklif etmiş, ama Ebu Muhammed, kıza olan bütün yükümlülüklerini yerine getiremeyebileceğinden korktuğu için bunu kabul etmemişti.

Ebu Medyen bu kişiyi çok severdi ve birgün ona, "İnsanları Allah'a çağdırmaktan ve hiçbir yanıt almamaktan bıktım artık; iyisi mi ben dağların birinde bir mağaraya yerleşeyim, sen de bana eşlik et ve ben ölünceye kadar da yanımda kal," demiş. Bunları bana kendisi anlatan Ebu Muhammed devam etti: "Şeyhin bu sözleri beni çok mutlu etti ve Allah ile başbaşa kalınabilecek bir yer biliyordum. O gece rüyamda Şeyh Ebu Medyen'in insanlara vaaz verdiği zaman güneş gibi parladığını ve sustuğu zaman da ay gibi olduğunu gördüm. Ertesi sabah erkenden rüyamı ona anlattığım zaman, Şeyh gülümsedi ve "Evladım! Allah'a şükürler olsun! Çünkü ben de tüm karanlıkları ortadan kaldıran ve tüm kaygılıları rahatlatan güneş gibi olmak isterdim" dedi."

Bu Abdullah, çok büyük bir manevi güce ve dürüstlüğe sahipti. Bir keresinde, Ebu Medyen'in Bugia'daki yerinden annesini görmek için İspanya'ya yola çıkarken, Ebu Medyen ona, Almeria'da yaşayan ve İbn el-Arif'in arkadaşı olan ve Ebu Medyen, Mısırlı Ebu el-Rabi el-Kafif, Kana'lı Abd el-Rahim ve Cazirat el-Dahab'lı Ebu Necâ ile çağdaş olan Ebu Abdullah adlı ve el-Gazzal (iğci) diye tanınan yaşlı bir şeyhe selamlarını götürmesini söylemişti.

Şeyhimiz Almeria'ya gidince, Şeyh Ebu Abdullah'ı aramaya koyulmuş. Evine geldiğinde, Şeyhin izdeşlerini evin önünde otururken bulmuş. Gelmiş olduğunu Şeyhe iletmelerini söylemiş. Onlar da Şeyhlerinin o sırada uyumakta olduğunu söylemişler ve onu ağırlamak için hiçbir şey yapmamışlar. Onların konuğu tanımamaktaki bu duyarsızlığı onu üzmüş ve kendi kendine, "Eğer Allah'ın işi için geldiysem, Allah da şimdi onu uyandırır," demiş. Bunu söyler söylemez, kapı açılmış ve uyuklu gözlerini ovarak bir konuğun gelip gelmediğini soran Şeyh ortaya çıkmış. Sonra da onu selamlamış ve uygun bir karşılama ile gereken saygıyı göstermiş.

Ebu Muhammed'in manevi hali genellikle "Bast/Genişleme" iken, Ebu Abdullah'ın yakınları ise "Kabz/Daralma" hali içindeydi. Bu yüzden, onlara veda ederken Şeyhin yakınları, "Ey Ebu Muhammed! Bast halin biraz daha az olsaydı!" demişler. O da "Bast" ile ne demek istediklerini sormuş ve "Rahmet" diye yanıtlamışlar. O zaman da "Kabz" ile ne demek istediklerini sormuş ve "Ceza" demişler. Bunun üzerine, "Allahım, beni, senin Rahmet'inden Ceza'na götürmel!" demiş ve hepsi de bundan çok utanmışlar.

Granada'ya geldiği zaman, Ebu Medyen ile birlikleyken tanımış olduğu Şeyh Ebu Mervan'ın yanında kaldı. Ebu Medyen'in arkadaşlarının, kendi içlerinden birisine sağladıkları şifaya Ebu Mervan'ın bizzat kendisi tanık olmuştu. Granada'daki arkadaşlarına bunu anlattı. Bu yüzden, Ebu

Muhammed geldiği zaman onu görmek için evde insanlar toplandı; üzerinde lor peyniri ve bal ile dolu çanaklar olan bir masa hazırlanmıştı. Ama ev sahibinin oğlu o sabah erkenden uzaktaki bir köye gittiği için onlarla birlikte yemekte olamaması arkadaşlarını üzmüştü.

Ebu Muhammed ve orada bulunan diğerleri yemeklerini yedikten sonra, Ebu Muhammed, "Eğer isterseniz, yemeği ben burada onun yerine yiyeyim ve o nerede olursa olsun kendisini doymuş hissetsin," dedi. Bunu işittikleri zaman, böyle bir şeyin olabileceğine dair kuşklarını dile getirdiler ve böylece de Ebu Mervan, ona bu söylemiş olduğu şeyi yapması için teklifte bulundu. Allah'ın adını zikrettikten sonra, sanki daha önce hiçbir şey yememiş gibi yemeye başladı. Bitirdiği zaman, "Burada olmayan dostumuz şimdi öylesine doydum ki, eğer biraz daha yiyecek olsa ölür," dedi. İnsanlar bu söze çok şaşırdılar ve onun yerine yemiş olduğu kişi dönene kadar evden ayrılmamaya karar verdiler.

Akşam geç saatlerde o kişi döndü ve herkes ona hoş geldin dedikten sonra, o sabah giderken yanında götürdüğü erzağı niçin hâlâ yanında taşıdığını sordular. O zaman adam anlattı: "Kardeşlerim, bugün bana çok tuhaf bir şey oldu. Köye ulaşıp da oturduğum zaman birdenbire boğazımdan içeriye lor peyniri ve bal döküldüğünü, sanki biraz daha yersem ölecektim gibi midemin dolduğunu hissettim. Şimdi bile hâlâ o kadar tokum ki sanki yediklerim boğazıma geliyor." Oradakilerin hepsi de çok şaşırdılar ve böyle bir kişi ile tanışmış oldukları için çok sevindiler.

Bütün bunların nasıl olduğunu bana kendisi de anlattı. Arkadaşım Abdullah Bedr el-Habeşi ve bir grup kişiyle birlikte, Abdullah el-Şakkaz el-Bağni'nin⁵ evindeyken bu biçimde tıka basa doyurulmuş olan kişi de bana bunu anlattı. El-Habeşi üzüntü içinde, "Bu 'Abdullah el-Mavruri' gibi bir kişi ile kendim hiç karşılaşmadım," dedi.

Bir gece Allah bana manevi makamlar ile ilgili bir görü gösterdi; Şeyhimiz Abdullah el-Mavruri'yi Güven makamında gördüğüm yere gelinceye kadar çeşitli makamların içinden geçirdi. O hareketsiz bir biçimde bir tekerleğin göbeği gibi makamın ortasında dururken, makamın kendisi de onun çevresinde dönüyordu.⁶ Daha sonra da bu görüşü ona yazarak aktardım. Onunla çok zaman geçirdim ve ondan çok yararlar sağladım.

Kendisinden çok daha güzel ve güçlü bir eşi vardı.

Bir keresinde Fakirlerin Anası, Şems ile birlikte Marçena'daydı; günlerden de Çarşambaydı. Yaşlı Hanımefendi, "Ebu el-Hasan bin Kaytun'un yarın gelip bizi görmesini isterdim; ona bir mektup at ve bize gelmesini söyle!" dedi. O sırada Ebu el-Hasan, 30 km. uzaklıktaki Sarmona'daydı ve küçük çocuklara Kur'an öğretiyordu. Perşembe ve Cuma günleri tatil yapardı. O zaman Mavruri, yaşlı Hanım Efendi'ye, "Bu, sıradan kişilerin davet etme yoludur," dedi. Hanım da, "O zaman ne yapalım?" diye sordu. Mavruri, "Manevi Yoğunlaşma gücümle onun size gelmesini sağlayacağım," dedi ve Hanım da ozaman böyle yapmasını söyledi. Mavruri, "Şu anda, onun düşüncelerini yarın bizi ziyaret etmek üzerine çevirdim, inşallah," dedi. Ertesi sabah Hanım ona, "Bak, hâlâ gelmedi," dedi. Mavruri, bir süre için onu unutmış olduğunu, ama durumu hemen düzeltceğini söyledi ve gücünü bir kez daha adamın üzerine yöneltti. Kısa bir süre sonra, daha öğlen olmamıştı ki, herkesin şaşkın bakışları içinde adam, el-Mavruri'nin unutkanlığına rağmen ortaya çıktı.

O zaman el-Mavruri oradaki kişilere adamın gelişini neyin geciktirdiğini, nasıl olup da buraya geldiğini ve bu kararı ne zaman verdiğini sormalarını söyledi. Adam onlara bir önceki gün ikindi vakti, içinden, Marçena'ya gidip yaşlı Hanım'ı ziyaret etmesini söyleyen bir ses işittiğini ve bunun üze-

rine de çocuklara ertesi gün gelmemelerini söylediğini anlattı. Ama bir sonraki sabah da bu ziyareti yapma isteği içinde kalmamış ki bu da el-Mavruri'nin onu unuttuğu zamana rastlıyordu. Bundan sonra orada bulunanlar öykünün devamını da anlatmasını istediler. O zaman da, okula gittiğini, çocukların gelmiş olup yazboz tahtalarını çıkartmış olduklarını, ama tam o sırada kalbinde çok büyük bir sıkıntı hissettiğini ve bir sesin ona Marçena'ya gitmesini söylediğini işittiğini anlattı. Bunun üzerine de çocuklara evlerine dönmelelerini söylemiş. Öyküsünü bitirdikten sonra, Marçena'da onunla ilgili olarak olup bitenler ona anlatıldı ve o da bunlara çok şaşırdı.

Bu olaydan sonra el-Mavruri'ye o kadar büyük bir saygı beslemeye başladı ve ondan o kadar çok etkilendi ki İbn el-Arif'in dostu olan ve Ebu el-Rabi el-Kaffi, Ebu el-Neca ve Abd el-Rahim'in çağdaşı olan Şeyh Ebu Abdullah el-Gazali'yi ziyaret etmek için Almeria'ya gitti. Orada onunla buluştu, çok yararlar sağladı ve sonra da Sarmona'ya döndü. Bundan sonra da kardeşlere hizmetini sürdürdü, onlara ev sahipliği yaptı ve saygı gösterdi ki ben de en çok onun bu tarafını severdim.

Ne var ki bu adamı Sevilla'ya geldiği daha sonraki bir tarihte gördüğüm zaman şeriatçılara katılmıştı ve kendisini dünya zenginliklerine adanmış kişiler ile arkadaşlık ediyordu. Din hukuku ve ilahiyat eğitimi görüyordu. Kur'an öğretmek için Sevilla'da oturuyordu, ama arkadaşlık ettiği kimseler, kardeşlerin manevi olarak elde ettiklerini yadsımasını ve kardeşlerden uzak durmasını söylüyorlardı ona.⁷

Kardeşim, Allah saklasın ki benim din hukukçularını din hukukçusu oldukları için ya da onları uygulamaları ya da şeriatları için suçladığımı düşünmeyesin; çünkü böyle bir tavır bir Müslüman için hoş görülemez ve Yasa'nın soyluluğu her türlü tartışmanın ötesindedir. Ne var ki, sadece dünyevi

amaçlar besleyen, şöhret kazanmak için Hukuk eğitimi gören, kendilerini toplumun gözünün önünde tutan ve hep en ince konularda önemsiz ve yararsız tartışmalar yapan din hukukçularını kinamaktayım. Allah'tan korkan ve doğrudan doğruya Allah tarafından yönlendirilen kardeşlerin savlarını yadsıyanlar hep böyle kişilerdir. Bu çeşit bir şeriatçı, başlangıç ilkeleri hakkında bile hiçbir sezgiye sahip olmadığı bir bilgi alanı ile ilgili olarak kardeşlere karşı yargılar öne sürmektedir. Eğer onlardan herhangi birisi, âriflerin kullandıkları herhangi bir terim ile ilgili sorguya tutulsa, bu konudaki bilgisizlikleri hemen ortaya çıkardı. Eğer sadece, Allah'ın "Burada, hiçbir şey bilmediğiniz bir şey hakkında tartışıyorsunuz,"⁸ sözü üzerinde düşünseler, bu konuyu daha dikkatlice ele alır ve tövbe ederlerdi.

Hz. Peygamber'in kendisi de Allah rızası dışında ilim öğrenenleri ya da bunu, Allah'ın hoşuna gitmeyen bir biçimde uygulayanları kinamıştır. Şurası açıktır ki onları basitçe bilgi sahibi oldukları için kinamamıştır; çünkü o Allah korkusu nedeniyle bilgiyi arayanları hep övmüştür.

Aynı biçimde, ben de bazı Süfileri kinadım; samimi olanlarını değil ama; kendi durumlarına ters bir biçimde, insanların önünde kutsallık iddiasında olanlarını... Allah, "Güzel sözleriyle, bu dünya hayatı içindeki insanları şaşırtanlar vardır, ama onların kalplerinde ne olduğunu Allah iyi bilir,"⁹ demektedir. Bu yüzden hukuk mesleğinin tümünü kastetmiyorum, çünkü Hz. Peygamber, "Allah kimin hakkında iyi bir şey dilerse, onun İman bilgisini elde etmesini sağlar,"¹⁰ demiştir. Ne var ki sözünü etmiş olduğum Şeriat bilginleri, Şeytan'a yakalanmış olarak kendi bencillikleri ve şehvetleri tarafından yönetilmektedirler. Allah Dostları'nı sürekli incittikleri için, daha sonra gösterileceği biçimde, kendi tanıklıkları yolu ile ortadan kalkacaklardır.

Dinsel bilgiyi gerçekten öğrenmiş ve onun içine derinle-

mesine kök salmış olan kişilere gelince, işte onlara doğru yol gösterilmiştir; onlar, "salih" adına layık olarak doğru yolun meşaleleri, birer dindarlık örneği, Allah Habercisi'nin bilgisinin, yapıtlarının, içtenliğinin ve karakterinin mirasçıları olmuşlardır. Bu yüzden benim şeriatçıları kınadığımı işittiğin zaman, bil ki sadece bencil ve şehvi istekleri tarafından yönlendirilenleri kastediyorum. Aynı biçimde, Sûfilerin bazılarını da kınarken, yukarıda sözünü ettiklerimi kastediyorum, çünkü kendilerini bizim Yol'umuza bağlamış olan enkarnasyoncular¹¹ ve özgür düşünceliler¹² gerçekte Şeytan'ın yol arkadaşları ve Cehennem yolunun destekçileridir. Allah, hem bizim hem de onların iç görüşlerini aydınlatsın ve onları yanlışları yönünden uyandırsın ki onlar da doğru yola dönebilsinler.

Yukarıda sözü geçen Ebu el-Hasan ve şeriatçılara ait daha önceki değinmelerim ile ilgili olarak şunu da burada kaydetmek ilginç olacaktır: El-Mavruri, el-Habeşi ve ben, Şeyhinin manevi gücünün etkisine geçmişte tanıklık etmiş olan bir kişi olarak Ebu el-Hasan'ı ziyarette gittiğimizde tepkisi şöyle oldu: Şeyh Mavruri onun kapısını çaldığı zaman, içerden seslendi ve kim olduğunu sordu. "Abdullah el-Mavruri" olduğu söylendiği zaman, bir sessizlik oldu ve sonra da oğlu gelerek ilk önce babasının meşgul olduğunu ve görüşmeye uygun olmadığını söyledi. Böylece, kardeşlere karşı duyduğu nefret öylesine fazlaydı ve şeriatçılar onun bakışını öylesine bulandırmışlardı ki Şeyhin kim olduğunu bilmiyor-muş gibi davrandı. Allah bizleri, O'nun kendisinden, O'nun insanlarından ve seçkinlerden ayıran kişilerden korusun.

Bu Ebu el-Hasan adlı kişi ne zaman benimle karşılaşsa, "Senin gibi bir kişi nasıl olur da onlar ile birlikte olur?" diyerek beni azarlardı. Buna, onların insanlığın gerçek önderleri oldukları için onlara hizmet etmeye bile layık olmadığımı söyleyerek karşılık verirdim. Beni aramasının tek nedeni, Yol'a bağlı olmam ve o insanları sevmem değil, çalımalarında

ona yardımcı olmam içindi. Sonunda onu Allah'a havale ederek bıraktım ve onunla bütün ilişkilerimi kestim. Onun bugünkü düşünceleri, diğer şeriatçılar ile aynıdır: kutsallığın boş bir fantezi olduğunu ve dünyada da hiç kimsenin buna sahip olmadığına inanmaktadır.

Ne zaman bir şeriatçıyı Ermişlerin mucizeleri hakkında konuşurken işitem, onu bu işlerin ayrıntıları hakkında sorgulardım ve sonra da bana bu olayları göstermesini söylerim. O zaman da, "Bu adamın gerçek bir ermiş olduğuna hangi aptal inanır ki? Eğer gerçekten öyle olsaydı, böyle bir gösteriyi istemezdin. Bütün bunlar hep bir aldatmacadan ibaret," der. Şurası açık ki böyle bir kişi hiçbir insan hakkında iyi bir şey düşünmez. Kardeşlerin haklarını hiçbir zaman bu şeriatçılar karşısında savunmaktan vazgeçmedim; daima onları savundum ve korudum. Böyle yapmam bana ilham edildi, çünkü onlarla bir araya gelmeden, kim ki onları genel ya da özel bir biçimde kınar ve onlara saldırır, o kişi kendi bilgisizliğini göstermektedir ve asla da kurtuluşa eremeyecektir.

Birgün bir kadı, İskenderiyeli bir şeriatçı olan Abd el-Vahhab el-Azdi,¹³ Mekke'deki kutsal yerde benimle bir konuşma yapmıştı. Bu devirde herhangi bir manevi derecesi olan hiç kimsenin bulunmadığı düşüncesini Şeytan onun kafasına sokmuş durumdaydı ve ona göre bu konudaki tüm iddialar da uydurma ve batıl inançtan ibaretti.¹⁴ O zaman ona Müslümanlara ait dünyada kaç ülke bulunduğunu sordum ve o da çok ülkenin var olduğunu söyledi. Bunun üzerine bu ülkelerden kaçını ziyaret ettiğini sorduğumda da altı ya da yedisinde bulunduğunu söyledi. Sonra ona, onun görüşüne göre bu ülkelerde kaç kişinin yaşadığını sordum ve pek çok sayıda insanın yaşadığı yanıtını verdi. Sonra ona, görmüş olduğu ülkelerdeki insanların mı yoksa bulunmadığı ülkelerdeki insanların mı sayılarının daha çok olduğunu sorduğumda ise, hiç kuşkusuz ki görmediği ülkelerdeki insanların sayı-

sının daha fazla olduğunu söyledi. O zaman güldüm ve "Çok az bir şey görmüş iken çok şey gördüğünü düşünen ve bu 'az' olanla da 'çok' hakkında yargıya varan ve böylesine bir yargıyı da bilirkişi düzeyinde gören kişi ne kadar şaşkın ve aptaldır!" dedim. Hiç kuşkusuz ki düşünce sahibi herhangi bir inançlı kişi, görmüş olduğunu düşündüğü az sayıdaki kişiye bakarak hiç görmemiş, karşılaşmamış olduğu ve manevi makamlara ulaşmış bir kişi bulunabileceğini kabul eder. O zaman, çok az ülke görmüş olduğunu ve çok daha da az sayıda insan ile karşılaştığını kabul eden, ama hâlâ böylesine bir inanç taşıyan kişinin bilgisizliğinden insan nasıl kuşku duymaz? Allah, böyle kişilerin dünyadaki iyilikleri değil, sadece kusurları görmelerini sağlar ki gördüğü çok az şey ile görmediklerini yargılaması yüzünden rezil bir duruma düşsün. Bu konuyla ilgili olarak kişi, Allah'ın "Dünyadaki insanların çoğuna uysaydınız, onlar sizi Allah'tan uzaklaştırmış olurlardı,"¹⁵ ve "... inananlar ve iyiyi yapanlar dışında onların sayısı çok azdır,"¹⁶ sözleri üzerinde düşünmelidir. Allah burada ilk önce söz konusu edilenlerin çoğunlukta, sonra sözü edilenlerin de azınlıkta olduğuna işaret etmektedir.

Bu kadı sonra daha da ileri giderek bizi şaşırtmaya devam etti, çünkü öyle bir şey söyledi ki kendi entelektüel durumunu bile yerle bir etti: "İnsanlar, akıllılar ve akılsızlar olmak üzere iki çeşittir. Eksikliğinden dolayı akılsızla konuşmaya değmez, akıllılar da hiç yanılmaz; bu yüzden güvenilecek hiçbir şey yoktur," dedi. Bu adamın kendi zavallılığı içinde, iyi olan bir şeyi hiç aramadan nasıl sadece eksiklikleri ve güçlükleri gördüğünü bir düşünün. Böyle bir ayırım yaparak, kendi eksikliğinden dolayı, akılsız kişinin bilgili kişiden talimat alacağını ve böylece de Allah'ın o kişiye bilgiler bahşedeceğini ima etmiyor mu? Gerçekte, akıllı kişi, aklından dolayı çoğu kez yargılarında doğrudur ve genellikle sadece apaçık deliller ile tatmin olur. Eğer aklını bir konu üzerinde kullandıktan sonra hâlâ yanlış yapıyorsa, ya affedilmelidir

ya da doğru yola döner.

Bu kişinin kendi kendisiyle olan çelişkisine ilişkin olarak Hz.Peygamber'in yöneticiler ile ilgili sözünü düşünün: "Eğer kendi yargısını uygular ve bu doğruysa, o zaman iki ödüle sahiptir. Eğer bunu yaparken yanılıyorsa, o zaman bir ödülüdür." ¹⁷ Bu yüzden, aklını kullanarak kendi yargısına dayanan herkes bir açıdan doğrudur ve bu yüzden de her iki durumda da kınanmamalı, tersine ödüllendirilmelidir. Sonuç ne olursa olsun, o Allah'ın iradesidir. Bu nedenle, o şeriatçının son derecede bilgisiz olduğunu düşündüm. Hamd, Alemlerin Rabbi olan Allah'a aittir.

En Değerli İnciler'den ¹⁸

Allah'a sonsuz güveni ve doğruluğu açısından kendi dönemi içinde eşsizdi ve Ebu Medyen, İbn Saidabün, ¹⁹ abd el-Rezzak el-Mugavir , el-Kemal ve Abdullah bin Hasan'ın arkadaşlığıydı.

Bir süre için benimle arkadaşlık etti. Ondan ayrıldığı sırada hâlâ kendi memleketinde yaşıyordu.

Bir yaşından daha küçük bir kızı vardı. Babasının manevi halinden o kadar etkileniyordu ki zikir için kardeşler bir araya gelip de bir halka oluşturdıklarında, annesinin kucağından aşağıya atlar ve halkanın ortasında ayaklarının üzerinde dikiliverirdi. Böyle zamanlarda, onun üzerinde vecd hali baskın olurdu. O kadar küçük olmasına rağmen, ondan öyle şeyler ortaya çıktı ki Allah'ın ona manevi bilgiler elde edebilsin diye çok hafif bir kalp verdiği apaçık görülüyordu. Daha sütten kesilmeden önce öldü.

Bir gece, daha önce sözünü etmiş olduğum Ebu Abdullah Muhammed el-Hayyat'ın evindeydim. Çok eski öğretilere sıkı sıkıya sarılmış olduğu için görüşlerinin saflığından

kuşku duyduğumuz Muhammed el-Baskari adlı bir kişi de bizimle birlikteydi. O gece, hepsi de Yol'un önderlerinden olan Ahmed el-Lavşi, Muhammed bin Ebu el-Fazl, Ahmed el-Hariri bin El-Esad ve İbn el- Mahabbah da bizimle birlikteydi. Hepimiz yüzümüzü *Kible*'ye dönmüş olarak başımızı dizlerimizin arasına koymuş olarak zikir ya da derin düşünce haline dalmıştık. Birdenbire beni bir çeşit bir uyku kapladı ve kendimi ve arkadaşlarımı çok karanlık bir odanın içinde gördüm, öylesine ki "... eğer birisi elini ileriye doğru uzatsa bile onu büyük bir zorlukla görebilirdi."²⁰ Herbirimizin özünden de hemen çevresindeki karanlığı aydınlatmak için bir ışık yayılıyordu. Kendi özümüzün ışığı içinde otururken, o karanlık odanın kapısından içeriye birisi girdi, bizleri selamladı ve "Ben sizler için hakikatin elçisi olarak geldim," dedi. O zaman ona, öğretilerinden kuşku duyduğumuz kişi hakkında ne söyleyebileceğini sorduk. "O, Allah'ın birliğine inanan bir kişi" dedi. Bu gerçekten de doğrudu, ama kuşku duyduğumuz bu değil, onun inanç biçimiydi. O zaman, "Ey Elçi! Bize seninle gönderilmiş olan bildiriyi aktar" dedim. "Bil ki 'iyi' varlıkta, 'kötü' ise yokluktadır. Allah, olanca Cömertliği içinde, insanı yaratmış ve yaratışında da biricik kılmıştır; onu, Kendi İsimleri ve Sıfatlarına göre yaratmıştır, ama insan kendi bireysel özüne kapılarak bu görüşü ve geldiği yere döneceği bilgisini yitirdi."²¹ O, O'dur ve sizler değildir." Bu görüden sonra tekrar kendime geldim ve oradaki arkadaşlara gördüklerimi anlattım, hepsinin çok hoşuna gitti, ama pek de bu konuya kapılmadılar ve sonra da hepimiz daha önceki halimize döndük. Bundan sonra kendimi, görmüş olduğum şeyin anlamını çözmeye verdim ve bu konu üzerine birkaç mısra da yazdım, ama bütün bunları sessiz bir biçimde kendi içimden yapıyordum. Derken, Mavruri de kendine geldi ve bana seslendi, ama ben yanıt vermedim. O zaman, "Bana yanıt ver, çünkü uyanıksın ve Yüce Allah'ın Birlik'i üzerine bir takım mısralar üzerinde

“Çalışıyorsun,” dedi. Kafamı kaldırdım ve “Bunu nasıl bildin?” diye sordum. “Gözünü açmışsın, hızla ağını kullanan bir avcı gibisin,” diye yanıtladı. “Dağınık vuruşları düzene koymak, dağınık sözcükleri düzene koymak ile aynıdır ki bu da şiiirdir; bunların ortaya çıktığı yer de avcının ağıdır. Sadece ruhu olan şeyler ağa yakalanır ve düz söz ya da şilir olsun, Allah hakkında olmadıkça hiçbir hayata sahip değillerdir. Onun Allah’ın Birlik’ine ait inancına gelince, onda bunun doğuştan beri varolduğunu biliyordum. Allah ondan hoşnut olsun,” dedim.

Birgün onunla birlikte bir geziye gitmiştik ki karşımıza kullanılmaya uygun olmayan, acı ve tuzlu bir su çıktı. Yüce Allah’ın adını andı ve sonra da içmemiz için bize bir miktar o sudan verdi; suyu tatlanmış ve sağlıklı bir hale dönüşmüş bulduk. Bu adamın manevi gücü (*baraka*) ile dünyanın bile küçüldüğüne tanık oldum. Bir keresinde uzakta, birkaç günlük uzaklıkta görüdüğümüz bir dağın, tek adımlık bir yakınlığa kadar yanibaşımıza geldiğini görmüştük; öyle ki tek bir adım atsak, dağ aynı uzaklık kadar arkamızda kalacaktı. O sırada Mavruri bizim yanımızda bulunmuyordu.

Dipnotlar

1. Fütuhât, IV, s.76. Übn Arabî’nin ilk yapıtlarından olan El-Tedbirat el-İlahiyye yapıtını adadığı Şeyh bu kişidir. H.S. Nyberg, Kleinere Schriften des İbn el-Arabî, Leyden, 1919.

2. Bir hukukçu ve Ebu Medyen’in Tunus’lu izdeşlerinden birisi.

3. İbn Abbar, Takmilah, no. 728.

4. Bu kişilerle ilgili hiçbir bilgi bulunmamaktadır.

5. Bir sonraki portrede bu kişi anlatılmaktadır.

6. Fütuhât, IV, s. 76.

7. Yol'u yadsıyan kişilerin "kötü" ile ilgilerine dair bir tartışmayı içeren bir sonraki pasaj, elyazmasının kenarına İbn Arabi tarafından eklenmiştir.

8. Kur'an, III, 65.

9. Kur'an, II, 204.

10. Buhari, 'İlim, 10.

11. Tanrı'nın insan biçiminde görünüşe çıkabileceği düşüncesi İslam'da kabul edilmez ve burada da görüldüğü gibi böyleleri düşünceleri kabul eden az sayıdaki tarikat, Süfîler tarafından kabul görmemiştir. Bakınız, Hucviri, *Keşf el-Mahcub*, s. 260.

12. Ortodoks İslam'ın dinsel otoriteleri ile birlikte Süfîler de, entellektüel bireycilik yolu ile Kur'an öğretisinin otoritesini el altından çürütmeye çalışan tüm çabaları yadsımışlardır.

13. *Fütuhat*, II, s.69. Onunla Hicri 599, Miladi 1202 veya 1203 yıllarında karşılaşmıştır.

14. Diğer dinlerde olduğu gibi, manevi yaşam, çeşitli evreler ve erişme derecelerine bölünmüştür. Bu derecelerin zirvesinde, diğer insanların ismen ya da etkin olarak olgunluğunu ulaşmayı istedikleri gerçek ermiş bulunur. Bakınız, Abd el-Kerim el-Cilli, *İnsan-ı Kamil. De l'Homme Universel*, çeviri T. Burckart, Derain, Paris, 1953.

15. Kur'an, VI, 17.

16. Kur'an, XXXVIII, 24

17. Buhari, İtişam, 21.

18. Esad Efendi 1777, f. 94a.

19. *Fütuhat*, II, s. 641.

20. Kur'an, XXIV, 40.

21. Elyazmasındaki son sözcük okunamamaktadır.

*(15) Priego'lu
Ebu Muhammed Abdullah
El-Bağî El-Şakkaz*

Şu ana kadar da halen yaşamakta olduğu Granada'ya Priego'daki kaleden gelmişti (M.S. 1202-3).

Birgün arkadaşım el-Habeşi ile onu ziyarete gitmiştim. Ne zaman bir Şeyh ya da kardeşlerden birisini ziyarete gitsem, kendime ait üzerimdeki tüm parayı onlara vermeyi adet edinmiş olduğum için, kesemdeki tek dirhemi ona verdim.

Genellikle hüznü ve gözleri yaşlı bir hal içinde bulunan, son derece dürüst bir kişiydi. İnançsızlıktan nefret ettiği gibi günah işlemekten ve küçük günahlardan da büyük günahlar kadar nefret ederdi. Herhangi bir günahattan neredeyse tümüyle uzak bir biçimde, kişinin kendisini günahlardan sakınma makamına erişmişti. İbn Ukkal' kendi Şeyhi hakkında şunları söylemişti: "Sürekli olarak Şeyhim Harun ile birlikteydim ve hiçbir zaman onun büyük bir günah işlediğini görmedim. Ne var ki Şeyhim bazen bütün bir gece boyunca uyurdu ve bu da bende, onun manevi çabaları ile ilgili olarak kuşkular doğururdu. O zaman içimden gelen bir ses bana, 'Kötü işler yapanlar, kendilerine inanan ve iyi işler yapanlara davrandığımız gibi mi davranılacaklarını ya da onların yaşam ve ölümlerinin aynı biçimde mi yargılanacağını düşünüyorlar? Ne kadar da hastalıklı bir biçimde düşünüyorlar!' dedi. O za-

man Şeyhime geldim ve hayatında hiç büyük bir günah işleyip işlemediğini sordum; o da, farkında olarak küçük bir günah bile işlememiş olduğunu söyledi.”

Bizim bu Şeyhimiz, gecelerini ibadet ve gündüzlerini de oruç tutarak geçirirdi. Hiçbir talip onun yanında uzun bir süre duramazdı, çünkü kendisine uyguladığı manevi çalışmalar ile ilgili standartların aynısını onlardan da isterdi ki bu da onları korkutur ve kaçırırdı. Hz.Peygamber’in dostlarının kendilerine daha yumuşak davranmış oldukları kendisine anımsatıldığında, “O kutsal kişinin dostluğundan başka güvenecekleri başka birşeyleri olmasaydı, bizler de onların makamına erişebilmeyi ne zaman umut edebilirdik ki?” diye yanıtladı.

Belki de yolun izleyicilerinden olan Ebu Müslim el-Kavlani² dışında, bu kişi ile karşılaşılabilecek başka hiç kimseyi tanımıyorum. Kararlığı ve çabası öyle büyüktü ki, namaz kılarken ayakta durmaktan yorulan kendi bacaklarına vurmak için sopalar keser, hazırlardı. Böyle durumlarda bacaklarına, “Sizler azartılmaya benim binek hayvanımdan daha çok layıksınız,” der ve sopaların hepsi kırılana kadar böyle devam ederdi.³ Sonra da, “Hz.Peygamber’in Dostları, onun dostluğu sadece kendilerine mi ait sanırlar ki? Allah adına yemin olsun ki, onlardan sonra gelip de onun dostluğuna yine layık olanların varolduğunu onlar anlayana kadar ona yakınlaşmaya devam edeceğim,” derdi.

Zeki ve nükteli bir insandı, onunla yakınlık kurmak zevkliydi. Çok pişman olurdu ve manevi konulara göndermeler yapmayı pek severdi. “Aşağıdaki ayetlerde tanımlanan dört çeşit insan üzerinde iyi düşünün,” derdi: “Allah ile sözleşmelerine sadık olanlar”⁴, “Ne ticaret ne de iş, onları, Allah’ı anmaktan alıkoyar”⁵, “Yükseklerde olanlar”⁶ ve “onlar sana yürüyerek gelecekler”⁷.

Dipnotlar

1. Magripili bir Sâfi.
2. İbn Arabî'nin amcası.
3. *Fütuhât*, II, s.18.
4. Kur'an, XXXIII, 23.
5. Kur'an, XXIV, 37.
6. Kur'an, VII, 46.
7. Kur'an, XXII, 27.

(16) Ebu Muhammed Abdullah El Kattan

Bu adamın Kur'an'a ait çok derin bir anlayışı vardı ve gerçeği hiç korkmadan söyleyen masum bir kişiydi. Yöneticiler bile onun ağır eleştirilerinden uzak kalamazlardı ve gerçeği, hiçbir ayırım gözetmeksizin herkese bütün gücüyle açıklardı. Sultanların yanlışlarını ve yasalara aykırı kötü işlerini ağır bir biçimde eleştirerek kendisini idam edilme tehlikesiyle karşı karşıya getiriyor olmasıyla hiç ilgilenmiyordu. Yöneticiler ile birçok kez karşı karşıya geldi, ama manevi aleme ait zorunluluklar, bunları burada anlatmamı engelliyor. Sadece Kur'an'dan aktarmalar yapar ve diğer bütün kitapları yok sayardı. Bir keresinde Kordoba'dayken, "Kitaplar ve yazılar yazan zavallı aşağılıklar! Yarın nasıl büyük bir hesapla yüzyüze gelmek zorunda kalacaklar! Allah'ın kitabı ve Elçisinin sözleri onlara yetmiyor mu?" dediğini işitmiştim.

Her ne kadar kendisinin bir araya getirebileceği iki dirhem bile pek olmasa ve hiçbir zaman da rahatlık içinde yaşamamış olsa bile, daima dostlarının gereksinimlerini karşılardı.

Bir keresinde bir Sultan onu idam ettirmeye karar vermişti; korumalar onu yakalayıp Vezir'in önüne getirmişler. Şeyh de, "Ey Baskıcı adam, ey Allah'ın düşmanı,

ey kendi ruhunun düşmanı! Neyle suçlanıyorum ki?" demiş. Vezir de, "Allah seni, benim gücüme teslim etti ve bir günden de daha fazla yaşamayacaksın," demiş. O zaman Şeyh, "Belirlenmiş bir âni öne almaya ya da geciktirmeye senin gücün yetmez. Gerçekten de beni tehdit ettiğiniz şeylerin hiçbirisi gerçekleşmeyecek, çünkü sizin cenaze namazlarınıza gelecek olan kişi benim," demiş. Bunun üzerine de Vezir korumalarına, Şeyhin idamı ile ilgili olarak Sultana danışincaya kadar onu zindana atmalarını söylemiş.

Geceyi geçirmek için zindana götürülürken, "Gerçekten de inançlı kişi bu dünyada bir zindandadır ve bu zindan da, daha büyük olan zindanın sadece bir küçüğüdür," demiş. Ertesi gün Vezir, Şeyhi ve sarf ettiği sözleri Sultana anlattığı zaman Sultan, onun huzuruna getirilmesini emretmiş. Sultanın önüne getirildiği zaman Sultan karşısında, hep gerçeği söylediği ve başkalarının hatalarını ve kötülüklerini gün ışığına çıkardığı için kimsenin umursamadığı ve kendisine iyi şeyler dilemediği, kiliksız birini bulmuş. Şeyhe adını ve silsilesini sorduktan sonra, Şeyhin, Allah'ın birliğine olan inancını koruyup korumadığını da sorunca, Şeyh biraz Kur'an okumuş ve anlamlarını açıklamaya başlamış. Sultan bundan çok etkilenmiş ve ona karşı kanı kaynamış; öylesine ki ülke sorunlarını onunla tartışmaya başlamış. Onun hükümranlığı hakkında ne düşündüğünü sorduğunda ise Şeyh yüksek sesle bir kahkaha atmış. Bu kahkahanın nedeni sorulduğunda ise, "İçinde bulunduğun bu çılgın kargaşayı 'hükümranlılık' ve kendini de bir kral olarak adlandırıyorsun. Sen, Allah'ın kendisi hakkında, 'Onların bütün gemilerini yağmalayarak arkalarından gelen bir kral vardı,'¹ dediği kişiye benziyorsun ki o kral şimdi ceza çekiyor ve ateşte yanıyor. Sen kendisi için bir lokma yoğrulmuş ve sonra da onu yemesi söylenen kişi gibisin," demiş. Sonra da oradaki bakanların ve şeriat

hukukçularının önünde, onu kızdırmış olan herkese açmış ağzını, yummuş gözünü ve onları en ağır bir biçimde eleştirmiş. O zaman Sultan, utanç içinde sessiz kalakalmış ve bir süre sonra, "Bu doğru konuşan bir adam. Ey Abdullah, gel mahkememizin bir üyesi ol!" demiş. Şeyh bunu, "Asla! Çünkü senin bu mahkemen ve sarayın yanlış kişilerin elinde ve buna mecbur bırakılmasaydım, buraya hiç ayak basmazdım. Allah beni siz ve sizin gibilerden korusun!" diye yanıtlamış. O zaman Sultan, ondan özür dilemiş ve kendisine hediyeler verilmesini emretmiş. Şeyh ise özürü kabul etmiş ama, hediyeleri geri vermiş. Bunun üzerine Sultan da hediyelerin onun ailesine verilmesini emretmiş. Bu olayın üzerinden çok geçmemiştiki Vezir öldü ve el-Kattan, "Andım yerine geldil!" diyerek onun cenazesine katıldı.

Ülkenin soylularının önünde sık sık, "Bunlar ülkedeki adaletsizlik suçunu işleyen, yanlış işler yapan kişilerdir! Allah'ın, insanların ve meleklerin laneti sonsuza kadar onların üzerinde olsun! Ne onların cezaları hafifletilecek ne de onlara bir dinlenme fırsatı verilecek!" diyerek bağırırdı.

Ben kendim, sık sık bu adamla bir araya gelirdim ve bana karşı bir sevgi beslerdi. Bir keresinde geceyi geçirmesi için onu evimize davet etmiştim. O yerini aldıktan sonra, Allah Rahmet eylesin, babam içeri girdi. Babam, Sultan'ın adamlarından birisiydi², ama yaşlı bir kişi olduğundan dolayı, içeri girince Şeyh de onu selamlamıştı. Namazımızı kıldıktan sonra, Şeyhe yemeğini getirdim ve ben de yemek için onun yanına geçtim; babam da Şeyhin manevi lütfarından yararlanmak için bize katılmıştı. Bir süre sonra Şeyh ona döndü ve, "Ey mutsuz ve yaşlı adam! Allah'ın önünde kendinden utanacağın vakit gelmedi mi daha? Daha ne zamana kadar bu zalim insanlar ile birlikte olacaksın? Sen bu kötü hâl içindeyken ölümünün gelip seni bulmayacağından nasıl emin olabilirsin?" dedi. Sonra da beni göstererek, "Oğlunda senin için alınacak bir ders var,

çünkü bütün bedensel istekleri sonuna kadar uyanmış, ama şehvetini yenmiş, şeytanını kovalamış, Allah'a dönmüş ve mübârek insanlarla oturup kalkıyor; sana gelince, sen yaşlı bir adam olmana rağmen cehennemim tam kenarında duruyorsun." Onun bu sözleri üzerine babam ağlamaya başladı ve acı durumunu açık bir biçimde anladi. Bense bütün bunlara çok şaşırmıştım.

Bunlar bu Şeyh ile ilgili olarak anlatabileceğim birçok öyküden sadece birkaçı.

Kordoba'da onu arkadaşım el-Habeşi ile tanıştırmıştım ve birlikte evine kadar yürümüştük. Birgün onun, "Yedikleri ve giydikleri için Allah'a hiç şükretmeden, O'ndan bir at dileyen kişiye pek şaşarım," dediğini işitmiştim. Yiyecek ve giyecek açısından, kendisi hiçbir zaman en temel gereksinimlerden fazlasına sahip değildi. Zorba yöneticilerin baş belasıydı ve aynı zamanda da Hristiyan bölgesine yapılan bütün hücumlara yaya olarak ve yanına hiç erzak almadan katılmıştı.

Dipnotlar

1. Kur'an, XVIII, 79.

2. Babası devlet hizmetinde çalışırdı. El-Kari el-Bağdadi'ye göre, Almohadlar tarafından 568/1172'de tahttan indirilen Mursia hükümdarı İbn Mardanîş'in veziriydi. *Menakib İbn Arabi*, ed. Müneccid, s. 22.

*(17) Kena Toplayıcısı
Abdullah İbn Ca'dun El-Hinnavi
Bin Muhammed Bin Zekariya*

597/1200-1 yılında Fez'de öldü. Onu, arkadaşım el-Habeşi ile de

tanıştırmıştım. Bu Şeyh, Allah'ın, kendileri yolu ile dünyayı koruduğu dört direktan (Evfad) bir tanesiydi.¹ Allah'tan, kendisine ait iyi şöreti dünyadaki insanların kalbinden kaldırmasını istemişti. O bulunmadığı zaman, hiç de özlenmezdi ve ortaya çıktığı zaman da hiç kimse ondan nasihat almazdı; bir yere geldiği zaman hiç kimse ona "Hoş geldin!" demez, konuşma sırasında ona bir şey sorulmaz, o sanki orada hiç yokmuş gibi davranılırdı.

Onunla hangi nedenle tanışmış olduğumu şimdi tam olarak anımsamıyorum. Bunun nedeni de şu ki ben Fez'e geldiğim zaman adımı işitmiş olan belirli kişiler beni görmek istemişlerdi. Bunun üzerine ben de kalmakta olduğum evden kaçmış, Cuma camiine sığınmıştım. Bu kişiler eve gitmişler ve beni orada bulamayınca da camiye gelmişlerdi. Onları gördüm, bana gelip İbn Arabi'yi sordular, ben de onlara İbn Arabi'yi buluncaya kadar aramalarını söyledim.

Orada dünya elbiselerine bürünmüş bir durumda otu-

rukken, birden Şeyh önümde ortaya çıktı. O andan önce onu hiç görmemiştim. Bana selam verdi, ben de selamını aldım. Sonra, el-Muhasibi'nin *İrfanın Açıklaması* adlı kitabını açtı, oradan birkaç satır okudu ve benden yorum yapmamı istedi.² İlahi bir ilham yolu ile onun kim olduğu, manevi makamının ne olduğu, dört Destek'ten birisi olduğu ve oğlunun onun yerine geçeceği bana bildirildi. Böylece, onun kim olduğunu ve adını da bildiğimi söyledim. Bunun üzerine, kitabı kapatarak ayağa kalktı ve, "Bu konuda ağzını son derece sıkı tut, çünkü seni seviyorum ve seni daha yakından tanımak isterim. Sen iyi niyetli bir kişisin," dedi ve benden ayrıldı. Ondan sonra da sadece başka hiçbir kimse olmadığı zamanlarda onunla bir araya geldik.

Dilinin tutuk olmasından sıkıntı çekerdi ve çok büyük bir zorlukla konuşurdu, ama Kur'anı da çok güzel okurdu. Muazzam bir manevi çalışma hali içindeydi ve yaşamını kına eleyerek³ kazanırdı. Daima saçı başı dağınık ve toz içinde görünürdü; gözlerinin etrafı kına tozu yüzünden hep antimuanla kaplıydı.

En Değerli İnciler'den⁴

... Konuştuğu zaman herkese aptalmış gibi görünürdü. Bir yere oturduğu zaman, diğerleri kalkar giderdi. Bir arkadaş ile birlikte bir toplulukta bulunduğu zaman, diğerleri onun varlığını çok yorucu bulurlardı. Çevresindeki bu durumdan da çok hoşlanırdı.⁵

Birgün minarenin karşısında oturuyordum ki İbn Cadun geldi, bana selam verdikten sonra karşıma geçti. El-Muhasibi'nin kitabı, *İrfanın Açıklaması*'nı açtı, oradan biraz okudu ve okuduğu yer hakkında yorum yapmamı istedi, ben de yorumladım. En sonunda da ona dedim ki, "Arkadaş! Eğer bu işi bırakmazsan, insanlara senin duru-

munu açıklayacağım, çünkü sen dört Direk'ten birisisin." Bunun üzerine benden onun kimliğini saklamamı istedi ve aynısını da benim için yapacağına söz verdi.

Dipnotlar

1. Bu anlatım, Tanrı'nın her bir kozmik küreyi görevlendirilmiş bir varlık yoluyla idare ettiği düşüncesiyle ilgilidir; bu kişilerin işlevi genellikle tümüyle manevi bir doğa ile ilgilidir ve çok ender olarak başkaları tarafından beş duyu yolu ile fark edilebilirler. Her bir dönem gibi, her bir küre de kendi manevi hiyerarşisine sahiptir. Her birinin tepesinde *Kutup* bulunur ve onun altında da destekler/direkler (*ev'ad*), temsilciler (*abdallar*) ve onun bu koruma işinde ona yardımcı olan diğerleri bulunur. Ebu Medyen kendi döneminde büyük bir çoğunluk tarafından kutup olarak tanınırdı. Bakınız: E. Blochet, "Etudes sur l'esoterisme musulman", *Journal Asiatique*, XIX, 1902, s.528 ve XX, 1902, s. 49.

2. El-Muhasibi için yukarıya bakınız, s. 87, n.5. Burada sözü edilen yapıtın, *Şerh el-marifah*'in bir elyazması British Museum'da bulunmaktadır, Or. 4026.

3. Kına, kozmetik bir boya olarak kullanılırdı.

4. Esad Efendi 1777, f. 101b.

5. Destek'lerden birisi olarak bu şeyhin işlevinin gizli bir doğaya sahip olması ve dışta bir etkinlik gerektirmemesi nedeniyle, hem burada hem de daha önce *Ruh el-Kudüs*'te sözü edilmiş olan gerçek kimliğini saklayış ve dikkate alınmamak, bu işleve dışardan karışmayı engellemek için Tanrı vergisi bir korunma oluşturmaktadır.

(18) Ronda'lı

Ebu Abdullah Muhammed

Bin Eşref El-Rundi¹

Yedilerden birisiydi. Dağlarda ve sahillerde yaşadı ve yaklaşık otuz yıl kadar insanların bulunduğu bölgelerden uzak durdu. Derinlemesine bir manevi içgörüşü vardı, hep ağlardı ve kendisini namaza ve oruca vermişti. Derin düşünceye dalmış durumdayken sıklıkla yere parmağıyla yazılar yazar, sonra kafasını kaldırır ve göğsünden arı vızıltısına benzer bir ses çıkararak derin bir nefes alırdı. Çok yoğun bir vecd haline sahipti ve gözyaşları sel gibiydi.

Kendisiyle ilgilenmem ve arkadaşlık etmem onu neşelendirir ve mutlu kılardı. Zengin ve soylu bir aileden geliyordu. Birgün, sahildeki diğer kardeşleri aramak için Sidonya'dan yola çıktım. Benimle yakınlık kurmak isteyen sakalsız bir genç vardı, ben de onu yanıma almıştım. Yolda karşımıza iki adam çıktı: bir tanesi uzun boylu ve esmer olan ve hep bir yerden diğerine giden Gezgin Abd el-Selam,² diğeri de Banu Cevad'ın oğlu Muhammed bin El-Hac'dı. Her ne kadar iyi bir hızda yürüyorlar ve bizim 2 km. kadar da önümüzde gidiyor idiyseler de, hızla yürüyerek onlara yetiştim ve geçtim. Günlerden Cuma'ydı, Cuma namazını kılmak için Rota köyünde durduk.³ Camiye girdim ve iki rekat namaz kıldım. Bu cami, manevi özellikleri ile tanınmış

bir kişi olan Hasan'ın gezginlere yemek ve yatacak yer sağladığı ve dindar kişilerin de geceleri gidip sık sık dua ettikleri bir yerdi. Burada çok ilginç bir şey oldu.⁴

Çok zaman geçmemişti ki İbn Şerif geldi. O camiye girdiğı zaman, yolda geçip arkamda bıraktığım iki adam onu tanıdılar ve selam verdiler. Bütün bunlar olup biterken camide sırtımı duvara yaslamış, göğsümde elimle tempo tutarak birkaç mısra okuyordum:

İnci gibi dişlerini göstererek,

Yüzünün tümünü açarak...

Zaman ona yetişemezdi, ama

Göğsüm onu içine aldı.⁵

O zaman Şeyh bana doğru geldi ve çekip kaldırarak, "Kim olduğunu saklamaya mı çalışıyorsun?" dedi ki ben de buna, "Sen de aynı şeyi yapmıyor musun?" diye yanıt verdim. Gerçek durum da zaten buydu.

Köyün başı gelip orucumu onlar ile birlikte açmam için davet etti ve dilediğim herhangi bir kişiyi de berabe-rimde getirebileceğimi söyledi; ama Şeyh, "O çeşit yemeklerden yeme; kardeşler ile birlikte ol. Onlar yemeğe oturdukları zaman gel, birlikte yeriz," dedi. Ben de onun söylediğı biçimde yaptım.

Bana çok şeyler anlattı ve tekrar benimle Sevilla'da buluşacağını vaadetti. Onunla birlikte üç gün geçirdikten sonra oradan ayrıldım. Ondan ayrılırken, yola çıktıktan sonra başıma geleceklerin hepsini teker teker anlattı ve daha sonra hepsi de doğru çıktı.

Sevilla'ya vardıkdan sonra, onun arkadaşılığından daha da yararlanayım diye, Allah aklıma gidip bu Şeyhi ziyaret etmeyi koydu. Günlerden Salıydı ve annemden de bu

bakınca, kırlardan gelmiş bir adamı dışarıda beklerken buldum. Benim, Muhammed bin El-Arabi olup olmadığını sordu. Onun aradığı kişinin ben olduğumu söyleyince, "Marçena ve Purçena arasında bir yerlerde yürürken, mırıldanan bir sesle, Sevilla'ya mı gittiğimi soran korkunç görünüşlü bir adama rastladım. Oraya gittiğimi söylediğim zaman, Muhammed bin El-Arabi'nin evine uğrayıp kendisine, arkadaşları el-Rundi'nin selam yolladığını söylememi istedi. Bana, kendisi bu selamı alır almaz hemen Tunus'a gitmesini söylememi de istedi. Sağlık ve barış içinde yola çıkmasını ve inşallah, Sevilla'ya döndüğü zaman kendisini bulacağını da ekledi.

Tam da söylediği gibi oldu; tam ertesi gün seni görmek için Tunus'a yola çıktım ve Sevilla'dan bir süre için uzak kaldım. Sevilla'ya dönüşümden bir ya da iki gün sonra el-Rundi ile buluştum ve geceyi, Ebu Abdullah el-Kastili'nin evinde onunla birlikte geçirdim.

En çok, Moron yakınlarındaki bir dağın tepesinde oturmasıyla tanınırdı. Bir gece dağdaki bir adam ışıldayan bir nur sütunu görmüş ve öyle parlakmış ki bakamamış bile. Yaklaşıp da ne olduğuna bakmak isteyince, el-Rundi'yi namaz kılariken bulmuş. Sonra da adam gitmiş, gördüklerini diğer insanlara anlatmış.

Yaşamını dağlarda papatya toplayarak ve bunları kentte satarak kazanırdı.

Ben kendim de onun pek çok kerametine tanık oldum. Bir keresinde o bir pınarın başında otururken, eşkiyalar gelip eğer elbiselerini çıkarıp onlara vermezse onu öldüreceklerini söyleyerek tehdit etmişler. Bunun üzerine ağlayarak, "Allah'a karşı gelerek size yardım edemem, eğer böyle bir şey istiyorsanız, bunu kendiniz yapmalısınız" demiş. Ondan sonra da onu yoğun bir sıcaklık kaplamış ve o bilnen haliyle adamlara öyle bir bakmış ki hepsi kaçıp gitmişler.⁶

Birgün deniz kıyısında birlikte yürürken bana Allah'ın, "Ben onlardan ne bir şey isterim ne de beni beslemelerini beklerim,"⁷ sözü ile ilgili olarak bir soru sordu. Ona yanıt vermeden ondan ayrıldım. Dört yıl sonra onunla karşılaştığım zaman o zamanki sorusunun yanıtını aldığımı söyledim. "Yanıtını alayım," dedi, "çünkü dört yıl sonra olgunlaşma zamanı gelmiştir." Yanıtımı açıkladım ve o dörtlüğü anımsadığına çok şaşırdım.⁷

Arkadaşım el-Habeşi'yi de uzun bir süredir onunla tanıştırmak istiyordum, bu yüzden Endülüs'e geldiğimiz zaman Ronda'da kaldık. Oradayken bir cenaze namzına katılmıştık ki bir de baktım ki el-Rundi tam önümde duruyor. Arkadaşımı onunla tanıştırdım ve sonra da hep birlikte kaldığımız yere gittik. Bu arada El-Habeşi, el-Rundi'nin mucizelerine ait bir kanıt görmeyi çok dilediğini ifade etti. Daha sonra, akşam namazını kılmıştık ki evin sahibi lambaları yakmakta gecikmiş ve arkadaşım da bir lamba istemişti. El-Rundi, ev sahibini buna mecbur edeceğini söyledi. Evin bir köşesinde otlardan bir avuç aldı ve biz ona bakıyor durumdayken işaret parmağıyla ona vurarak, "Bu ateştir!" dedi. Birdenbire otlar alev aldı ve biz de lambayı yaktık. Bazen de şu ya da başka bir amaçla sobadan eliyle ateş alırdı ve her ne kadar birazı onun üstüne yapışsa da onda hiçbir acı ya da yanmaya neden olmazdı.

Okuma ve yazma bilmezdi. Birgün ona ağlamalarıyla ilgili bir soru sormuştum ve bunu, bir daha asla hiç kimse üzerine Allah'ın lanetini çağırmayacağına dair yemin etmiş olduğunu söyleyerek yanıtladı. Bir keresinde böyle bir şey yapmış ve adam da yokolmuş ki el-Rundi de o zamandan beri buna çok pişmanmış. O, dünya için bir rahmetti. Bundan daha fazlasını şu an için söyleyemem.

En Değerli İnciler'den⁹

Bir keresinde Marçena'nın dışında bir yerlerde namaz kılacaktık ki Mekke'nin yönü ile ilgili olarak aramızda bir anlaşmazlık çıktı. O zaman parmağı ile doğru yönü göstererek "İşte, Kâbe o tarafta!" dedi. Namazı kılarken çevresinde tavaf edenler ile birlikte kutsal evi görüyordum; tanıdıklarımın birisi de gerçekten Kâbe'nin yakınlarındaydı. O zaman büyük bir kesinlik içinde namazımızı kıldık. Namazı bitirmiştik ki Kâbe de gözden kayboldu.¹⁰

Bir keresinde bana, uzun bir saç bağının içine sarılmış üç dirhem vermişti. Cebimde bununla birlikte gece vakti seyahat ettiğim için çok dikkatli saklıyordum. Yolda yürürken bir takım adamların sesini işittim. Tehlikeli bir yerdi. Onlara doğru yaklaştığım zaman, içlerinden bir tanesinin çok büyük bir acı içinde kıvrandığı bir grup adam gördüm. Onun bu acısı dinsin diye Allah'ın adına birşeyler yapmamı istediler. O zaman önde gelen Şeyhlerimizden birisinin, eğer ağrının hissedildiği yere gerçek bir dirhem yerleştirilirse, hastanın kısa zamanda rahatlayacağını söylediğini anımsadım. Bu yüzden dirhemlerden birisini çıkarttım ve arkadaşlarına, ağrıyı hissettiği yerin hemen üzerine koymalarını söyledim. Onlar böyle yapar yapmaz, ağrı dindi, adam ayağa kalktı ve arkadaşlarıyla birlikte yürüyerek gitti. Ayrılmadan önce de benden dirhemini kendilerinde kalmasına izin vermemi istemişlerdi. Bunu kabul ettim ve yolculuğuma devam ettim. Sevilla'daki evime geldiğim zaman daha önce sözünü etmiş olduğum Muhammed el-Hayyat ve kardeşi Ahmed beni görmeye geldiler. "Dün gece gelmiş olduğunu gördük, ama seni ağırlayacak hiçbir şeyimiz de yok; geri kalan o iki dirhemi de bize ver ki akşam yemeğini hazırlayalım," dediler. Bu Şeyh hakkında anlatabileceğim daha o kadar çok şey var ki!

Dipnotlar

1. Fütuhât, II, s. 7.
2. Bunlar, dindar kişilerin verdikleri ile yaşayan dilenci dervişlerdi.
3. Cuma günleri Müslümanlar namaz kılmak ve hutbeyi dinlemek için camide toplanırlar. Genel anlamıyla Yahudilerdeki Şabbat gibi değildir, çünkü namazdan sonra tekrar işlerine dönerler. Bakınız, *İslam Ansiklopedisi*, *Salat* maddesi.
4. Bu Rota gezisi, İbn Arabî'nin Afrika'dan dönüşünden sonra (yukarıya bakınız, s. 28.) olmuştur. Yolda, Velilerin başı olan Hızır ile karşılaşmıştır.
5. "Gökler ve yerlere sığamadım, ama mümin kulumun gönlüne sığdım," mealindeki Hadis-i Kutsî'ye gönderme yapılıyor.
6. Kötüye karşı çıkmayı ifade ettiği ve bireysel kaygıların ötesinde olduğu zaman, kızgınlık bir erdem, "Tanrı'nın kızgınlığı"dır.
7. Kur'an, C1, 57.
8. İlk bakışta anlaşılmasa görünen bu olay, manevi gelişmenin önemli bir özelliğini göstermektedir. İbn Arabî'ye soru sorarak Şeyh onun, metnin, kendi ruhunda olgunlaşması için bir zaman gerektiren iç hakikatin farkına varmasına neden olmaktadır. Böylece, dört yıl kadar bir süre sonra, İbn Arabî soruya uygun bir biçimde yanıt vermeye hazırdır, çünkü metine ilişik olan manevi lütf yapacağı işi onun içinde tamamlamıştır. Bu yüzden ne sorunun ne de yanıtın zamanlanması hiçbir biçimde rastlantısal değildir. Bu olay ilerde, üstat ve izdeş arasındaki yakın ve çok özel ilişkiyi de açıklamaktadır.
9. Esad Efendi 1777, 95b.
10. Kâbe, Mekke'deki kutsal alanın ortasındaki küp biçimli yapıdır; Müslümanlar namazlarını o yöne doğru dönerek kılarlar. Bakınız, *İslam Ansiklopedisi*, *Kâbe* maddesi. Süfî öğretilerindeki simgesel anlamı için bakınız: F.Meier, 'Kâbe'nin Gizemi', *The Mysteries/Gizemler* (Eranos Yıllıkları'ndan yazılar), New York, 1955, s. 149-68.

(19) Musa Ebu İmran El-Sadrani

Bu Şeyh, Tlemsen'den gelmişti ve her ne kadar tanınmıyorsa da Yediler'den birisiydi ve onun adı ile birlikte anlatılan pek çok mucize vardı.¹

Onunla karşılaşmam şöyle olmuştu: Ebu Medyen'in sağlığında, birgün Sevilla'daki evimde akşam namazını kılmıştım ki 45 mil kadar uzaklıktaki Bugia'da bulunan Şeyh Ebu Medyen'i görmek için içimde büyük bir istek duydum. Akşam namazından sonraki iki rekat sünnet namazını da kılmış, selama durmuştum ki içeriye Ebu İmran girdi ve bana selam verdi. Onu yanıma oturtuktan sonra nereden gelmiş olduğunu sordum; "Bugia'daki Ebu Medyen'den geliyorum," diye yanıtladı. Onun yanında en son ne zaman bulunduğunu sorduğum zaman da akşam namazını onunla birlikte daha henüz bitirmiş olduğunu söyledi. Bana, Ebu Medyen'in "Sevilla'daki Muhammed bin El-Arabî'nin kafasına bazı şeyler oldu. Hemen git ve benim yerime sen onları yanıtla!" dediğini anlattı. Daha sonra da gidip Ebu Medyen'i görmek dileğimden söz etti ve Ebu Medyen'in, "İbn Arabî'ye söyle ki bizim ruhta karşılaşmamız iyi ve güzel bir şeydir, ama bu dünyada bedenli olarak bir araya gelmemize Allah izin vermeyecektir. Ne var ki, onun ve benim için belirlenen zamana kadar güvenle Allah'ın Rahmeti içinde dursun!" dediğini ekledi. Bundan sonra Ebu İmran benimle diğer konular üzerinde konuştu ve Ebu

Medyen'e döndü.

Şeyh Ebu İmran daha önceleri zengin bir kişiymiş, ama sonra zenginliğini terk etmiş. Bu her şeyini terk edişten onsekiz gün sonra da Allah ona büyük bir manevi bilgi ilham etmiş. Abdallar'dan birisi olmuş ve dünyada bulunmak istediği herhangi bir yere bir anda gidebilme gücüne sahip olmuş.

Bir keresinde Sultan'a şikayet edilmiş ve Sultan da onun yakalanmasını emretmişti. Buna uyularak yakalanmış, demir zincirlere vurulmuş ve Fez'e götürülmüştü. Oraya iyice yaklaştıkları bir sırada, onu bir eve götürmüşler, bir odaya koyup kilitlemişler ve kapıya da bir gece bekçisi yerleştirmişler. Sabah olup da kapıyı açtıkları zaman yerdeki zincirlerden başka Ebu İmran'a ait hiçbir ize rastlayamamışlar. O ise bu arada Fez'e ulaşmış ve Ebu Medyen'in evini aramaya başlamış. Bulduğu zaman da kapıyı çaldığında, kapıyı açmak için Ebu Medyen'in kendisi gelmiş. Ebu Medyen ona kim olduğunu sorduğunda Ebu İmran, "Ben Musa'yım" diye yanıtlamış; Ebu Medyen de o zaman, "Ben de Şuayb'ım. Korkma gel içeri, çünkü zalimlerin elinden uzaktasın artık," demiş.²

Şeyhim Ebu Yakup el-Kumi bana Ebu İmran'ın bir keresinde dünyayı çevreleyen Kaf Dağı'na ulaştığını ve öğle namazını onun eteğinde, ikindi namazını da tepesinde kıldığını anlatmıştı.³ Kendisine dağın yüksekliği sorulduğunda ise üçyüz yıllık bir gezi yüksekliğinde olduğunu söylemişti. Allah'ın, dağın çevresini kuyruğu ve başı birbirine eklenmiş muazzam bir yılan ile çevirmiş olduğunu da anlatmıştı. Bu gezide, Ebu İmran'a eşlik eden arkadaşı ona, "Yılanı selamla, o da seni selam ile karşılayacaktır," demiş ki bunun üzerine Ebu İmran yılanı selamlayınca yılan kendisine karşılık vermiş ve Ebu Medyen'i sormuş. O zaman, Ebu Medyen'i nereden

tanıdığını sorunca da yılan, "Sana çok şaştım! Dünya üzerinde Ebu Medyen'i tanımayan mı var? Allah, onu sevdiğini açıkça belirttikten beri başkaları ile birlikte ben de onu tanırım; gerçekten de her şey, ister canlı ister cansız olsunlar onu tanır ve severiz," diye yanıtlamış.

Memleketin birisinde de Ebu İmran keçi büyüklüğünde karıncalar ve denizin üstünde dururken dalgaların gelip ayaklarını yıkadığı ve durmadan Allah'a şükreden Horasan'lı yaşlı bir kadın görmüş.

Bu Şeyhin manevi etkisi çok büyüktü ve onunla ilgili olan her şeyi anlatmaya kalkışmak çok büyük bir yer kaplardı.

Dipnotlar

1. *Fütuhât*, II, s.7. Onunla Sevilla'dayken Hicri 586 yılında tanışmıştır.
2. Kur'an, XXVIII, 25'e bir gönderme.

3. Hindu'ların Meru Dağı ve Tibet'lilerin Kailase Dağı gibi Cebel Kaf da dünyanın ekseni olarak kabul edilir. Bakınız, *İslam Ansiklopedisi*, Kaf maddesi. Aynı öykü, *Fütuhât*'ın ikinci cildinin 682'inci sayfasında da anlatılmıştır.

(20) Ebu Muhammed Makluf El-Kaba'ili

Kordoba'da yaşardı ve önce Allah'ın Haberci'sinin iznini aldıktan sonra orada ölmüştür; Allah ona rahmet eylesin.

Bir keresinde rahmetli babamı, onu görsün ve onun duasını alsın diye el-Kaba'ili'ye götürmüştüm. Sabahdan ikindi namazı sonrasına kadar bizi evinde konuk etti ve bu arada da onunla birlikte yemek yedik. Birisi onun evine adım atar atmaz, daha onunla karşılaşmadan onun manevi gücünü hissederdi. Kişi onunla karşılaştığı zaman ona bakmaya doyamazdı. Kaba yünden giysiler giyer ve sürekli olarak yaptığı dualar ve zikirlerden ayrı olarak hergün binlerce kez "Allah'ın adını tenzih ederim!", "Allah Uludur!", "Allah'tan başka yoktur tapacak!" ve "Allah'a Şükürler Olsun!" derdi;¹ sürekli bir zikir halindeydi. Denizlerdeki balıklar bile içinde olmak üzere gökte ve yerdeki her şey için dua ederdi ve çok ağlardı.

Bir keresinde evinde bir kuyu açmak istemiş ve kendisine bu işte yardım etsin diye de yabancı bir mahkum getirmişlerdi. Şeyh, "Bu adamı bize yardım etsin diye getirmişler, bu yüzden biz de bu adam Müslümanlığı kabul etsin diye onun için dua edelim," dedi. Böylece, akşam olduğu zaman Şeyh, adam için dua etmek niyetiyle bir kenara çekildi. Adam ertesi sabah geldiği zaman herkese Müslümanlığı kabul ettiğini söyledi. Kendisine bunun nedeni sorulduğunda ise Hz.Peygamber'in adamın

rüyasına girdiğini, ona inanmasını buyurduğunu ve kendisinin de buna uyduğunu anlattı. Hz.Peygamber ayrıca adama, onun için Ebu Muhammed Makluf araya girdiği için onu İslam'a kabul ettiği ya da bu anlamda bir şey de söylemiş.

Birgün Şeyhin yanından ayrılarak evime dönmüştüm; kendisinin sağlığı o sırada oldukça yerindeydi. Aynı gece rüyamda, açık ve kırık bir yerde bulunduğumu ve kafamın hemen üzerinde de yerlere kadar alçalmış bulutlar olduğunu gördüm. Birdenbire atların kişnemesi ve nal seslerini işittim; hem yaya hem de atlı birçok insan göklerden yere iniyorlardı. Sayıları o kadar çoktu ki bütün göğü kaplamışlardı. Hiç o kadar güzel yüzlü, göz kamaştırıcı giysili ve kusursuz atlara sahip kişiler görmemiştim. Ondan sonra, bütün bunların ortasında, eli yanağında, kocaman sakallı ve gümüş rengi saçlı uzun boylu bir adam gördüm. Ona dönerek bütün bunların ne anlama geldiğini sordum. Gördüğüm bütün bu kişilerin Hz.Adem ve Hz.Muhammed arasındaki peygamberler olduğunu söyledi. Kendisine kim olduğunu sorduğumda da Ad kavminin² Peygamberi Hud olduğunu söyledi. Ona bu inişlerinin nedenini sorduğumda da hastalığında Ebu Muhammed'i ziyarete gelmiş olduklarını söyledi.

Uyanır uyanmaz Ebu Muhammed'i sordum ve tam o gece kendisinin hasta düşmüş olduğunu öğrendim. Birkaç gün daha yaşadı ve sonra da öldü.

Dipnotlar

1. Süphan Allah, Allahu Ekber, La ilahe illallah ve el-hamdü lillah, sözleri benzer biçimde sadece Süfîler tarafından değil, genel olarak bütün Müslümanlar tarafından da kullanılır.

2. Kur'an, XI, Hud

(21) Ayakkabı Tamircisi

Salih El-Karraz

Allah'a büyük bir içtenlikle tapınan, Sevilla'lı bir adamdı. Daha sadece yedi yaşında küçücük bir çocukken Allah hizmetine girmişti. Daima ibadet eder, diğer çocuklarla birlikte ne oyun oynar ne de oturur onlar ile konuşurdu. Olanca alçakgönüllülüğü içinde geçinmek için ayakkabı tamirciliği yapardı. Kendisini annesine adamıştı ve genç yaşına rağmen İbn Assal'ın büyük yapıtının tümünü¹ kopya etmişti. Genellikle insanlardan uzak yaşardı ve uzun süreler hiç konuşmadığı olurdu. Arkadaşları, onun kendileriyle ancak gerçekten çok gerekli olduğu zaman konuştuğunu anlatırlardı.

Onunla arkadaşlık ederdim ve birbirimizi de çok severdik. Daima gerçeği söylediği için sözünü asla geri almazdı. Onun hakkında iyi şeyler düşünürler diye, tanıdığı kimseler için hiçbir iş yapmazdı. İşinin çoğunu kenti ziyaret etmekte olan yabancılar, onu tanımayanlar ve kendisinin de tanımadığı kişiler için yapardı.

Birgün arkadaşlarımızdan birisi, onunla bir konuşma fırsatı olsun diye bilerek ayakkabılarından birisini yırttı ve ona götürdü. Selam verdi ve el-Karraz da selamını aldı. O zaman arkadaşımız, "Lütfen, benim şu ayakkabımı tamir edebilir

¹Abdullah b. Frah b. el-Assal, M.S. onbirinci yüzyılda Toledo'da yaşamıştır.

misin?" dedi. El-Karraz da, "Şu anda ücreti daha önceden ödenmiş olan bu ayakkabı ile meşgulüm," diye yanıtladı. Bütün bunlar olup biterken ben de çok yakında, el-Karraz'ın beni göremeyeceği bir yerde duruyordum. O zaman arkadaşımız, "Tamir ettiğin o ayakkabı ile işin bitinceye kadar sende kalsın," dedi. El-Karraz da "O zaman gelmeden önce ölmüş olabilirim; ayakkabını başka birisine götürmeyi düşünmez miydin?" diye sordu. Arkadaşımız, "Bu işi bir başkasının yapmasını istemiyorum," diye yanıtlayınca, el-Karraz, "Ne dediğimi işittin," dedi ve zikrine devam etti. O zaman arkadaşımız, o işini bitirinceye kadar orada oturacağını söyleyince, el-Karraz, "Dilediğin gibi yap, ama daha iş için senden ne isteyeceğimi bile duymadın," dedi. Arkadaşımız ücretin ne olduğunu sordu ve o da sekizde bir dirhem olduğunu söyledi. Bunun üzerine el-Karraz'a bir çeyrek önerdi, ama o, bunun doğru bir ücret olmadığını söyledi. Bu miktarı ödemesinin kendisini mutlu edeceğini söylediği zaman da yine el-Karraz, o gün için yeterince kazanmış olduğunu ve kendisini bu kadar cömert hissediyorsa ondan daha fazla gereksinimi olan kişiler bulunduğunu belirtti. Arkadaşımız bütün bu çabalarını sürdürdüyse de el-Karraz artık onun sorun yaratmaya başladığını ve onun işini yapmayacağını söyledi. Bundan sonra da zikrine ve işine geri döndü.

O arkadaş umutsuzluk içinde sonra bana geldi. Onun bu işi bayağı üstelediğini, ama şimdi de geri dönüp el-Karraz'dan ayakkabıyı Allah aşkına ve hiçbir ücret almadan tamir etmesini istemesini söyledim. Arkadaş bu söylediğimi yaptığı zaman, el-Karraz birkaç saniyelik bir duraklamadan sonra, "Sen bu öneriyle başka birisi tarafından gönderilmişsin," dedi ve kafasını kaldırdı; o zaman beni gördü. En son olarak arkadaşımıza, "Ayakkabını buraya bırak ve çek, git! Öğleden sonra tekrar gel, eğer hâlâ hayattaysam sana onu geri veririm; eğer ölmüşsem, ayakkabını komşulardan birisine bırakırım," dedi. Sonra bana döndü ve yanına

çağırdı, "Dostlar kendi aralarında hep böyle mi davranıyorlar? Hoşa gitmeyen bir şeyi yaptırmak için insanı zorlamak onların işi mi? Böyle bir şeyi bir daha asla yapma! Allah, senin için benim kalbime bir sevgi yerleştirmeseydi, senin hiç farkında bile olmazdım. Bu yüzden, benim dilediğim biçimde benim gizliliğimi koru!" dedi.

Bu adam gibisiyle hiç tanışmadım. Daha sonraları da tek başına ve insanlardan uzak bir yerde yaşamaya gitti.

(22) Abdullah El-Hayyat ya da El-Karrak

Onunla o henüz on ya da onbir yaşlarında iken Sevilla'daki Udais Camii'nde tanışmıştım. Eski püskü elbiseler giymişti ve sıska bir yüzü vardı. Yoğun bir vecd hali ya da hüznün içindeydi ve düşünceli bir kişi olarak görünüyordu.

Onunla karşılaşmadan çok kısa bir süre önce bana Yol'la ilgili hiç kimsenin bilmediği ilhamlar gelmişti. Bu yüzden onu camide gördüğüm zaman onun manevi eşiti olarak ortaya çıkmak istemiştim. Ona baktım, o da bana baktı ve gülümsedi. O zaman ona bir işaret yaptım ve aynısını o da bana yaptı. Sonra birdenbire onun huzurunda kendimi bir sahtekar gibi duyumsadım. "Çok gayretli ve çalışkan ol! Çünkü ne için yaratılmış olduğunu bilen kişi kut-sanmıştır" dedi. Ondan sonra benimle birlikte ikindi namazını kıldı, ayakkabılarını aldı, beni selamladı ve gitti. Onun nerede yaşadığını öğrenmek için peşinden gittim, ama hiçbir yerde izine rastlayamadım gibi hiçkimse de nerede bulunduğunu söyleyemedi. Bugüne kadar onu ne gördüm ne de onun ile ilgili bir şey işittim. Üstatların bazıları yaşlı, bazıları da çok genç olur.

(23) Ebu El-Abbas
Ahmed Bin Hammam¹

Allah'ın, ruhunu disiplin altına alması için ilham verdiği Sevilla'lı bir adam. Daha ergenlik yaşına gelmeden önce kendisini Allah'a ibadete adamaya başlamıştı. Kendi canı için, biricik oğlunu yitirmiş bir anne gibi ağlayan çok ciddi ve kararlı bir kişiydi. Babası, onun Yol'a katılmasına karşı çıkmıştı; bu durum giderek daha da zorlaşmaya başladığı zaman bana, "Kardeşim, durum benim için çok zorlaştı; kendi başımın çaresine bakayım diye babam beni evden attı. Müslüman ülkelerin sınırlarına gidip orada ölünceye kadar orduya hizmet etmek için can atıyorum," dedi. Böylece Cerumenha (Portekiz'de) adlı bir yere gitti ve bugüne kadar da hâlâ orada yaşamakta. Bir süre sonra birkaç parça eşya toplamak için Sevilla'ya gelmişti, ama sonra yine etkin hizmetine dönmüştü. Sık sık, yukarıda kendisinden sözünü ettiğim Abdullah el-Hayyat'ın evine giderdi. Allah onlardan ve bizden razı olsun.

¹ Kendisine El-Şakkak da denirdi.

(24) Sal'le

Ebu Ahmed El-Salevi

Sevilla'ya ben el-Kumi'nin hizmetindeyken gelmişti. Ebu Ahmed'in çok güçlü bir manevi hali vardı ve Ebu Medyen ile birlikte onsekiz yıl geçirmişti. Birçok farklı manevi çalışmalar yapardı, kendisini sıkı bir biçimde tapınmaya vermişti ve çok ağlardı.

Bir keresinde, bütün bir ay boyunca İbn Carrad Camii'nde geceleri onunla birlikte geçirmiştım. Bir gece namaz kılmak için kalktım, abdest aldım ve yukarıya, caminin damına çıktım. Orada el-Salevi'yi damın kapısında uyurken buldum; ondan birçok ışık demetleri çıktığını ve göğe yükseldiğini gördüm. Bir süre için öyle kalakaldım ve ışıkların ondan mı göğe yükseldiğini yoksa gökten mi ona indiğini anlayamadım. O, uykusundan uyanıncaya kadar hayret içinde orada durdum. Sonra o da abdest aldı ve namazını kıldı.¹

O ağladığı zaman, yere dökülen gözyaşlarını alır benim yüzüme sürerdi ve miske benzeyen bir kokuları vardı. Başkaları da bu kokuyu benim üzerimde duyar ve, "Böyle şaheser bir miski nereden buldun?" diye sorarlardı.

¹İnciler'de El-Salevi ile ilgili anlatılanlar bu kadardır.

(25) Ebu İshak Bin Ahmed Bin Tarıf

Ebu Abdullah el-Kureyşî'nin Şeyhi idi ve Kahire'den gelmişti. Nazik ve yumuşak tavırlı, Allah'ın gözünde ise sadık ve masumdu; çok coşkuluydu ve kendisini manevi çalışmalara vermişti. Hep insanlardan uzakta çalışmalar yapmak isterdi, ama çanak-çömlekçilik olan mesleği buna engel oluyordu. Yol ile ilgili olarak yazılmış olan yapıtların çoğunu kopya etmişti. Kendisini münzevi uygulamalara ve manevi öğrenime adanmıştı.

Ölümü şöyle oldu: Birgün o yolda yürürken birisi, "Tam şimdi yanından geçmiş olduğun filanca kişi değil miydi?" diye sormuş. O yörede yaşayan ve Şeyhin pek tanımadığı, Allah'ın kendisine bizim *el-nagnagah*¹ dediğimiz bir rahatsızlığı vermiş olduğu bir kişiyi soruyormuş. Adam sorusunda diretince, Şeyh de, "Boğazında hastalık olan kişi mi?" diye sormuş. Adam da o olduğunu söylemiş. Şeyhin anlattığına göre, bir süre sonra Allah ona içinden seslenmiş ve, "Ey İbrahim! Sen bizim kullarımızı sadece onların hastalıkları ile mi tanıyorsun? Adamı tanımlayacağın kendi ismi yok mu? Biz de senin aynı hastalıktan ölmeni sağlayacağız," demiş. Ertesi sabah aynı hastalık onda da başladı ve kısa bir süre sonra da öldü.

Bana bu öyküyü Mekke'de onun oğlu anlatmıştı; babasının "Böyle bir yanılsı yirmi yıl içinde bir kez bile yapmamıştım," demiş olduğunu ekledi. Onu iki kez ziyaret

etmiştim ve beni severdi. Onunla bir kez el-Habeşi ile birlik-
te Kota'da ve bir kez de kendi kasabasında karşılaşmıştım .

En Değerli İnciler'den²

Cazirat el-Kadra'da³ yaşardı ve Ebu el-Necah; Ebu el-
Rabi, İbn Abd el-Celil ve Musul'daki Kadib el-Bar'ın arka-
daşıydı.⁴

Birgün bana, "İnsanlar benim için iki çeşittir: benim
hakkımda iyi düşünen ve iyi konuşan ve arkadaş adına layık
olan arkadaş; ve benim hakkımda kötü konuşan ve benim
manevi halimi bana bildiren kişi,"⁵ demişti.

Dipnotlar

1. Guatr

2. Esad Efendi 1777, f. 99b.

3. Algesiras yakınlarında

4. *Fütuhat*, I, s. 187

5. Bu konu sadece Tanrı ve onun kulu arasında olduğu için, Süfîler
arasında kişinin kendi ya da bir başkasının manevi durumu hakkında
hiç konuşmamak bir saygı belirtisi olarak uygulanır.

(26) Malaga'lı

Ebu Muhammed Abdullah

Bin İbrahim El-Malaki El-Fakkar¹

Gemi kalafatlayıcısı (El-Kalafat) olarak tanınan bu adam Ebu el-Rabi el-Kafif ve İbrahim bin Tarif'in² arkadaşıydı. Şövalyelik (*Fütüvvef*) yolunu izler ve bunun tüm işaretlerini de üstünde taşırdı.³ İnsan onu daima başka birisinin işi ile meşgul görürdü, kendisini hiç düşünmezdi. Başkalarının adına otoritelere ve yöneticilere başvururdu ve evi de yoksullara hep açıktı. Yasalara sıkı sıkıya bağlıydı ve kendisi de böyle davranırdı. Manevi açıdan, bu konuda oldukça sert olan İbrahim bin Tarif'e göre daha neşeliydi. Bu Şeyh ile birçok ke-reler karşılaştım ve bana da çok düşkündü.

Birgün Kota'da, o ve İbn Tarif oradayken, Allah ona başarılar versin, Sultan Ebu el-Ali bizim için yemekler göndermişti. O sırada ben orada değildim, ama beni görmek için oraya gelmiş olan kardeşler o yemeği yemişler; ama, benim özel dostlarım buna katılmamışlar. İkinci gece Sultan yine aynı ikramda bulundu, ama ben kendim bunu ne kabul ettim ne de reddettim. Sultan'ın yemek göndermiş olduğunu işittikleri zaman, kardeşler kendileri de yemek için bize gelmişlerdi.

Ben yatışı namazını kıldım. Bizi ziyarete gelmiş olan ve Şeyh olduğunu iddia eden birisi bana, "İnsan midesi dolu

iken namaz kılmayabilir," dedi. Ben sessiz durup hiç yanıt vermeyince, bu onu kızdırdı. O zaman ben, "Yemeği kabul etmediğim gibi yenmesini de uygun bulmadım, çünkü benim görüşüme göre o yemek helal değil. Sana da onu yemeni buyuramam, çünkü senin için dilediğim, kendim için dilediğim olmalı," dedim. Sonra da yemek ile ilgili görüşümü açıklayarak, "Yemek orada; helal olduğunu kabul eden yesin, etmeyen yemesin," dedim.

Ondan sonra özel dostlarımı yanıma alarak eve girdim. Sabah olunca o adam Vezir'e gitmiş ve yasaları çiğneyen kişiler vs. diye onları eleştirdiğini söylemiş. Vezir buna çok kızmış ve (beni kastedererek) "Yemeğin gönderilmesini kabul etmiş olan kişi o," demiş. Ondan sonra da bu suçlama herkes tarafından duyulmuş ve en sonunda, kendisi zeki bir kişi olan Sultan'ın kulağına kadar ulaşmış. Sultan da, "Biz o yemeği gönderirken iyi bir niyete sahiptik, ama kendi durumunu en iyi o kişi bilir; ona bir zararımız dokunmasın," demiş ve şikayeti geri çevirmiş.

Dostumuz el-Kalafat⁴ konuyu işitmiş ve bizi görmeye gelmişti. O ülke ve içinde olup bitenleri iyi bildiğinden dolayı bizim için korkuyordu. "Bu biçim bir davranış kendi açısından doğru, ama onun vereceği zarar bütün dostlara sıçrar, çünkü buradaki insanlar bu çeşit davranışları pek hoşgörü ile karşılamazlar. 'Ona yardım edecek bir zorbası olmayan kişi düşkün, ona doğruyu gösterecek bir bilgini olmayan kişi de yanlışlar içindedir,' sözü buralarda pek yaygındır," dedi. Sadece başkalarının onu etkilemesiyle ortaya çıkmış olan bu kaygıyı algıladığım ve sadece dünyasal nedenlerden dolayı onu uzlaşmaya hazır bir halde gördüğüm zaman, "Allah'ın düşmanına güvenen kişi ne kadar da perişan ve alçaktır. Eğer dünya, O'nun hakkına saygı göstermemeye ve O'nun hakkının ilk başta geldiğini gizlemeye başlarsa, Allah, dünya sevgisini içimizden alsın," dedim ve yumruklarımı sıkarak ayağa kalktım; bunun üzerine çekip gitti.

Bu olaydan bir süre sonra İbn Tarif ile karşılaştım. Konuyu işitmişti, bana, "Yararı gözetmek daha uygun bir yol olabilir-di," dedi. Ben de "Evet, sermaye yerinde korunduğu sürece," dedim ve hiç yanıt vermedi.

Eğer yer sorunu olmasaydı, tüm üstatlarımızı anlatırdım, ama bu bölümü kısa tutmak için bunlarla sınırlı kaldım. "*En Değerli İnciler*" diye adlandırdığım bütün bir kitabı ise Ahiret Yolu'nda kendilerinden yararlandığım bu kişilere ayırdım.

En Değerli İnciler'den⁵

İspanya'nın Tarifa kentinden gelmişti. Bir keresinde bana Mekke'de, Kâbe'deyken Arap olmayan bir kişi ile karşılaşmasını anlatmıştı. Bu adam onu elinden yakalamış ve nereden gelmiş olduğunu sormuş. Şeyh ona Atlantik Okyanusu kıyısındaki bir yarımadadan gelmiş olduğunu söylemiş. O zaman da ona, o noktada onları neyin bir araya getirmiş olduğunu bilip bilmediğini sormuş; Şeyh de bilmediğini ve onun söylemesini istemiş. O zaman da adam, "Dikkatsizlik, kardeşim!" diye yanıt vermiş ve ağlamış.⁶

Kaşr Maşmudah'tan⁷ Tarifa yönünde geceleyin denizi geçerek onu ziyarete gitmiştim. Sabah olduğu zaman el-Safihah (el-Sanihah?) denen bir yere ulaşmıştık. Ondan sonra hedefimize gelene kadar kıyı boyunca yelken açtık. Orada bu şeyhi sahilde, izleyicileri ile birlikte ve onlara onu görmeye gelenin kim olduğunu sorarken bulduk. Ona şu anda gemiyle gelmiş olduğunu söylemişlerdi. Gemiden indim ve onu selamladım. Beni evine götürdü ve gemideyken tam da canımın istemiş olduğu yemeği sundu. Niçin bir başkasını değil de bu yemeği hazırlamış olduğunu sorduğumda, içinden ona benim geldiğimin ve özellikle o yemeği sevdiğimin haber verildiğini, bu yüzden de gelişim için o yemeği hazırladığını söyledi. Bu Şeyh hakkında söyleyebileceğim çok daha fazla şeyler var.

Dipnotlar

1. Fütuhât, I, s: 577.

2. Bir önceki bölüme bakınız.

3. Şövalyelik/Fütüvvet, Süfî için büyük bir sabır, hoşgörü ve kendini yadsıma içinde, her konuda herkesi, kendisinden önceye almak anlamına gelirdi. Süfî çevreleri dışında bu terim, ilk meslek loncalarına benzeyen çeşitli sanat ve ticaret örgütleri içinde vurgulanan konukseverlik, ağırbaşlılık ve cesaret gibi nitelikler için de kullanılırdı. Bu meslek kuruluşlarının üyelerine *fıfyan* denirdi. Bakınız, *İslam Ansiklopedisi*, Fütüvvet maddesi.

4. Yani, el-Fakkar

5. Esad Efendi 1777, f. 100a

6. Süfî için tek gerçek ve değerli etkinlik ve kaygı zikir ya da Tanrı'nın adını anmaktır. Bunun karşısında da kişiyi bundan saptıran ya da kişiyi, Tanrı'nın herşeyi kucaklayan birliğinin bilincinden ayıran herşey bulunur. Burada aktarılan değinmenin insana sezdirildiği ise, en sonunda kutsal yerlerin bile Tanrı'ya yönelik gerçek farkındalığa bir engel oluşturabileceği olabilir.

7. Bakınız: Levi-Provencal, *La Peninsule Iberique au Moyen-age*, Leiden, 1938, s. 131.

(27) Abdullah bin Takmist

Sevilla'lıydı ve Yediler/Vekiller'den birisi olduğu düşünülürdü.

En Tarihli İnciler'den

Fez'de yaşardı ve Ebu Yaiz'in¹ arkadaşıydı. Yaygın olarak Yediler/Vekiller'den birisi olduğu düşünülürdü. Mesleği kadılıktı ve ona birçok bilim kapısı açılmıştı. Onun huzurunda bulunmak kişide daima huşu ve saygı uyandırır. Ne zaman onunla birlikte otursak, bana hoşnutluğunu gösterir ve gülümserdi.

Bir gece Karavin Camisi'nde o kadar çok kalmış ki bekçiler geç oldu diye kapıları kilitlemişler. Bu yüzden o, sünnet namazları bitirip de camiden çıkmak isteyince bütün kapıları kilitli bulmuş. O zaman yumuşak bir biçimde birşeyler mırıldanmış, kapı açılmış ve o da dışarı çıkıp evine gitmiş.

¹Bu, Yusuf Bin Taizza ile aynı kişi olabilir.

(28) Sakhan Denen Bir Adam

Yediler/Vekiller'den birisi iken makamını yitirmiş bir kişiydi; bu yüzden de büyük bir üzüntü içindeydi ve hiç kimse ile konuşmazdı. Onunla karşılaştığım zaman, bu büyük sıkıntısından dolayı ona çok nazik davrandım.

(29) Ebu Yahya
Bin Ebu Bekr Et-Sinhaci¹

Şeyh, arif, gezgin, münzevi, dürüst ve erdemli ve manevi gizemler hakkında geniş bir bilgi sahibiydi. Onun gibi bir kişiyle insan ancak pek ender olarak karşılaşabilir. Onunla birlikte, burada anlatılamayacak kadar çok sayıdaki manevi konuyu ele aldık. Velayet Mührü ve Batı'nın Güneşi bilgisiyle ilgili *Anka Söylencesi* kitabımı onun için yazmıştım.²

Dipnotlar

1. İbn Arabî bu şeyhi metninin kenarına eklemiştir. Ebu Yaiz ile aynı kişi olabilir.

2. Bu, hem evrensel hem de İslam içindeki anlamıyla Velayet Mührü (*hatm el-Evliya*) sorununu tartıştığı *Anqa mughrîb* adlı yapıtıdır ki burada evrensel anlamda, Hz.İsa'ya Velayet Mührü ünvanı verilmiştir. *Fütuhât*'ta ise İslam Geleneği içinde Velayet Mührünün kendisine ait olduğunu iddia etmektedir. Bakınız: A.A. Afifi, *The Mystical Philosophy of Muhiiddin İbnul Arabî/Muhittin Arabî'nin Gizemci Felsefesi*, Cambridge, 1939, s. 981.

(30) Ebu El-Abbas Bin Tacak

Hatır sayılır ölçüde manevi çaba gösteren bir kişiydi. Öldüğü ana kadar Kur'an onun elinden eksik olmamıştı.

En Değerli İnciler'den¹

Ne zaman Kur'an okunduğunu duysa, gözyaşlarını tutamazdı. Ne zaman onunla bir araya gelsek, kendisine Kur'an okumamı isterdi. Aşırı ibadet ve oruçtan dolayı bedeni zayıflamış, değişmiş ve sürekli ağlamaktan dolayı da gözleri bozulmuştu. Cuma namazını hiçbir zaman kaçırmazdı.

Onunla birlikte oturmak için bana ayrılmış olan zaman, Sevilla'daki el-Hamral (Camral?) camlinde öğlen ile ikindi zamanı arasıydı. Kendi başına metni okuyamayacak kadar gözleri bozulmuş olduğu için, bu süre içinde ona Kur'an okurdum. Allah birçok kereler, onun ağzından bana yanıtlar vermiştir.

Birisi onun adını seslendiği zaman ne kafasını kaldırır ne de o kişi onu uygun bir biçimde selamlayıp amacını anlatmadıkça o kişiye dönüp bakardı. Verdiği her nasihatı Kur'an'da da bulmak olasıydı. "Bilgi, her şeyin en üstünde olan Kur'an'ın ışığından elde edilen bir ışıktır. Nasıl bir lambadan başka bir lamba yakılırsa, bütün bilgi de ışık üzerine ışık olan Kur'an'dan gelir.² Evladım, Allaha şükürler olsun ki

ışığımızı O'ndan alabilelim diye bize Kendisi'nin göklerin ve yerin ışığı olduğunu öğretti. Bu yüzden ışığımızı kendi gerçek kaynağında arayalım!" der ve daima, Kur'an üzerinde derin bir biçimde düşünmeyi ve tüm bilgileri ondan edinmeyi önerirdi.

Dipnotlar

1. Esad Efendi 1777, f. 80a.
2. Kur'an, XXIV, 35

(31) Priego'lu

Ebu Abdullah Bin Bistam El-Bagi

Priego'dan gelmişti ve kendisini Kur'an okumaya ve gece tapınımlarına adanmış bir kişiydi.

(32) Yusuf Bin Talza

Karmona'lıydı. Kendisini Kur'an okumaya öylesine vermişti ki hiç kimseyle konuşmazdı. Çok oruç tutan, dürüst bir adamdı.

(33) Ebu El-Hasan El-Kanuni¹

Ronda'dan gelmişti ve Şövalyelik/Fütüvvet yolunun bir izleyicisiydi. Yedi katlı bilimlerde geniş bilgi sahibiydi.

¹Buradaki Yedi Bilim, İbn Arabi tarafından *Fütuha'*ında sıralanan (II, 393-422) yedi irfan dalı olarak görünmektedir: (I) Kutsal İsimler (II) Kutsal Zati Tecelliler (III) Vahiy (IV) Varoluştaki arınma ve kirlenme (V) İnsan-Kamil (VI) Hayal (VII) Manevi İyileşme

(34) El Haddad

"Ey Allahım, Muhammed'e Selam Olsun!"

Sevilla'lıydı. Hiç durmadan Allah'ın Hz.Peygamber'e selam etmesini zikretmesiyle ünlüydü.¹

¹Tanın'nın kutsamasını (salah) ve selamını Hz.Peygamber için dilemek İslam'da tapınının bir bölümünü oluşturur. Hz.Peygamber, kutsal Kelime'nin ruhsal prototipi ve taşıyıcısı olduğu için bu özellikle Sûfizmde de uygulanır. Bakınız: *Schuon, Understanding Islam/İslam'ı Anlamak*, s. 95-102.

**(35) Kordoba'lı
Ebu İshak El-Kurtubi**

"İnanan"lardan¹ ve Bugia'lı Ebu Medyen'in dostlarından birisi.

¹Burada *inanamlar/mümin* sözcüğünün hangi özel anlamda kullanıldığı açık değildir.

(36) El-Mehdiya'lı Ebu Abdullah El-Mehdevi

Fez'liydi. Altmış yıl kadar bir süre boyunca, ölünceye kadar sırtını asla kible'ye karşı dönmemişti.

En Değerli İnciler'den¹

Altmış yıl Fez'de yaşamıştır. Ruhunun kurtuluşu ile yoğun bir biçimde meşguldü ve sık sık bu yüzden çok derin acılar çekiyordu.

Birgün camideyken onun yanında durdum; beni tanı mı-yordu. Namaz kıldığımız safta onu yana doğru sıkıştırdım, öylesine ki neredeyse onun üzerine oturmuş olacaktım. Öyle bir yerde yapabileceğim kadar kötü davrandım. O zaman kafasını kaldırıp bana baktı ve, "Terbiyeni takın. Burada çok yer var, üzerime yaslanıp durma öyle. Senin gibiler ile kavgaya tutuşmak gibi hiçbir niyetim yok," dedi. Daha sonra da bana ısındı ve ben de onun dostu oldum. Onun lütuflarından çok yarar sağladım.²

Dipnotlar

1. Esad Efendi 1777, f. 101a.
2. *Fütuhat*, II, s. 15. Bu kişi, *Ruh el-Kudüs*'ün kendisi için yazılmış olduğu Muhammed Abdül Aziz el-Mehdevi ile karıştırılmamalıdır.

(37) Ali Bin Musa Bin El-Nakarar

Her ne kadar kardeşler tarafından tanınmıyorduysa da tarikatın gizli bir üyesiydi; irfanı tamdı ve önemli ölçüde anlayış/feraset sahibiydi. Ölünceye kadar, tarikatın diğer kişileriyle pek bir ilişkisi olmamıştır. Kur'an ve şiir okumalarıyla çok ünlüydü.

**(38) Ebu El-Hüseyn
Yahya Bin El-Salq**

Kota'lıydı ve gerçekten de çok şaşırtıcı bir karışımdaydı: hem bir Hadis bilgini hem de Süfi idi.¹ Saf altın kadar ender bir insandı ve birçok manevi lütuflara sahipti. Yapıtları üzerinde konuşmak ve ondan birşeyler öğrenmek için onunla sık sık bir araya gelirdim.²

Dipnotlar

1. Yazarın konu dışına çıkarak şeriatçı kadılar ve din bilginleri ile yaptığı açıklamalara bakarak okuyucu da böyle kişilerin Sûfî Yolu'nu izleyenlere genellikle hoş bakmadığını anlamış olmalıdır. Hadisçi, Hz.Peygamberin hadislerinin/sözlerinin eğitimini gören kişidir.

2. Bakınız: *Fütuhat*, IV, s. 489.

(39) Beca'lı

İbn El-As Ebu Abdullah El-Baci

Sevilla'da yaşardı; hem bir kadı hem de bir münzeviydi,
ki bu durum da hiç rastlanmadık bir karışımdı.

(40) Evora'lı

Ebu Abdullah Bin Zain El-Yabari

Sevilla'lıydı; büyük bir erdem sahibiydi ve kendisini nefis terbiyesine vermişti. Sevilla'daki Udais Camisi'nde Kur'an ve dilbilgisi okumuştı. Neredeyse hiç kimse onu tanımazdı ve çok az fark edilirdi. Kendisini el-Gazali'nin¹ kitaplarını incelemeye vermişti.

Bir gece, el-Gazali'ye saldıran Ebu el-Kasım bin El-Hamdin'in² kitabını okurken, gözleri görmemeye başlamış. Her men secdeye kapanmış ve kendisini kınamaya başlamış ve bir daha asla o kitabı okumayacağına yemin etmiş. Kitabı bir kenara attıktan sonra da Allah görme gücünü ona yeniden vermiş. İnsanların en saygıdeğer olanlarından birisiydi. Kendisi gibi olan kardeşiyle de tanışmışım. O öldüğü zaman, "Zain Oğulları için Cennetlerden ikisi!" diye bir ses işitildi.³

En Değerli İnciler'den⁴

Bugün Franklar'ın elinde olan, Evora adlı bir kasabadandı. Kordoba'da kadı olan aynı İbn Hamdin, el-Gazali'nin kitaplarını yakırtmış ve onun hakkında bir kınama çıkartmıştı. Bir süre sonra İbn Hamdin rüyasında el-Gazali'yi görür; elinde de bir domuzu çektiirdiği demirden bir zincir vardır. İbn

Hamdin, el-Gazali'yi selamladığını ve o domuzun ne olduğunu anlatmıştı. El-Gazali de o domuzun İbn Hamdin olduğunu ve onun la-netlerini nasıl hakkettiği kendisine gösterilinceye kadar onun elinde kalacağını söylemiş.

Dipnotlar

1. El-Gazali, İslam'ın belki de en büyük dinbilginiydi; buna ek olarak Süfizm ve ekzotirik/dışrak İslamı birbirine yakınlaştırmıştır. En büyük yapıtı, *İhya ulum ed-din*'dir. Kahire, 1939. M.S. 1111 tarihinde ölmüştür. W. Montgomery Watt, *Muslim Intellectual*, Edinburgh, 1966.

2. İbn Hamdin Kordoba'da bir kadıydı. M.S. 1127'de ölmüştür.

3. Arapça olarak "*Cannatain itnatain li-bani Zain*" diye okunuyor.

4. Esad Efendi 1777, f. 107a.

(41) Ebu Abdullah Et-Kazzaz

Kordoba'daki hastalıklıların imamıydı. Çok ender rastlanabilecek bir kişiydi. Bu insanlarla birlikte yaşamayı nasıl bulduğunu kendisine sorduğumda bana, bu insanlardan sadece bir misk kokusu geldiğini duyduğunu söylemişti. Onun göstermiş olduğu birçok keramet hâlâ aklımdadır.

(42) Ebu Zekeriye Yahya Bin El-Hasani

Bugia'lıydı; devlet hizmetindeki öndè gelen bilginlerden birisiydi. İnsanlardan uzak yaşardı ve birçok kişinin ona danıştığı saygıdeğer bir kişiydi. Onun izni ile onunla birlikte manevi bir halvete girdim ve birbirimize manevi konular hakkında sorular sorduk.

Nefsini terbiye ediş biçimi ve az yemesiyle çok tanınmış olmasına rağmen onu Allah korkusu kaplamıştı. Birçok kez onunla bir araya geldim ve onun bazı yazılarını birlikte gözden geçirdik.

(43) Zenci Abd El-Selam El-Esved

Bu adam bir gezgindi. Neredeyse hiç değişmez bir biçimde ne zaman bir köye gitsem, öyle bir kişinin oradan geçmiş olduğunu söylerlerdi bana. Asla bir yere yerleşmezdi. Kendisine bu yerleşik olmayan yaşantının nedenini sorduğumda, bana böyle geziler yaparak yaşamak yolu ile iyi bir manevi hal bulduğunu anlattı.

(44) Kazalla'lı
Ebu Abdullah Et-Kastili

Sevilla'da yaşardı. Çok kararlı ve azimliydi ve manevi olarak etkin bir yaşam sürerdi; imanı doğrultusunda çok çaba gösterirdi. Onu ne zaman ziyarete gitsem, kendisini namaz kılmak için büyük bir istek içinde bulurdum.

(45) Ebu El-Abbas Ahmed Bin Mundhir

Kur'an, dil ve hukuk eğitimi görmüştü; Maliki okulunun tek temsilcisiydi. Onunla ilgili olarak aktarılan mucize-lerden birisine göre, ne zaman içinden çıkılmaz bir sorun ile karşılaşıya gelse, Malik'in o sorunu onun yerine çözerken görmesiymiş. Hem ruhlar hem de ruhlar onun evine giderek ona başvurur ve ona saygılarını sunarlardı. Oldukça fakir olmasına karşın, bir keresinde ona teklif edilen ve verilen bir miktar parayı geri çevirmişti.

(46) Öğretmen Musa

Fez'de öğretmenlik yapardı. Banu Said kalesindendi ve Granada'nın önde gelen kişilerinden birisiydi. Oğlu Abdullah, dindar bir kişi olarak büyüdü; günah nedir bilmezdi, asla sıradan bir çocuk gibi davranmayan tövbekar bir gençti. Kendisini Allah'ın kitabını öğrenmeye adanmıştı.

*(47) Ayakkabı Tamircisi
Ebu El-Abbas El-Karnaz*

Onuna Mekke'de tanışmıştım. Abdullah el-Mugaviri'nin arkadaşıydı ve onun öğretisini izliyordu.¹ Onun dualarından çok yarar sağladım ve onun manevi lütuflarına ait birçok olaya tanıklık ettim.

¹El-Mugaviri Sevilla yakınlarındaki Niebla Azizi diye bilinen bir kişiydi.

(48) Purçenali
El-Hac Ebu Muhammed
Abdullah El-Buryani

Arkadaş ve yoldaşlarımızdan birisi olan bu adam, kendisini Hz.Peygamber'in uygulamalarına adanmıştır; çok değerli dindar bir kişidir ve derin bir huzura sahiptir.

Birgün bana, "Kendilerine Kitap'ı verdiklerimiz onu hakkıyla okurlar,"¹ ayeti ile ilgili olarak "Niçin onu hakkıyla okurlar?" diye sordu. Ben de, "Ebu Muhammed, sen bana söyle; soruyu sen sordun, yanıtını da sen ver!" diye yanıtladım. O zaman gülümsedi ve, "Çünkü Kitap, zaten Allah'ın lütfu ulaştığı bir sırada gelmişti; bu yüzden Kitap verildiği zaman onu okumaları için yardım da gördüler," dedi. Gerçekten de bu söz, düşünen ve ders alan bir kişi için, altında bilimler denizinin dalgalandığı ender bir sezindirmedir.² İmamlık görevi ile ilgili olarak Hz.Peygamber, "Eğer o sana verilecek olursa o konuda sana yardım edilir, ama o görevi sen istersen, sana yardım edilmez," demiştir.³

Dipnotlar

1. Kur'an, II, 121.
2. Kutsal vahye verilen tepki kişinin manevi yeteneğine bağlıdır. Bakınız, Titus Burckhardt, An Introduction to Sufi Doctrine/Sûfî Öğretisine Giriş, Lahore, 1959, s. 134.
3. Bu Hadis'in kaynağını bulamadık.

*(49) Ebu Abdullah Muhammed
Et-Nabîlî*

Bir mezarlıkta yaşamaktadır. Allah'ın, sizin vasitanızla kendisini Yol'a kattığı bir kişidir. Onun üzerindeki manevi lütfunuzun etkisi apaçık görünmektedir. Bunları ele alacak zaman olmadığı için burada anlatmayacağım birçok mucizelerine tanık oldum.

(50) Berberi
Ebu Abdullah

Kendisini Kur'an ve gece ibadetine adanmış bir kişidir ki sizin lütuflarınız onda apaçık bir biçimde görülüyor; keskin zekalı ve çabuk anlayışlı.

(51) Meymun Bin El-Tunusi Ebu Vekil

Boyacılıkta kırmızı renk elde etmek için kullanılan böcek-leri (Kermes böceği/Koşnil) toplayarak geçimini sağlardı. Sevilla'da bizimle beraberken hasta düştü. Dindar bir bayan olan, Bint Ata Allah onu evine aldı ve bakımını yaptı. Ne var ki oraya götürüldüğü günün ertesi gecesi öldü. Gerçekten de çok mübarek bir insandı.

(52) Ebu Muhammed Abdullah Bin Kamis El-Kinani

Tunus'ta cerrahlık yapardı. Ona ziyaretlerini bu biçimde yapmış olduklarını bana anlatmış olan iki Şeyhim Ebu Yakup ve Ebu Muhammed el-Mevruri'nin örneğini izleyerek yoğun sıcağa rağmen onun evine çıplak ayakla gittim. Çok büyük bir manevi lütfâ sahipti, ama zaten onu yeterince tanıyorum.

En Değerli İnciller'den¹

Tunus bölgesindeki Marsa İdun'dandı. İnsanlar arasında önde gelen bir kişiydi. Abdül Aziz el-Mehdevi'nin Şeyhlerinden birisiydi, ama ne var ki Şeyh kendisini ondan gizlediği için onun gerçek değerini kavrayamamıştı. Ebu Medyen'in toplantılarına katıldığı sıralarda Yol'a girmişti. Öyle manevi makamlar elde etmişti ki Ebu Medyen, Peçina'dayken bir keresinde, "Eğer kanatlarım olsaydı, Cerrah'a uçarak giderdim," demişti.

(Bundan sonra da bu Şeyhi çıplak ayakla ziyarete gidişin daha ayrıntılı bir öyküsü verilmektedir)... Yolun yarısına gelmiştik ki karşı yönden gelen bir adamla karşılaştık; bana,

¹ Esad Efendi 1777, f. 102b. Burada kendisinden Ebu Muhammed Cerrah el-Murabıt olarak söz edilmektedir.

"Allah aşkına, Şeyh sizi bulmamı ve sandallarınızı tekrar ayaklarınıza giymenizi söyledi, çünkü sizin onu ziyaret niyetinizi biliyor ve sizin için yemek de hazırladı," dedi. Oraya ulaştığımızda, beni daha dışardayken karşılamak için evinden çıkmıştı. İlerlemiş yaşı yüzünden bir bastona dayanıyordu. Beni gördüğü için çok sevindi. Onunla İrfan ile ilgili birçok bilimleri tartışarak, yanında uzun günler geçirdim. Oradayken, Şeyhin lütfu ile ayaklarını hiç ıslatmadan denizin üzerinde yürüyen bir adam gördüm. Onun yanında bir yıldan biraz az bir süre kaldım. Ayrılmadan önce, onun gerçek halini Abd el-Aziz el-Mahdavi'ye ya da başka herhangi bir kişiye bildirmememi söyledi ve kafamdan bunları atmamı buyurdu.

(53) Yediler

Onlarla Mekke'de karşılaştım ve Allah, tüm Müslümanları onlardan yararlandırırsın dilerim. Hanbalit duvarı ile Zemzem arasındaki bir yerde onlarla birlikte oturdum. Gerçekten de Allah tarafından seçilmiş kişilerdi. Öylesine bir kutsal huzur ve huşu içindeydiler ki gözlerini bile kırpmıyortardı. Onlarla karşılaştığım zaman derin bir düşünce hali içindeydiler. Ben ve onlar arasında herhangi bir konu hakkında hiçbir sözcük konuşulmadı; onları düşünülmesi bile olanaksız derin bir dinginlik içinde gördüm.

(54) Fakirlerin Anası Sema¹

Onu sık sık ziyaret ettiğim "Zeytinlikler"deki Marçena'da yaşardı. Kendi nefsini denetleyebilmek açısından, bizim gibi insanlar arasında onun gibisine hiçbir zaman rastlamadım. Manevi etkinlikler ve iletişim açısından en büyüklerin arasındaydı. Çok güçlü ve saf bir kalbe, soylu bir manevi güce ve çok ince bir ayırdetme yetisine sahipti. Her ne kadar, benim durumumu bildiği için gizli olarak bana birşeyler açsa da genellikle manevi durumunu başkalarından gizlerdi; bu da beni mutlu ederdi. Kendisine birçok manevi lütuf verilmişti. Onun sezgi gücüne birçok kez tanık oldum ve bu alanda üstatlığa erişmiş olduğunu gördüm. Onun manevi halinin temel özellikleri, Allah korkusu ve Allah'ın ondan hoşnut olmasıydı ki bizim aramızda bu iki özelliğin aynı kişide aynı anda bir arada bulunmasına pek ender rastlanır.

En Değerli İnciler'den

Onunla ilk kez tanıştığımda o seksenlerindeydi.

Birgün el-Mevruri ve ben onun yanındaydık. Birden odanın başka bir yerine dönerek bütün gücüyle, "Ali! Geri dön ve o mendili al!" diye bağırdı. Kiminle konuştuğunu ona sorduğumuzda, Ali'nin onu ziyaret etmek için yola çıkmış oldu-

¹Bu bayanın adı Yasminah'tır.

ğunu, yarı yolda bir yerlerde yemek yemek için bir su kenarında oturduğunu söyledi. Gezisine devam etmek için kalktığında da mendilini orada unutmuştu. Ona bağırmasının nedeni buydu ve o da geri dönüp mendili almıştı. O sırada Ali bayağı uzak bir mesafedeydi. Bir saat sonra geldiği zaman ona yoldayken ne olduğunu sorduk. Bize, yemek yemek için bir su kenarında mola verdiğini ve kalkıp giderken de mendilini orada unutmuş olduğunu anlattı. Sonra da, geri dönüp o mendili almasını söyleyen Şems Hanım'ı işitmiş ve söyleneni yapmış. Başkalarının düşüncelerini okumak gücüne de sahipti. İçine gelen ilhamlar doğrudu ve onun birçok mucizeler gösterdiğini ben de gördüm.

(55) *Nunah Fatıma Bint İbn Et-Muthanna*¹

Sevilla'da yaşırdı. Onunla karşılaştığım zaman doksan yaşlarındaydı ve sadece insanların kapılarına bıraktıkları yemek artıklarını yedi. O denli yaşlı olmasına ve az yemesine rağmen, onunla birlikte oturduğum zaman yüzüne bakmış olmaktan neredeyse utanç duyacaktım; çünkü yüzü çok pembe, parlak ve yumuşaktı. Onun Kur'an'daki özel bölümü "Fatıha" (açılış) suresiydi. Bir keresinde, "Bana Fatıha verildi; onun gücünü istediğim herhangi bir işte kullanabilirim,"² demişti.

İki arkadaşım ile birlikte, içinde yaşaması için ona kamışlardan bir kulübe yapmıştık. "Beni görmeye gelenler arasından en çok İbn el-Arabi'ye hayranım," derdi. Bunun nedeni kendisine sorulduğunda, "Diğerleriniz bana hep kendinizin bir parçasını getiriyorşunuz ve kaygılarla dolu o tarafınızı da burada bırakıyorsunuz; ama İbn Arabi benim için bir teselli oluyor. O bana kendisinin tamamını getiriyor. O ayağa kalktığı zaman tümüyle kalkıyor, oturduğu zaman tümüyle oturuyor ve kendisine ait bir parçayı da başka bir yerde bırakmıyor. İnsan Yol'da da böyle olmalı!" diye yanıtladı.

Her ne kadar Allah ona Krallığını teklif ettiyse de, "Sen benim herşeyimsin, başka her şey benim için uğursuzluktur," diyerek bunu reddetti. Allah'a kendisini çok derinden ada-

mişti. Ona yüzeysel bir biçimde dışardan bakan herhangi bir kişi onu ahmak birisi sanabilirdi, ama o da buna Rabbini bilmeyenin gerçek ahmak olduğu ile yanıt verebilirdi. Gerçekten de dünya için o bir rahmetti.

Bir keresinde, bir bayram gecesi, müezzin Ebu Amir, caminin içinde ona kırbacı ile vurmuştu. O da müezzine sadece bir bakışla karşılık vermiş ve kızgın olarak orayı terk etmişti. Sabah olup da müezzini ezan okurken duyunca da, "Ey Rabbim! Başkaları uyurken gecenin karanlığında Senin adını okuyan bir kişiden etkilenmiş olduğum için beni azarlamak, çünkü onun dudaklarında benim Sevgilimin adı var. Ey Allahım! Benim ona karşı duyduklarım yüzünden beni kınama" demiş.

Ertesi sabah, bayram namazından sonra o yörenin kadı-ları saygılarını sunmak için Sultan'a gittiler. Dünya tutkularıyla dolu bu müezzin de onlara katılmıştı. Sultan o kişinin kim olduğunu sorduğu zaman, onun sadece bir müezzin olduğunu söylemişler. O zaman da Sultan, bu müezzinin kadılar ile birlikte içeri girmek iznini kimden aldığını sormuş ve dışarı atılmasını buyurmuş ve o da hemen oradan uzaklaştırılmış. Sultan, müezzini cezalandırmaya niyetliymiş, ama birisi Sultan'dan onun affını rica edince, bırakmışlar, gitmiş. Fatma bu olayı işitince, "Biliyorum ve eğer Allah'ın ona yumuşak davranması için dua etmeseydim, idam edilecekti,"³ dedi. Gerçekten de çok güçlü bir manevi etkiye sahipti. Bu olaydan sonra da öldü.

En Değerli İnciler'den^A

İnançlı *Cin* 1erden bazıları onunla birlikte oturup onunla arkadaşlık etmek isterledi, ama o, onları reddeder, saklı durumalarını söyler ve onlara Allah Elçisi'nin şeytanı yakaladığı gece söylemiş olduğu, "Kardeşim Süleyman'ın sözlerini

animsadım ve onun üzerinde kullandım," sözlerini animsatırdı.⁵

İlk önceleri yaşamını iğ eğirerek kazanırdı. Daha sonra da geçimini el-iği ile kazanmaya karar verdi, ama o bu işe başlar başlamaz Allah onun iğ eğiren elini sakatladı. Sakat parmağını görmüş ve ne olduğunu sormuştum. Öyküyü bana o zaman anlatmış ve o günden beri de insanların evlerinin önüne koydukları yemek artıkları ile yaşadığını söylemişti. Babasının evinde daha henüz küçük bir kızken Yol'a katılmıştı. Ben de onunla o 96 yaşındayken tanışmıştım.

Allah'ın daha sonra cüzzam derdi verdiği dürüst bir adamla evlenmişti. Allah'ın rahmetine kavuşuncaya kadar kocasına seve seve hizmet etmişti. Acıktığı zaman önüne bir yemek artığı çıkmaz ya da kimse ona yiyecek bir şey vermezse, peygamberlerine ve velilerine yaptığını ona da yaptığı için, bu iüffundan dolayı hoşnut olur ve Allah'a şükrederdi. "Ey Rabbim! Sevdiklerine davrandığın gibi bana davrandığın bu büyük duruma nasıl layık olabilirim?" derdi.

Bir gün onun için, namazlarını içinde kılsın diye palmiye dallarından bir kulübe yapmıştım. Tam o gece de o zamana kadar hiç olmamış bir şey olmuş ve lambasındaki yağ bitmiş ki bunun sırrını ondan hiçbir zaman öğrenemedim. Bana biraz yağ getirmemi söylemek için kalktı ve kapıyı açtı ve karanlığın içinde orada yerdeki bir kovanın⁶ içine elini daldırdı. Kızgınlığını belirtti ve su hemen yağa dönüştü. O zaman testiye aldı ve yağla doldurdu ve yağın nereden gelmiş olduğunu görmek için lambayı yaktı ve geri döndü. Başka hiçbir yağ izi görmeyince de bunun Allah'tan gelmiş bir hediye olduğunu anladı

Birgün onun yanındayken, Sevilla'dan iki gün uzaktaki Sionia'da⁷ olan kocasını şikayet etmek için onu gör-meye bir kadın geldi. Bize, kocasının orada başka bir kadın aradığını ve bunu kabullenmesinin kendisi için güç olduğunu

söyledi. Fatma'ya kadının ricasını işitip işitmediğini sordum ve kocasının kadına dönmesi için Allah'a dua etmesini istedim. "Dua etmeyeceğim, ama Fatıha'ya⁸ kocasını izlettireceğim ve onu geri getireceğim," dedi. Sonra ben, "Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla," dedim ve o da surenin devamını okudu. Sonra, "Ey Fatıha suresi! Cerez de Sionia'ya bu kadının kocasına git ve onu nerede bulursan hemen hiç vakit geçirmeden geri getir," dedi. Bunu öğle ve ikinci arası bir saatte söylemişti.

Üçüncü gün olmuştu ki adam evine dönmüş. Sonra da kadın kocasının evine döndüğünü bildirmek ve bize teşekkür etmek için ziyarete geldi. O zaman ona kocasını bize getirmesini söyledim. Geldiği zaman adama, Cerez'de evlenip orada yerleşmek isterken onu neyin geri getirmiş olduğunu sorduk. İkinci vakti evinden çıkmış ve evlenmek için belediyeye doğru yola koyulmuşken yolda birden kalbinde bir sıkışma hissetmiş ve her şey ona çok karanlık görünmüş. Bunun üzerine çok endişelenmiş. Sonra da orayı terk etmiş ve güneş doğmadan Triana'ya varmış ve orada Sevilla'ya giden bir gemi bulmuş. Böylece, bütün eşyalarını ve malını Cerez'de bırakmış olarak bir önceki gün yola çıkmış ve o sabah da Sevilla'ya gelmiş.⁹ Böyle bir şeyi niçin yapmış olduğunu hâlâ anlamadığını söylüyordu. Onun birçok başka mucizelerine de tanık oldum.

Dipnotlar

1. Bakınız: *Fütuhat*, I, s. 348.

2. Kur'an'ın gerçek sözcük ve seslerinin, kutsal kaynaktan aldıkları kendilerine ait bir güce sahip oldukları düşünülür. Bu yolla, Kur'an'daki metinlerin çokça tekrar edilerek tılsım ve muska yapılmasına çalışılır. Kutsal metin ve seslerin gücüne ait bu görüşler, Hinduların Mantra ile ilgili öğretilerine karşılık gelmektedir.

3. Burada Ruh el-Kudüs'ün yaşamöyküsel bölümü sona ermektedir.

4. Esad Efendi 1777, f. 87a

5. Genel olarak, ince doğallı bu varlıkların herhangi birisiyle ilişkiye girmek, bu alanla bağlantı kurmanın tehlikelerinden dolayı, gerçekten bir manevi beklenti içinde olanlar tarafından uzak durulur. Bakınız: E. Underhill, *Mysticism*, VII.

6. Burada "kova" olarak çevirdiğimiz sözcük, elyazmasında okunamamaktadır. Kova sözcüğü okunana en uygun seçim gibi gözük-mektedir.

7. Cerez (Şarış) bölgesinde.

8. Kur'an'ı Kerim'in ilk, açılış suresi.

9. Bu olay *Fütuhat*'ta da anlatılmıştır, II, s. 348.

(56) Ebu Abdullah Muhammed Bin El-Mücahid¹

Kutsal bilimler hakkında da bilgi sahibi sahibi olan, Maliki okulundan bir kadıydı ve el-Mukaibirat Camii'nde ders verirdi. Hayatını, Allah'ın selamı ve kutsaması onun üzerine olsun, Hz.Peygamber'in "Hesabınız görülmenden önce, siz kendi hesabınızı görün,"² sözüne göre yaşardı. Bu yüzden, tüm düşüncelerinin, eylemlerinin, sözlerinin, işittiklerinin ve benzer şeylerin kaydını tutardı. Yatsı namazından sonra odasına kapanır, o günkü yaptıklarını gözden geçirir ve tövbe edilmesi gerekenler için tövbe ederdi. Şükretmesi gerekenler için de şükrederdi. Sonra da bütün yaptıklarını Kutsal Yasa'nın ondan bekledikleri açısından incelerdi. Bütün bunları yaptıktan sonra biraz uyur ve sonra da virdini okumak için kalkar ve Hz.Peygamber'in sünnetine göre namaz kılar-
dı. Böylece bütün geceyi bir uyuyup bir namaz kılarak geçirmiş olurdu.

Namazının ya da dualarının bir bölümünü bitirdikten sonra, bir tanesini eline alıp okuyabilmek için çevresini kitaplarla doldurmuştu. Birgün Halife Ebu Yakup³ onu ziyarette gelmişti. Konuşma sırasında Halife, "Ey Abdullah! Böyle tek başına yaşamak sana yalnızlık duygusu vermiyor mu?" diye sordu. O da, "Allah'a yakın olmak, tüm yalnızlıkları ortadan kaldırır; sürekli olarak O benimle birlikteyken nasıl yalnız olabilirim ki? Ne zaman şanı yüce Rabbim ile konuşmak

istesem, elime Kur'an'ı alırım ve ne zaman da O'nun Elçisi ile konuşmak istesem, Hadislere bakarım ve eğer onun izleyicileri ile bir arada olmak istersem, onların hayatları ile ilgili bir kitap okurum. Böylece herkesle konuşabiliyorum. O zaman nasıl yalnızlıktan söz edebilirsiniz, Ebu Yakup?" diye yanıtladı. Sonra da bu uygulama ile ilgili bazı ayetler okudu.

Ebu Yakup ayrılmak üzereyken, kapı kulu Ebu el-Ala bin Cami'ye, Şeyhin durumunu düzeltmeye yarayacak bazı şeyler vermesini buyurdu. Hediye, içinde bin altın dinar bulunan bir kutuydu. Şeyh paraya gereksinimi olmadığını söylediği zaman Halife, Allah'tan başka herkesin birşeylere gereksinimi olduğunu söyledi. Bunun üzerine Abdullah, yanlış bir biçimde elde edilmiş olduğunu sezdirerek, "Doğru söylüyorsun. O zaman neden bunları benden daha fazla gereksinimi olan gerçek sahibine geri vermiyorsun?" dedi. Bunu işitince Halife utancından kızardı ve parayı odanın ortasında bırakiverdi. Yaklaşık on iki yıl kadar bir süre boyunca, Şeyh ölünceye kadar o kutu orada Halife'nin bıraktığı yerde hiç açılmadan kendi başına durdu. Sultan Ebu İshak bin Yusuf'a⁴ parayla ilgili bu öykü anlatıldığı zaman Şeyhin cezaesine bizzat kendisi de katıldı. Sonra oldukça şaşkınlık veren bir şey oldu: paranın, Şeyhin ailesi içinde, normal veraset kurallarına göre değil de, durumlarına göre, en çok gereksinimi olanlara dağıtılması buyuruldu.

Birgün Şeyhin paraya gereksinimi oldu, ama bakıp gördü ki yarım dirhem değerinde paçavralaşmış eski bir harmanisinden başka bir şeyi yok; sonra da onu bir simsara sat-sın diye verdi. Simsar, insanlara harmaninin İbn el-Mücahid'e ait olduğunu söylediği zaman tüccarlardan birisi yetmiş altın dinar önerdi. Bunun üzerine simsar, parayı ve harmaniye Şeyhe getirdi. Şeyh bütün o paranın ne için olduğunu sorduğu zaman da simsar, harmani için ödenmiş olan miktar olduğunu açıkladı. Bunun üzerine Şeyh kafasını önüne eğdi ve gözyaşları içinde, "Demek ki İbn Mücahid'in di-

ni yetmiş dinar değerinde!" diyerek bu cümleyi yinelemeye başladı. Sonra da harmanisini geri alarak tüccara, "Benim harmanimin gerçek değeri bu değil, dostum! Satmıyorum, parayı geri al!" dedi. Bunun üzerine de tüccar Şeyhe uyararak parasını aldı ve ağılaya ağılaya gitti. Söylendiğine göre daha sonra o parayı sadaka olarak dağıtmış. Bu olaydan sonra da Şeyhin gereksinimlerini Allah hiç beklenmedik bir kaynaktan karşıladı.

Birgün camiden evine dönerken Şeyh, tanımadığı bir kişinin onu izlemekte olduğunu fark etmiş. Evinin kapısına vardığı zaman durmuş ve adama, "Sen, oradaki! Bir şeye gereksinimin varsa konuş ve bana ne olduğunu söyle!" demiş. Diğeri de ondan hiçbir şey istemediğini söylemiş. Bunun üzerine Şeyh adamı orada bırakarak evine girmiş ve kapısını kilitlemiş. Hemen biraz sonra evin girişinin içinde bir de bakmış ki o adam evin içinde onunla birlikte. "Kapının kilitlenmiş olduğunu gördüğün halde, hem de izin almadan evin içine nasıl girdin?" demiş. Adam da, "Ey Şeyh! Ben insan değil, Rabbin seninle birlikte bulunmak ve seni kötülükten korumak için göndermiş olduğu bir meleğim!" demiş. Bunun üzerine Şeyh ağlamaya başlamış ve melek de onun öldüğü güne kadar onunla birlikte kalmış.

Onun manevi hallerinden çoğu *el-Durrah el-fakhi-rah'ta*/En Değerli İnciler'de ele alınmıştır; burada anlatılanlar bir özettir. İbn Kasım , Ebu İmran el-Martuli , el-Şantari-ni ve el-Aşbaşı de içinde olmak üzere birçok kişi ve hepsinden de çok yarar sağladığım daha birçok Sevilla'lı dürüst kişiler hep onun sayesinde Yol'a katılmışlardır.

Dipnotlar

1. Bundan sonraki malzemenin tümü *İnciler'* dendir. Esad Efendi.
1777, f. 76a.

2. Gece namazı özellikle hem Kur'an (LXXIII, 1-7) hem de gecelerin çoğunu tapınım ile geçirmiş olan Hz. Peygamber'in kendisi tarafından önerilmiştir.

3. Almohad Halifesi (M.S. 1163-84).

4. Yukarıda adı geçen Ebu Yakub'un oğullarından birisi.

(57) Ebu El-Hasan El-Münhanalî¹

Farz namazlara en sıkı bir biçimde bağlanmıştı; hiç kimse ile konuşmaz ve arkadaşlık etmezdi. Sürekli olarak ruhunun kurtuluşu ile meşguldü. Yüksek bir zekaya sahipti, hep iç çekerdi ve yüzünde daima üzgün bir anlatım vardı. Bir keresinde yirmi beş gün ve gece oruç tutmuştu. Annesine karşı sorumluluklarını en ciddi bir biçimde yerine getirirdi.

On yıl kadar bir süre boyunca onun yoldaşlarından birisi oldum. Nereden geldiğini ve nereye gittiğini bana asla sormadı. Temmuz ayında birgün Cuma Camii'nde oturuyordu. Hava muazzam derecede sıcak olmasına rağmen gülümsüyordu. Hangi nedenden dolayı gülümsemekte olduğunu sorduğumda, "Sıcaklık gerçekten pek yakıcı, ama Allah da kullarına karşı cömert!" dedi. İkindinin sonlarına doğru yağmur yağmaya başladı ve namaz vakti geldiğinde iyice şiddetlendi; o kadar çok yağmur yağmaya başlamıştı ki yollarda seller akmaya başladı.

¹Esad Efendi, 1777, f. 86a. Bu noktada elyazması okunamayacak derecede bozulmuş olduğu için, bu, varsayılan bir isimdir.

(58) Cerezli Ahmed El-Şarîşî¹

Çocukluğundan beri kendisini Allah'a tapmaya adanmış olanlardan birisiydi ve Şeyh Ebu Ahmed bin Saidabun tarafından yetiştirilmişti.

Sadece on, hatta belki daha küçük bir yaştayken, onu manevi bir duygu kaplamıştı ki o sıralarda bir ateşin içine düştü, ama ateş onu yakmadı. Bu çeşit şeylerin onda meydana çıktığını birçok kez biz kendimiz de gördük. Böyle durumlarda kendisine ne olduğunun ayırımında olup olmadığını sorduğumuzda ise, olmadığını söyledi. Şub Ali'deki arkadaşların arasındayken öldü ve kendisini oraya 608 Hicri yılında gömdük.

Bir keresinde babasına Hac'ca gitmek için izin verip vermeyeceğini sorduğunda babası, "Evladım! Ben senin babam ve seni kendim için istemiştim, ama şimdi sen beni terk etmek ve gitmek istiyorsun," diye yanıtlamış. Ahmed de, "Babacığım, eğer bir soruma dürüst yanıt verirsen, söylemiş olduğun şeye katlanacağım; annem ile birlikte yattığın zaman senin niyetin benim varlığım mıydı?" diye sormuş. Babası da, "Hayır, evladım, sadece isteğimi doyuma ulaştırmak içindi," diye yanıtlamış. O zaman da oğul, "Allah en Uludur; beni yaratan O'dur ve Kutsal Evine davet eden de odur. Şimdi madem ki bunu gerçekleştirebilirim, bu geziyi geciktirmek için hiçbir özürüm kalmadı; çünkü benim varlığım senden bir hediye değil, ama beni Kendisi'ne hizmet

¹Esad Efendi. 1777, f. 86a.

için yaratmış olan O'ndan bir hediye." Bu sözler üzerine, dindar bir adam olan babası ağlamaya başlamış ve oğlunun niyetini kabul etmiş.

Doğu'ya doğru yola çıkmadan önce benden Hac ile ilgili öğütler almaya geldi. Ben de onu cesaretlendirdim ve onun için dua ettim. İki yıl sonra Şam'da yine onunla karşılaştım ve Allah'ın rahmetine kavuşuncaya kadar da benim yanımda kaldı.

(59) Ebu Abdullah El-Gillizi

İspanya'daki Gilliza Kalesi'ndendi; erdemli bir insandı ve kendisini tümüyle Allah'a adanmıştı.

Bir gece, çok geç bir vakitte adamın birisi kapısını çalmış, sesleniyor ve ondan bir parça inek ciğeri istiyormuş; böyle bir şeyi ondan kimin isteyebileceğini görmek için kapıya gitmiş. Gerçekten de bir ineği olduğu için içinden bir ses ona, "Senden sadece sahibi olduğun bir şeyi istiyoruz" demiş. Bunun üzerine ineğini düşünmüş ve eline bir bıçak alıp ineği kesmiş, ciğerini de kapıdaki adama vermiş.

Birgün onunla birlikte Sevilla yakınlarında yürüyorduk ki namaz vakti geldi. Şeyhimiz daha abdest almamıştı. Sonra yakınlarda birisinin çişini yaptığını farketti; o da oraya gitti ve abdestini adamın idrarıyla aldı. Bunu gördüğüm zaman, Şeyh dürüst bir kişi ve Allah da her şeye Kadir olduğu için, diğerlerine bu hareketi görmemezlikten gelmelerini söyledim. Daha sonra da onlara, Şeyhin abdest aldığını gördükleri idrardan arta kalanı incelemelerini söyledim ve onun tatlı, temiz bir su olduğunu söylediler. O zaman, "Şarabı sirkeye dönüştürebilen Rab, aynı biçimde idrarı da temiz suya dönüştürebilir," dedim ve namazımızı kıldık.

Birgün Mursia'da gezideyken, bir bahçenin yanından geçerken bitkilerin suyunu paylaşmak için kavga etmekte olan bir baba ve bir oğul görmüş. Bunun üzerine Şeyh ağlamış ve, "Ey Rabbim! Göklerdeki hazineler dopdolu ve onları istediğine verebilirsin, ama bu oğul, bir damla su için ba-

basına karşı saygısızlık ediyor," demiş. Bu sözler tam ağzından çıkmış ki birden sağanak başlamış, kendi paylarından daha fazlasına gerek kalmadığı için baba ve oğul uzlaşmışlar.

Ölmeden önce onbeş gün boyunca ölüm sancıları çekti. Acılarının sonuna doğru konuşabilir duruma geldiği zaman, "Geçmişte yapmış olduğum bazı şeyleri göstermek için Allah bana onbeş gün boyunca ölüm sancıları çekti," dedi. Bunların neler olduğu kendisine sorulduğunda ise, "Şimdi ben Rabbime gidiyorum; O'nun selamı üzerinize olsun" dedi. Daha sonra da kelime-i şehadet getirdi, gözlerini kapattı ve bu hayattan ayrıldı.

(60) Abd El-Macîd Bin Salmah¹

Zeytinlikli Marçena'dan olan bu Şeyh, kendisini Kur'an'a ve öz-disipline adanmıştı. Fakirlerin Anası Şems'e hizmet ederdi. Abdullah el-Mavruri, Ahmed bin Kaitun ve Muad bin Aşras da içinde olmak üzere en büyük Şeyhlerin çoğu onun yol göstericiliğinden yarar sağlamıştı.

Bir gece, seccadesinin üzerinde namaz kılarak, kapı kilitli olmasına rağmen içeriye birisinin girdiğini hissetmiş. Hem onun üzerine çullanmış. Diğer ise, "Allah'a yakın olmaktan hoşlanan bir kişiyi korkutmaya kalkışma, çünkü onu istesen de rahatsız edemezsin," demiş. O zaman adama, "Efendim! Abdallar hangi erdemle eriştikleri makamı korurlar?" diye sormuş. O da "Ebu Talip el-Mekki'nin *Kalplerin Gıdası*'nda² sözünü ettiği dört şeyle, yani açlık, uyanıklık, sessizlik ve insanlardan uzak durmakla," diye yanıtlamış. Sonra onu elinden tutmuş, evden dışarı çıkarmış ve gecenin karanlığı içinde yeryüzündeki çeşitli yerleri ziyaret ettirmiş; bu arada da hep Allah'ın adını zikrediyorlarmış. Günün ilk ışıkları dönmeye başladığı zaman onu evine geri getirmiş ve ayrılmış.

Daima geceleri olmak üzere zaman zaman Şeyhi görmeye gelirdi. Bu konunun adı Muad bin Aşras idi ve Abdallar'dan birisi olduğu düşünülürdü.

Dipnotlar

1. Esad Efendi. 1777, f. 98a. Bakınız, *Hilyat el-abdal*, Haydarabad, 1948, p.3.

2. El-Mekki'nin *Kutb el-Kulup* yapıtı, en çok tanınan Sûfi tezlerinden birisidir. El-Mekki M.S. 996'da ölmüştür.

(61) Kena Toplayıcısı Ebu İshak İbrahim El-Hinnavi¹

Ronda kentinde yaşardı ve İbrahim el-Tarif'in en önde gelen çağdaşlarından birisiydi. Fütüvet ehli tarikatın yöneticilerinden birisi ve Şeyhinin vekiliydi.

Birgün onu ziyaretten ayrılırken güle güle demek için benimle birlikte dışarıya çıkmış ve Şeyh Abdullah el-Kastili'ye selam götürmemi söylemişti. El-Hinnavi'nin onunla görüşmeyi çok istediğini de söyleyecektim. Yola koyulduktan kısa bir süre sonra, arkamdan, durmamı söyleyen bir ses işittim. Dönünce Şeyhi gördüm ve tam ona doğru gidecektim ki olduğum yerde kalmamı söyledi. Yanıma geldiği zaman ağlamakta olduğunu gördüm. Nedenini sorduğumda, "Ben, kendim bir yalancıyım ve benim yerime senin de yalan söylemeni istedim," dedi. Bununla ne demek istediğini sorduğumda ise, "Eğer el-Kastili'yi yine görmeyi gerçekten isteseydim, hemen kolayca birşeyler yapabilirdim, çünkü onu görmek için bir şeye binebilir ya da yürüyebilirdim. Kendi nefsimi izlerken tembel davranınca neler olduğunu görüyorsun" diye yanıtladı. Onu affedinceye kadar yine ağlamaya başladı ve sonra da yoluma devam ettim.

¹ Esad Efendi. 1777, f. 99a.

(62) *El-Aşal El-Kabaili*

Kendisini Kur'an'a adayanların en başta gelenlerinden birisi, kendi döneminin Kutbu. Bizi sık sık ziyarete gelirdi, ama yalnız Kur'an ile ilgili tartışmalar yapardı. O sıralarda onun makamı ile ilgili hiçbir şey bilmiyordum.

Bir gece rüyamda bu adamın zamanın Kutbu, yardım kaynağı, İmam (burada elyazması okunaklı değildir) olduğu söylendi. Uyandığım zaman, dürüst bir kişi olan el-Sammad, İbn Hayyun'un adına bir grup arkadaşla birlikte onu görmeye gitmemi buyurdu; el-Aşal da bizimle birlikte olanlardan birisiydi. Bahçeye gittikten sonra hepimiz kendi aramızda konuşmaya başladık. Sonra da o gördüğüm manayı anımsadım ve arkadaşlara dönerek, "Dün gece çok şaşırtıcı bir şey gördüm" dedim. O zaman el-Aşal bana, "Eğer manayı anlatmak istiyorsan, o kişinin adını hiç kimseye söyleme!" dedi. Buna uydum. Ayrılırken Şeyh ona dönerek, "Artık bu kentte kalmam benim için iyi olmaz, benim kim olduğumu öğrendin," dedi. Sonra da veda etti ve ayrıldı. O andan sonra bir daha onu hiç görmedim¹.

¹Bakınız: *Fütuhât*, IV, s.76. Bugia'lıydı ve İbn Arabî onunla Fez'de kalırken Hicri 593, Miladi 1196'da karşılaşmıştı.

(63) İbn El-Hakim El-Kahhal¹

Bu adam Tunus'ta vaizlik yapardı. Bir rastlantı sonucu karşılaştık. Birgün bulunulması yasak olan bir yerde duruyordum. Önümden geçerken, "Sen burada ha? Senin gibiler böyle bir yerde durmaz!" dedi. Şunu da eklemeliyim ki hiç kimse benim durumumu bilmiyordu. Ona tövbe ettiğimi söyledim ve o da, "Tövbe kapısı açıktır," diye yanıtladı.

Bu Şeyh, Cuma Camii'nde İmam ve vaizdi; yatsı namazında ne zaman müezzin onun yumuşak bir biçimde öksürdüğünü görse, namazı o kıldırırdı². Bir gece öksürük gecikti. Sucu Beşir de o sırada dışarıda avludaymış ki o sırada gökten bir şey düşmüş. İmammış bu ve hemen caminin içine girmiş ve müezzinin namazı kıldırması için yumuşak bir biçimde öksürmüştü. Daha sonra da Beşir'e görmüş olduğu şeyi öleceği güne kadar bir sır olarak saklamasını söylemiş. Beşir ona havaya nasıl çıktığını ve nereye gitmiş olduğunu sorduğunda ise İmam ona, yatsı ezanı okunduğu sırada Mekte'de bulunduğunu, ama o sırada yedi tavaftan daha birincisini tamamlamış olduğunu ve namaza geç kalmasının nedeninin de bu olduğunu söylemiş³.

O yörenin valisi olan kadı Ebu Abdullah bin Darkah öksüzler için toplanan paraların sorumluluğunu ona vermek istemişti. Şeyh bunu istemiyor ve görevi kabul etmesi için baskı yapmalarından çekiniyordu. Diğer taraftan da, görevi reddetmekten utandığı için onu seçmelerini engelleyecek bir plan yaptı. Allah onun kalbine, elbiselerini giyip kalede

güçlü kişilerin bulunduğu bir yere gitmesi için bir esinlenme verdi. Kendisini onlara takdim ettiği zaman, büyük bir saygı ile niçin gelmiş olduğunu sordular. Onlara, öksüzler için toplanan hazinenin başına kendisinin getirileceğini işitmiş olduğunu söyledi. Sonra da bir an önce işe koyulmak için sabredemeyeceğini belirtmiş. Bunun üzerine adamlar birbirlerine bakmışlar ve daha sonra kendisine bilgi verileceğini söylemişler. O gittikten sonra da bu görev için bu kadar hevesli bir kişinin bu işe uygun olmadığına karar vermişler.

Dipnotlar

1. Esad Efendi. 1777, f. 103b.
2. İmam toplu namazı kıldırımdan önce, ezanı imamdan başka bir kişi okur.
3. Kâbe'nin çevresindeki tavaf, Hac'cin farzlarından birisidir. Bakınız: *İslam Ansiklopedisi*, *Hac* maddesi

(64) Kasım et-Devlah'ın Kölesi Olan Bir Kez

Üstadımız olan Sadıkların Emiri'ne aitti. Mekke yakınlarında yaşardı ve orada öldü. Kendi zamanı içinde eşsizdi ve büyük uzaklıkları çabucak aşabilmek gücüne ulaşmıştı. Uzaklara gezintilere çıktığında, dağlar, kayalar ve ağaçlar ile konuşur ve onlara, "Hoş Geldiniz! Hoş Geldiniz!" derdi. Güçlü bir manevi hali vardı, kardeşlere hizmet ederdi ve Yol'u hiç şaşmaz bir içtenlikle izlerdi. Fütüvvetin/Şövalyeliğin erdemlerine sahipti ve kendisi üzerinde ağır bir öz disiplin uygular, sık sık gece ve gündüz orucu tutardı. Bütün bunlara rağmen güçlüydü ve bu çabaları kendisine yakıştırdı. Zamanımızda ondan daha yürekli ve cömert birisine asla rastlamadım. Kendisini Allah'ın görkemini övmeye adanmıştı ve kendisine hiç değer vermezdi.

(65) Zeynep El-Kaliyye

Banu Camad kalesindendi; kendisini Allah'ın Kitabı'na adanmış olanlardandı ve zamanının en münzevi kişilerinden birisiydi. Hem büyük bir güzelliğe hem de hatırı sayılır bir zenginliğe sahip olmasına rağmen dünyayı rahatça terk etti ve Mekke yöresinde, Allah tarafından soylulaştırılmış bir kadın olarak yaşadı. Hem Sevilla hem de Mekke'de onunla bir araya geldim. Aralarında İbn Kasım , el-Şubarbuli , Meymum el-Kırmızı, Ebu el-Hüseyin bin El-Şaig , bir gelenekçi ve tanınmış bir münzevi olan Ebu el-Şabr Eyyub el-Kahri ve diğerleri olan kardeşlerin en önde gelenleri ile arkadaşştı.

Zikir yapmak için oturduğunda yerden havaya 15 metre kadar yükselir, bitirdiği zaman da tekrar aşağıya inerdi¹. Mekkedden Kudüs'e kadar ona eşlik ettim ve namaz vakitlerine uymak konusunda ondan daha katı birisini görmedim. Kendi zamanının en akıllı insanlarından birisiydi.

¹Levitasyon/Yerden havalanma, gizemci deneyimlerin en bilinenlerinden bir tanesidir. Bakınız: Evelyn Underhill, *Mysticism/Gizemcilik*, s. 376 f..

(66) Ebu Abdullah El-Tartusi

Kendisini zikire adanmış kişilerden birisiydi. Onunla Magrip'te Tlemsen'de tanışmıştım. Birgün onunla birlikte otururken Ebu Medyen¹ hakkında konuşuyorduk. Konuşma devam ederken bana sanki Ebu Medyen'i okuma yazma bilmemesi yüzünden eleştiriyormuş gibi geldi. Bu, onun hakkında bazı kuşklar duymama neden oldu. Tam o gece, Allah Elçisi'ni (Allahın kutsaması ve selamı onun üzerine olsun) rüyamda gördüm. Bana, "Ey Muhammed! Ebu Medyen yüzünden Tartusi'ye karşı olan duyguların değişti. O, Allah'ı ve Elçisini bu kadar severken, onu nasıl sevmemezlik edebilirsin ki?" dedi. Ben de, "Şu andan sonra, ey Elçi, ben de senin dediğin gibi yapacağım," diye yanıt verdim. Sabah olunca biraz altın ve birkaç kaliteli giysi satın aldım ve bunları el-Tartusi'ye sundum ve görmüş olduğumu da kendisine anlattım. Bunun üzerine ağladı ve Ebu Medyen'e yönelik eleştirel tutumunu bıraktı ve tüm sorun da Allah lütfuyla/barakah kutsanmış oldu².

Dipnotlar

1. Esad Efendi. 1777, f. 105a.
2. Bakınız: Fütuhât, IV, s. 498. Bu karşılaşma H. 590/M.S. 1193'te gerçekleşmiştir.

(67) İbn Cafer¹

Onunla Afrika'da tanıştım ve bana kendi kardeşi gibi davrandı. Dualarına daima yanıt alırdı ve Yol'da da oldukça ilerlemişti. Bir keresinde uygun olmayan bir isteğe boyun eğmiş ve Allah da onu hemen oracıkta kafasını toprağın içine sokarak ve bacakları havada bir biçimde cezalandırmıştı. Gerisinin bir kol uzunluğundaki miktarı dışarıdaymış. Her ne kadar yardım istemek için bağırdıysa da, hiç kimse çekip onu dışarı çıkaramamış. Şeyhe bu olay aktarıldığında, gelmiş ve hemen işlemiş olduğu günahı tövbe etmesini emretmiş. Söyleneni yapar yapmaz hemen gerisi yerine dönmüş ve kolları da kurtulmuş².

Birgün, Sadıkların Emiri, Yahya bin İshak³ ile birlikte oturuyorlarmış ve o sıralarda da dünyanın her yerinden ordulardan davul ve boru sesleri geliyormuş. O ise gülümsemekteymiş ve Emir bunun nedenini sorduğunda, "İçinde bulunduğun bu canavarca işe gülüyorum" demiş, "Sana hiç saygı göstermeyecekler ve senin yenilmen için komplo düzenleyecekler!"

Bunun üzerine Emir ağlamış ve, "Evet, gerçekten de öyle. O gördüklerin Afrikalı Araplar!" demiş.

Dipnotlar

1. Esad Efendi. 1777, f. 105b.
2. İnsanın gerçek durumu ile ilgili olarak uyarıldığı anında cezalandırma, bir anlamda, kutsal lütufa ait bir edimdir. Kişi burada belki de gelecekte çekeceği birikmiş olan cezalarından kurtulmaktadır.
3. Yahya b. İshak, Almohadlar'ın Magribi ve güney İspanya'yı ele geçirmelerinden çok sonralarına kadar onlara direnişlerini sürdüren bir Berberi emriydi. Birkaç yıl boyunca Tunus bölgesindeki bazı alanları elinde tutmuş ve M.S. 1237'de ölmüştür.

(68) Umar El-Karkari¹

İnsanlardan uzak yaşamayı yeğleyen ve hiçkimse ile bir arada oturmayan ve kendini nefis eğitimi vermiş bir Tanrı adamı. Geçimini kendi elleri ile kazanırdı ve kazandığının sadece yemek için gereksinimi olduğu kadarını alır, geri kalanını işverenine bırakırdı; bir sonraki gün için hiçbir şey biriktirmezdi.

Bu ülkeye yeni geldiğinde bizleri işitmiş ve ziyarete gelmişti. Ziyareti sırasında, bizim aramızda hiç de alışılmadık bir biçimde oturmuştu. Diğerlerinden bazıları da bu noktayı dokundurmuşlardı ve bu yüzden toplantı sırasında ona, "Ey Umar! Eğer bizleri terk etmek istiyorsan git!" dedim. Bunun üzerine ağladı ve, "Kardeşim, Allah rızası için yapılan bir toplantıdan kişi en yüksek yararı sağlamalıdır; bu yüzden beni bunun dışında tut, çünkü ben sadece kendi kendimin farkında olacak biçimde yaratıldıysam, bu toplantının benim için hiçbir yararı olmaz," diye yanıt verdi².

Onun, "Kişi tek başına tapınmalıdır ve öteki dünyaya geçmedikçe de bu tapınmayı bırakmamalıdır" dediğini işitmiştim. Bir keresinde giysilerimden birisini ona vermemi istemişti ve ben de çizgili bir elbisemi ona vermiştim. Daha sonra duyduğuma göre, öldüğünde o elbiseye sarmışlar.

Dipnotlar

1. Esad Efendi. 1777, f. 105b.

2. Bir toplantı ya da *meclis* sırasında kişinin tüm yoğunlaşması, kendisi ya da başkaları üzerinde değil, Tanrı üzerinde odaklanmalıdır. Başkaları ile arkadaşlık etmeye alışık olmayan bu Şeyh, tuhaflığı nedeniyle, hem kendi hem de başkalarının Tanrı'yı anarkenki dikkatini dağıtmaktaymış.

(69) Ali İbn Abdullah Bin Cami¹

Kendisini öz disipline adanmış ve Ali el-Mütevekkil ile diğerlerine hizmet etmekte olan bir kişiydi. Bir keresinde bana yapmış olduğu bir ziyaretten sonra ben de ona gitmiştim. Evine gittiğim zaman, beni odasının içinde özel bir noktaya oturttu. Bunun nedenini sorduğumda ise el-Hızır'ın ziyareti sırasında orada oturmuş olduğunu ve hâlâ o noktada bulunmakta olan ruhsal enerji yüzünden beni oraya yerleştirdiğini söyledi. Ondan sonra bana el-Hızır'ın ziyaretinde olup bitenleri anlatmaya başladı. "*Hırka*" dan söz etmemiştim ama, pamuklu kumaştan küçük bir takke getirmişti ve kendi elleri ile kafama giydirdi. Sonra takkeyi çıkardım, öptüm ve onunla benim arama yerleştirdim. O zaman, "Ali, o *hırka* ile sana bir güç vermemi ister miydin?" dedi; ben de, "Üstad, buna karar vermek için ben kim oluyorum ki?" diye yanıtladım. O zaman, o takkeyi başka bir biçimde tutarak kafama yerleştirdi" dedi. Ben de, "Ali, o sana nasıl yaptıysa, sen de bana aynısını yap!" dedim. O zaman Ali küçük bir takke çıkardı ve aynı töreni bana da uyguladı. Manevi üstatlar zinciri (silsile) yolu ile iletilen geleneğe uygun olarak ben kendim de daima bu atama törenini uyguladım ve başkalarına hırka giydirme törenim hep böyle olmuştur.

Dipnotlar

1. Esad Ef. F. 108a. Bakınız: *Fütuhât*, I, s. 186-187. Bu Şeyh ile Musul, Irak'ta, H. 601/M.S. 1204 tarihinde karşılaşmıştır.
2. Hızır ile ilgili nokta Kur'an'da (XVIII, 65-82) Hz.Musa ile birlikte geçmektedir ki burada Hızır, içrek/Ezoterik bilgi ya da irfanı (*ilm-i ledûn*), Hz.Musa ise dışrak/ekzoterik ayrıcalığı temsil etmektedirler. Hızır'ın hiçbir tarihsel kimliği yokmuş gibi görünmekle birlikte, Gılgamış, İskender ve Enoch'a ait söylenceler ile ilişkilendirilmiştir. Sûfiler için ise *Erenlerin/Evliya'nın* prototipi ve başıdır. Bakınız: *İslam Ansiklopedisi*, Hızır maddesi.
3. *Hırka* ya da "eski harmani" Sûfî Yolu'na kabul töreninin simgesidir. Yazarın kendisinin deneyimlediği el-Hızır'ın kendisi tarafından yapılan Yol'a giriş töreni ise en değerlisidir. Bakınız: *İslam Ansiklopedisi*, *Hırka* maddesi.
4. *Silsile*, bir Sûfî'nin, tarikata girme töreni yolu ile manevi üstatlar dizisini gerisin geriye izlediği yoldur. Manevi bir soyağacı anlamındadır. Bakınız: M. Lings, *A Sufi Saint of the Twentieth Century/Yirminci Yüzyılda Bir Sûfî Azizi*, Londra, 1971, Ek B.

(70) Abdülhak El-Habdamivi El-Varrak¹

İlhamlar alan ve yaptığı her işte daima doğru olan azimli bir kişiydi; bir keresinde ev halkı ile birlikte Kudüs'ü ziyarete gitmiş, sonra da Favva'ya (Kavva?) dönmek istemiş, ama karısı Kudüs'te kalmak istediği için onunla birlikte gelmeyi reddetmişti. Ne var ki, son günlerini geçirmek için Favva'ya dönmekte ısrar etmişti. Sonra da karısına Frankların gelip Kudüs'ü alacağını ve onu esir edeceklerini anlatmıştı. Sonra da Akre'ye gideceğini, ama tekrar Kudüs'e gelip orada öleceğini eklemişti. Her şey onun daha önceden haber verdiği gibi gerçekleşti. H.598'de, şu sıralarda el-Kalasağ'ta yaşayan onun erkek kardeşi, Ebu Abdullah el-Habdamivi el-Garbi ile de tanıştım.

¹Esad Efendi. 1777, f.111a.

(71) Kâle

Abdullah Bedr El-Habeşi¹

Benim yirmi üç yıllık arkadaşımды ve ben onunla birlikte Malatya'dayken öldü. Marrah'lı Ebu Zekeriya el-Bacai, Halap'lı Ebu el-Hasan bin El-Şakkal el-Fasi, Rabi bin Mahmud el-Maridini el-Kattap, Ebu Abdullah bin Hasan ve Magrip'te de Mekke'de bir mezarlığın yakınlarında yaşayan büyük bir insan olan ve yaşlılığında insanlardan incinmiş olan İsmail el-Rakraki'nin de arkadaşıydı. Bana Magrip'teyken arkadaşlık etmişti. Daha sonra Magrip'e el-Habeşi geldi ve Fez'de benim arkadaşım oldu.

Benim evimdeyken ölüm ona ulaştığında Rabbi'ne kavuşmak için oldukça istekli ve hazırды. Gece vakti öldü. Onun bedenini ben kendim yıkamak istemiştim. Ne var ki sabahleyin insanlar saygılarını sunmak için geldiler ve aralarında o kentin önde gelenlerinden ve kardeşlerden birisi olan dürüst kadı Kemal el-Din Muzaffer de vardı. Yıkama konusunu ona açıkladığım zaman, "Allah en uludur!" diye bağırdı ve onu bir manevi hal sardı. Ne olduğunu sordüğümde bana, "Dün bahçemdeyken bir ses işittim ve bana yıkanmamı söyledi. Ben de buna gereksinimim olmadığını söyledim. Bu istek üç kez yinelendi ve üçüncü kezden sonra, ertesi sabah Allah'ın kullarından birisini yıkamak için hazırlıklı olmam söylendi. O zaman bahçenin içinden akan çayda yıkanmaya gittim. Gerçekten de sen beni buraya çağırıp da onu yıkanmamı söyleyinceye kadar kimin ölmüş

olduğuna dair hiçbir fikrim yoktu," dedi. Sonra da el-Habeşi'nin bedenini yıkamaya başladı. Görevini bitirdikten sonra, ondan namazı kıldırmasını rica ettim. Namazı bitirdikten sonra bana anlattığına göre, Habeşi'nin bedenini yıkamaya başlarken böyle bir kişiyi yıkamak için ne denli değersiz bir kişi olduğunu düşünüyormuş ve el-Habeşi'nin gözleri açılmış, ona bakmış, gülümsemiş ve sonra yine kapanmış.

Ben kendim, öğleden sonra onun kabrine gitmiş ve onun ölümünden sonra başıma gelmiş bir olayla ilgili ona şikayette bulunmuştum. Bana mezarından yanıt verdi ve Allah'a şükretti. Ona söylemiş olduğum şeyle ilgilendiğini belirten sesini çok açık bir biçimde işittim. Allah ona rahmet etsin!

Vaiz Bedreddin'in Malatya'daki ev halkından bazılarının iletmiş olduklarına dayanarak bana anlatmış olduğuna göre, geceleyin çatıdan el-Habeşi'nin kabrine baktıklarında oradan gökyüzüne yükselen çok büyük bir ışık görmüşler ve ışık şafak sökene değin sürmüştü.

Dipnotlar

1. Rasail İbnul Arabi'deki (Haydarabad, 1948) *Hilyat el-Abdal*'ın başlangıcında el-Habeşi, Ebu el-Ganaim b. Ebu el-Fütuḥ el-Harrani'nin özgür bırakılmış kölesi olarak anlatılmaktadır.

2. Yaşamı boyunca karşılaşmış olduğu diğer kişilerin uzun bir listesiyle yaşamöyküsel portreler burada sona ermektedir.

Diğer Şeyhler

En Değerli İnciler'den

Kordoba'da, Abdallar'dan birisi olduğu düşünülen ve gelecekte haber vermek gücüyle armağanlandırılmış olan Yusuf bin Şakir ile; ve Granada'da, nefisini arındırmak için çalışanların en büyüklerinden birisi olan Abdullah el-Şakkaz ile; ve doğu İspanya'lı büyük bir Şeyh olan ve kendisi de Yol'u izleyen Bataih'li Ahmed el-Rifai'nin eşiti olan Vadi Aşt'lı Ebu Ahmed bin Saidabün ile de tanıştım. El-Rifai tıknaz bir kişiymiş¹. Bana bunu Şam'daki Şeyh Atik el-Lurki anlattı ki ona da sadece bir tanık olan Ebu Abdullah Kadip el-Ban söylemiş. Kutamah Kalesi'nde İnançlı İnsanlar'ın² bir üyesi olan Abdülcellil ve erdemli, seçkin kişilerden birisi olan Ebu Ahmed ile tanıştım. Bugia'da, Magrip'teki Banu Hasan'dan birisi ve çok alçalgönüllü bir bilgin olan Ebu Zekeriya el-Zavavi el-Hasani ile tanıştım. Ebu el-Abbas el-Muhsin ile yaşlılıktan dolayı çok zayıf düşmüş olduğu bir döneminde tanıştım, ama kuvvetli bir imanı vardı ve gerçek ile ilişkisi bulanmamıştı. Bu kişilerin arasında kendisini Kur'an'a adanmış olan ve Tunus'lu bir hafız olan İbn Umar, Muhammed el-Nabili ve el-Hac Abdullah el-Nabili ve Dunaisir'li el-Recebi el-Katari(?) de vardı ki Recep ayında şaşılacak şeyler konuşan ve ay bittikten sonra da diğer insanlar gibi olan kırk Recebi'den birisiydi. Daha blüğ çağına ermeden dağlara kaçarak münzevi olarak yaşamaya başlayan

Abdullah el-Kattap da bunların arasındaydı. Adı Abdullah olan ve Abdullah el-Havvari'nin bir arkadaşı olan Sammad el-Tavsili (?) ile de tanıştım. Ebu Abdullah el-Havvari ile H. 600/M.S. 1203'te öldüğü Mekke'de tanışmıştım.

Mekke'de birgün hepsinin de mucizelerine tanık olduğum yetmiş iki eren ile karşılaştım.

Manevi güçleri ve bilgileri olağanüstü derecede olan kadın ve erkeklerden oluşmuş büyük bir topluluk ile de karşılaştım.

Dipnotlar

1. Elyazmasında *rab' raculin* diye okunmaktadır.
2. Arapçası *şab el-iman* olarak okunuyor. Bu sözcükler ile ne anlatılmak istediği açık değildir.